

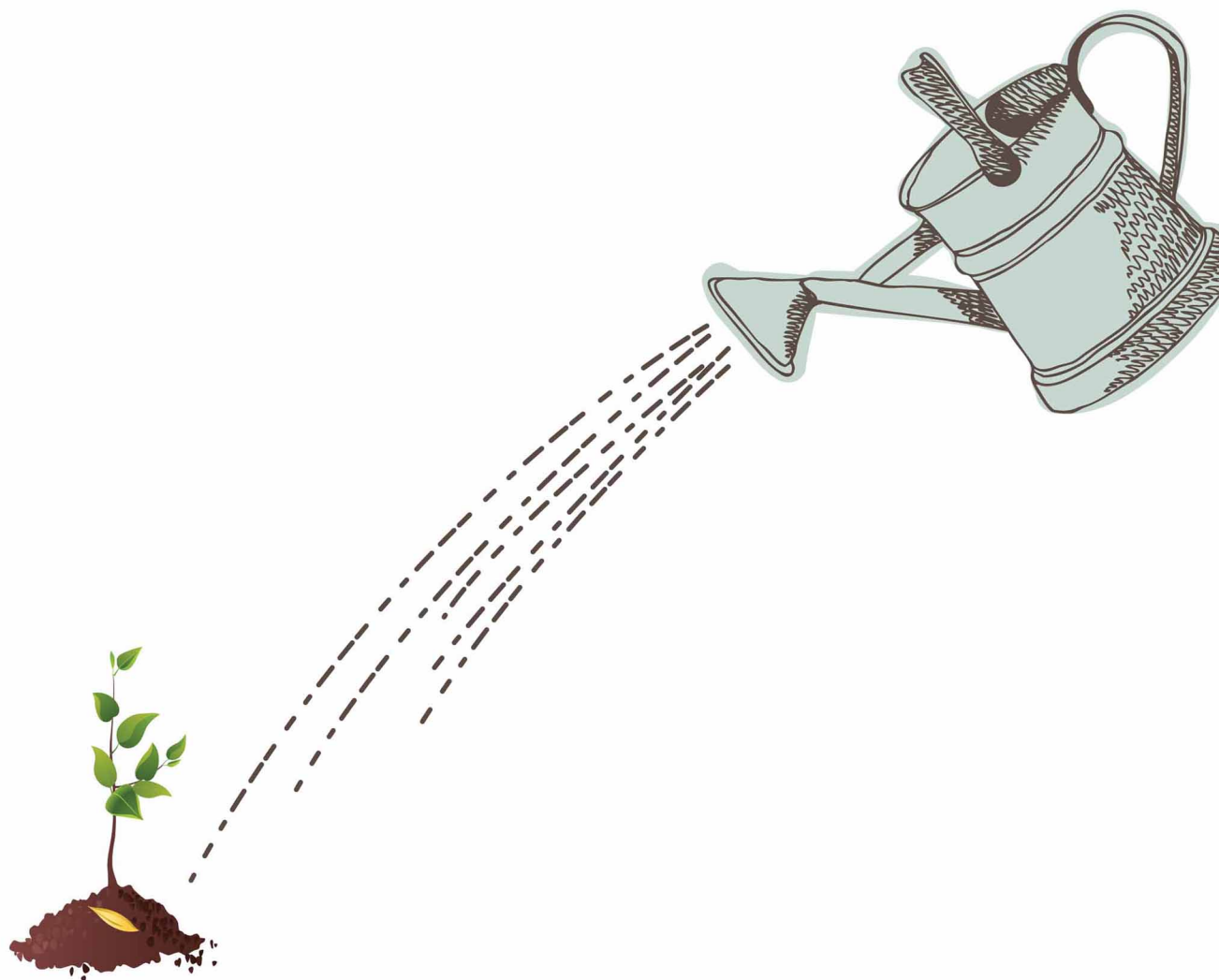
59

ΙΑΝ-ΦΕΒ-ΜΑΡ-ΑΠΡ
2015

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

5

21

25

33

13

49

Περιεχόμενα

Πολιτιστικά Δρώμενα...

Με αφορμή την επανέκδοση, Γιάννης Καμπούρης	3
Εκπαιδευτικό σεμινάριο για το Ολοκαύτωμα	5
Η μουσική στην καθημερινότητα των ναζιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης, Πόπη Φιρτινίδου	13
Η φωτογραφία ως μέσο καταγραφής της ιστορικής πραγματικότητας, Paul Proctor	21
Αντώνιος Νικ. Αντωνιάδης, Εμμανουήλ Ξυνάδας	25
Η έπαυλη του Δημητρίου Σωσσίδη στη Βέροια, Βιργινία Πατρίκα	33
Πολεμικό αεροδρόμιο Βέροιας, Βαγγέλης Παπαθεοχαρίδης	42
Η μάχη των Οχυρών και οι μαχητές της Βέροιας, Συμέλα Παπαθεοχαρίδου	43
Η δύναμη του χορού, Μαυρέτα Λενικάκη	44
Απόκρυφα ευαγγέλια του πάθους, Μόσχος Γκουτζιούδης	49
Προσεγγίζοντας την εικόνα της Σταύρωσης, Δημήτρης Χρυσικόπουλος	51
Βέροια 1900 - 1975, Βούλα Κοτσάλου	55
Φωτογραφικός περίπατος στα Πολιτιστικά Δρώμενα	57

Πολιτιστικά Δρώμενα

ΤΕΤΡΑΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

της Κοινωνφελούς Επιχείρησης
Πολλαπλής Ανάπτυξης (Κ.Ε.Π.Α.) Δ. Βέροιας

Ιανουάριος - Απρίλιος 2015

Αριθμός Τεύχους **59**

ISSN 11065354

Ιδιοκτήτης - Εκδότης

Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας

Διευθυντής

Γιάννης Καμπούρης

Υπεύθυνος έκδοσης

Μανώλης Ξυνάδας

Συντακτική Επιτροπή

Νανά Καραγιαννίδου

Βούλα Κοτσάλου - Πάπαρη

Μαυρέτα Λενικάκη

Βιργινία Πατρίκα

Πόπη Φιρτινίδου

Γραφιστική επιμέλεια - εκτύπωση

«Κλίμαξ», Βαγγέλης Οικονόμου

© Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας

Αντωνιάδη 19

591 00 - Βέροια

Επιτρέπεται η μερική ή ολική αναπαραγωγή

ή δημοσίευση των κειμένων

που περιλαμβάνονται στο περιοδικό

με τη ρητή αναφορά στην πηγή.

Τα άρθρα που φιλοξενούνται στο περιοδικό

εκφράζουν τις απόψεις των συντακτών, οι

οποίοι και έχουν την αποκλειστική ευθύνη

για τα στοιχεία που παρουσιάζονται.

Δημοσίευση στα Πολιτιστικά Δρώμενα

Στα Πολιτιστικά Δρώμενα δημοσιεύονται μελέτες, άρθρα, απόψεις κ.τ.λ. που σχετίζονται με διάφορους τομείς του πολιτισμού, όπως η μουσική, ο χορός, το θέατρο, ο κινηματογράφος, η ζωγραφική, γενικά, αλλά και της ιστορίας, της αρχαιολογίας, της αρχιτεκτονικής κ.α. με ειδικό ενδιαφέρον σε μελέτες και άρθρα που σχετίζονται με τη Βέροια.

Στη συγγραφή θα πρέπει να τηρούνται κανόνες σύνταξης σύμφωνα με τα παρακάτω:

Το θέμα να έχει ειδικό ενδιαφέρον και να σχετίζεται με τους προαναφερόμενους τομείς, ενώ προκρίνονται άρθρα από τα οποία προκύπτουν πρωτότυπα συμπεράσματα και προάγεται η έρευνα στο εκάστοτε πεδίο.

Τα άρθρα θα πρέπει να κατατίθενται επαρκώς τεκμηριωμένα, προσεγμένα και κατά το δυνατόν φιλολογικά ελεγμένα, ενώ σύμφωνα με τις τεχνικές απαιτήσεις θα πρέπει να παραδίδονται γραμμένα με γραμματοσειρά Cambria 12 στ και μονό διάστιχο. Επίσης, θα πρέπει να αποφεύγονται τα πολλαπλά κενά μετά το τέλος της κάθε λέξης καθώς επίσης εφιστάται η προσοχή στα σημεία στίξης και κυρίως στο κόμμα και την τελεία τα οποία θα πρέπει να είναι κολλημένα στο τελευταίο γράμμα της λέξης που συνοδεύουν και να μην μεσολαβεί κενό. Τέλος, όπου χρειάζονται παραπομπές, αυτές τοποθετούνται σύμφωνα με το σύστημα που ορίζεται από το word και όχι ως ξεχωριστά αποσπάσματα με αστεράκια κ.τ.λ.

Η έκταση των άρθρων δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τις πέντε (5) σελίδες Α4 γραμμένες με τις παραπάνω προϋποθέσεις. Μεγαλύτερα σε έκταση άρθρα θα αξιολογούνται και θα δημοσιεύονται κατά περίπτωση.

Το φωτογραφικό υλικό που θα συνοδεύει τα άρθρα θα αποστέλλεται μαζί με το άρθρο σε ξεχωριστά αρχεία τύπου jpg σε υψηλή ανάλυση. Αν το άρθρο δεν συνοδεύεται από φωτογραφικό υλικό επιλογής του συντάκτη θα δημοσιεύεται χωρίς φωτογραφίες.

Τα Πολιτιστικά Δρώμενα θα κυκλοφορήσουν για το έτος 2015, σε 4μηνια περιοδικότητα. Η παράδοση των άρθρων από τους συντελεστές θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί την 1^η Απριλίου για το 1^ο φύλλο, την 1^η Σεπτεμβρίου για το 2^ο φύλλο και την 1^η Δεκεμβρίου για το 3^ο φύλλο.

Υπεύθυνη για τη δημοσίευση ενός άρθρου είναι η συντακτική επιτροπή, η οποία και αποφασίζει για τη δημοσίευση ή μη του άρθρου, όταν δεν τηρούνται οι παραπάνω κανόνες ή αν συντρέχουν άλλοι λόγοι, οι οποίοι θα εξηγούνται στους ενδιαφερόμενους.

Πολιτιστικά Δρώμενα...

Με αφορμή την επανέκδοση

Γιάννης Καμπούρης

Τρία χρόνια μετά την τελευταία τους έκδοση, τα Πολιτιστικά Δρώμενα παίρνουν και πάλι ζωή.

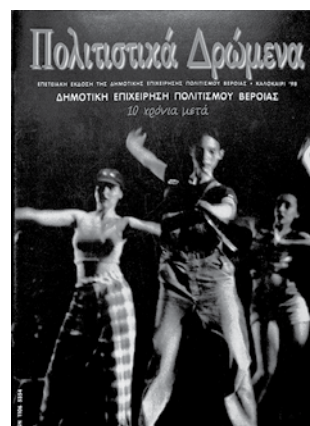
Ήταν ο χειμώνας του '92 όταν εκδόθηκε το πρώτο τεύχος. Η γέννηση του τότε, ήρθε να καλύψει ένα χρόνιο κενό στο χώρο του πολιτισμού της πόλης, ένα πολιτιστικό περιοδικό που θα κατέγραφε την πολιτιστική ζωή της πόλης. Έτσι ξεκίνησαν την πορεία τους τα Πολιτιστικά Δρώμενα, μια πορεία που έμελλε να κρατήσει 19 χρόνια. Συνολικά στα χρόνια αυτά εκδόθηκαν 58 τεύχη.

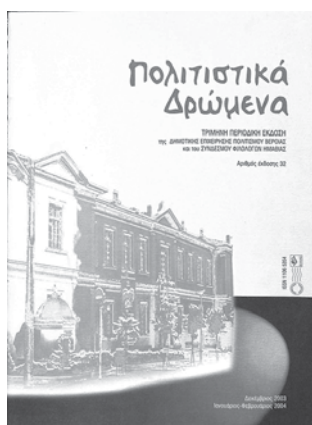
Τα Πολιτιστικά Δρώμενα ήταν η πολιτιστική προμετωπίδα της πόλης για τους εκτός αλλά και για τους εντός των τειχών της. Καταγράφοντας την πολιτιστική μας ζωή, με παράλληλες αναφορές στην ιστορία και το πολιτιστικό απόθεμα της περιοχής, το περιοδικό έμελλε να εξελιχθεί, εκτός των άλλων, σε ένα σημαντικό ιστορικό τεκμήριο. Η πολιτιστική δραστηριότητα απέκτησε με τον τρόπο αυτό ένα σημείο αναφοράς, όπου αυτή καταγραφόταν με συνέπεια και συνέχεια.

Το 2012 το περιοδικό ανέστειλε την έκδοσή του, λόγω της αδυναμίας χρηματοδότησής του από την Κ.Ε.Π.Α. Τότε, όλοι μας θεωρήσαμε ότι αυτή η αναστολή ήταν προσωρινή, αλλά τελικά διαψευστήκαμε και η αναστολή της έκδοσης διήρκεσε τρία ολόκληρα χρόνια. Ποτέ όμως η σκέψη της επανέκδοσης του δεν έφυγε από το μυαλό μας, μιας και το περιοδικό ήταν και είναι μια αναγκαιότητα, μια προτεραιότητα.

Φθάσαμε λοιπόν στο σήμερα και στην προσπάθεια της επανέκδοσης. Σύμμαχοι και υποστηρικτές της νέας προσπάθειας μας, άνθρωποι της πόλης που κατανοούν την αναγκαιότητα της έκδοσης και μετέχουν ενεργά. Όπως θα διαπιστώσει κάποιος ξεφυλλίζοντας την έκδοση, η συμβολή τους στην όλη προσπάθεια είναι καθοριστική. Αναλαμβάνοντας ο καθένας από αυτούς ένα τομέα του ενδιαφέροντός του, συνθέτουν ένα νέο περιοδικό, η ύλη του οποίου καλύπτει ένα μεγάλο μέρος της πολιτιστικής ζωής της πόλης και της ιστορίας της. Το περιοδικό είναι ανοικτό βήμα παρουσίασης της ζωής της πόλης και όχι μόνο. Με βάση την μέχρι τώρα εμπειρία της έκδοσης, επιχειρούμε μια αναδιάρθρωση του περιοδικού και της ύλης του, ανοίγοντας το σε νέα θέματα και συνεργάτες.

Είναι πολλά τα πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία της πόλης που αγνοούμε και αν κάποιος δεν τα αναδείξει, μοιραία αυτά θα μείνουν στην αφάνεια. Η πόλη ήταν και είναι παρούσα σε όλες τις ιστορικές περιόδους,

εδώ και χιλιάδες χρόνια. Κάθε εποχή έχει αφήσει σημαντικά ιστορικά και πολιτιστικά τεκμήρια, που οφείλουμε να γνωρίζουμε, να προστατέψουμε και να αναδείξουμε. Παράλληλα, την πόλη χαρακτηρίζει ένα ζωντανό παρόν. Όλα αυτά τα στοιχεία θα προσπαθήσει να αναδείξει το περιοδικό, παράλληλα με τους ανθρώπους που σήμερα δημιουργούν και διαμορφώνουν την εικόνα της πόλης όπως τη ζούμε.

Βέβαια η συνέχεια της έκδοσης εξακολουθεί να είναι μια μεγάλη πρόκληση. Η ζωή μας έδειξε ότι η πορεία μιας περιοδικής έκδοσης είναι ανηφορική. Μόνη εγγύηση για την επιτυχία της προσπάθειας αυτής, η συμμετοχή των συνεργατών αλλά και η αποδοχή του περιοδικού από την πόλη. Αυτός είναι και ο λόγος που το περιοδικό θα παραμείνει ανοικτό σε όποιον θέλει να αγγίξει μέσα από αυτό θέματα της πόλης σχετικά με τον πολιτισμό και την ιστορία της. Εναπόκειται τέλος στον αποκλειστικό κριτή του περιοδικού, στους αναγνώστες του, να αποφασίσουν να στηρίξουν όσο περισσότερο μπορούν την έκδοση του περιοδικού, ώστε να συνεχίσει να πορεύεται απρόσκοπτα στο μέλλον.

Εκπαιδευτικό Σεμινάριο για το Ολοκαύτωμα

Ο Τομέας Παιδαγωγικής του Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. σε συνεργασία με το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας και τις διευθύνσεις Α/βάθμιας και Β΄/βάθμιας Εκπαίδευσης διοργανώνει ένα πολυεπίπεδο εκπαιδευτικό σεμινάριο για τη Διδασκαλία του Ολοκαυτώματος, την Παρασκευή 15 και το Σάββατο 16 Μαΐου 2015, στον 2^ο όροφο του Χώρου Τεχνών Βέροιας. Το σεμινάριο απευθύνεται πρωτίστως σε εκπαιδευτικούς, αλλά και ερευνητές/τριες που επιθυμούν να το παρακολουθήσουν. Με τον τρόπο αυτό δίνεται η ευκαιρία στον κάθε ενδιαφερόμενο να πληροφορηθεί πτυχές ενός ιστορικού γεγονότος που σημάδεψε τη νεότερη και σύγχρονη παγκόσμια ιστορία.

Παρακάτω ακολουθεί το πρόγραμμα του συνεδρίου και οι περιλήψεις των εισηγήσεων.

Πρόγραμμα

Παρασκευή 15 Μαΐου 2015

16.00-16.30 Εγγραφές
16.30-17.00 Χαιρετισμοί

Πτυχές από την ιστορία των Ελλήνων Εβραίων

Προεδρείο: Δημήτρης Μαυροσκούφης

17.00-17.30 *Μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων για την εκτόπιση και τη λεηλασία των Εβραίων από τα Γιάννενα και τη Θεσσαλονίκη*

Ρένα Μόλχο, Δρ. Ιστορίας

17.30-18.00 *Η τοπικότητα της Shoah*

Γιώργος Λιόλιος, δικηγόρος-συγγραφέας

17.30-18.00 *Οι μαρτυρίες των Ελλήνων Εβραίων για τα ιατρικά πειράματα των ναζί*

Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, Ομότιμη Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας Α.Π.Θ.

18.00-18.30 Συζήτηση

18.30-19.00 Διάλειμμα για καφέ

Ιστορικές και παιδαγωγικές συνιστώσες του Ολοκαυτώματος

Προεδρείο: Διονύσης Διαμαντόπουλος, Διευθυντής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ημαθίας

19.30-20.00 *Ιστορική εκπαίδευση και Έλληνες Εβραίοι*

Δημήτρης Μαυροσκούφης, Καθηγητής Διδακτικής Μεθοδολογίας και Ιστορίας της Εκπαίδευσης, Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.

Σ20.00-20.30 *Αναζητώντας το εβραϊκό παρελθόν της γειτονιάς μέσα από τα αρχεία του σχολείου: μία διδακτική πρόταση Τοπικής Ιστορίας*
Δημήτρης Γουλής, εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας, Δρ. Επιστημών Αγωγής

20.30-21.00 *Εξερευνώντας γειτονιές της πόλης: η Εβραϊκή συνοικία (Ερευνητική εργασία της Α΄ Λυκείου 2011-12, του 5ου ΓΕΛ Βέροιας)*
Ολυμπία Μπέτσα, φιλόλογος

21.00-21.30 Συζήτηση

Σάββατο 16 Μαΐου 2015

Διδασκαλία του Ολοκαυτώματος Ι

Προεδρείο: Ρένα Μόλχο

9.30-10.00 *Μπορεί και πρέπει να συγκρίνουμε το Ολοκαύτωμα με άλλες γενοκτονίες; Μεταξύ ιστορικής μοναδικότητας, παραδειγματικότητας και γενεαλογίας του Κακού*
Γιώργος Κόκκινος, Καθηγητής Ιστορίας και Διδακτικής της Ιστορίας ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Αιγαίου

10.00-10.30 *Σtereότυπα, προκαταλήψεις και αντισημιτισμός στην ελληνική κοινωνία*
Γιώργος Αντωνίου, Ακαδημαϊκός συνεργάτης Διεθνούς Πανεπιστημίου

10.30-11.00 *Σύγχρονη τέχνη και διδασκαλία τραυματικών ιστορικών γεγονότων: η αξιοποίηση της σύγχρονης τέχνης στην εκπαίδευση για το Ολοκαύτωμα*

Ευγενία Αλεξάκη, Διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης-Διδάσκουσα στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

11.00-11.30 Συζήτηση

11.30-12.00 Διάλειμμα για καφέ

Διδασκαλία του Ολοκαυτώματος ΙΙ

Προεδρείο: Μαυρίδου Αναστασία

12.00-12.30 *Η διδασκαλία του Ολοκαυτώματος μέσα από ταινίες μυθοπλασίας και τεκμηρίωσης*
Έλλη Λεμονίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια Νεότερης & Σύγχρονης Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

12.30-13.00 *Οπτικοακουστικές μαρτυρίες για το Ολοκαύτωμα: πρόσβαση και διδακτική αξιοποίηση*
Γιώργος Αντωνίου, Ακαδημαϊκός συνεργάτης Διεθνούς Πανεπιστημίου, Κωνσταντία Λιούζα, ΜΔΕ Παιδαγωγικής & Δώρα Σείτανίδου, ΜΔΕ Παιδαγωγικής

13.00-13.30 *Διδάσκοντας το Ολοκαύτωμα μέσω λογοτεχνικών κειμένων και αφηγήσεων*
Ελένη Χοντολίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Σχολικής Παιδαγωγικής & Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης, Τομέας Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.

13.30-14.00 Συζήτηση

Περίληψεις

Πτυχές από την ιστορία των Ελλήνων Εβραίων

Μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων για την εκτόπιση και τη λεηλασία των Εβραίων από τα Γιάννενα και τη Θεσσαλονίκη

Ρένα Μόλχο, Δρ. Ιστορίας

Με στόχο την ανάπτυξη της ιστορικής ενσυναίσθησης των νέων τα τελευταία δέκα χρόνια έχει γίνει προσπάθεια να διδάσκεται το Ολοκαύτωμα στα ελληνικά σχολεία. Ωστόσο μέχρι στιγμής τα αποτελέσματα της προσπάθειας αυτής δεν είναι ενθαρρυντικά εφόσον εξακολουθούν να σημειώνονται βανδαλισμοί στην ανακαινισμένη συναγωγή των Χανίων (2009) και στα εβραϊκά νεκροταφεία των Ιωαννίνων, της Θεσσαλονίκης και των Αθηνών από το 2011-2014. Επιπλέον όπως προκύπτει μετά από πρόσφατη έρευνα της ADL (Ενωση Αντι-δυσφήμισης) το ποσοστό του αντισημιτισμού ανέρχεται στο 69% ξεχωρίζοντας την Ελλάδα ως την πιο αντισημιτική χώρα στην Ευρώπη. Κάτι που επιβεβαιώνεται και από την επιτυχία της ναζιστικής Χρυσής Αυγής στις τελευταίες εκλογές. Το γεγονός αυτό προβληματίζει τους εκπαιδευτικούς που αναρωτιούνται πως θα πρέπει να αντιμετωπίσουν το ζήτημα έτσι ώστε να ανατραπεί το φαινόμενο αυτό. Με την ευκαιρία της συμμετοχής μου σε πρόγραμμα προφορικής ιστορίας που ξεκίνησε το 1996 από το Μουσείο της Μνήμης του Ολοκαυτώματος της Washington (United States Holocaust Memorial Museum) για τη συλλογή μαρτυριών αυτοπτών χριστιανών μαρτύρων σε διάφορα ζητήματα της εκτόπισης και της λεηλασίας των Εβραίων στην Ελλάδα, προσπάθησα να συγκεντρώσω όλες τις σχετικές μαρτυρίες από τη Θεσσαλονίκη και τα Γιάννενα.

Κατά την μελέτη του υλικού αυτού πρόσεξα ότι

εκτός από την ατμόσφαιρα της περιόδου, οι μαρτυρίες τεκμηριώνουν τους διαφόρους τρόπους που οι χριστιανοί αντιμετώπιζαν τότε τους Εβραίους. Θεωρώ πως είναι σημαντικό να δούμε πως αισθάνονταν οι συγκεκριμένοι αυτόπτες μάρτυρες όταν παρακολουθούσαν τους εβραίους φίλους και γειτόνους τους να κακοποιούνται και να εκτοπίζονται, ή όταν οι συμπολίτες τους λεηλατούσαν τις εβραϊκές περιουσίες. Οι μαρτυρίες αυτές που προέρχονται από διαφορετικές ηλικιακές ομάδες μη εβραίων (10-24 ετών στη περίοδο της Κατοχής) μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως το πλέον κατάλληλο εργαλείο για τη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος στην Ελλάδα. Μπορούν καταρχήν να εξηγήσουν τους λόγους που ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού υιοθετεί ανενδοίαστα τον αντισημιτισμό και την ναζιστική ιδεολογία. Μπορούν επίσης να αλλάξουν την γενικότερη αντιμετώπιση στην Ελλάδα που εμφανίζεται ως μοναδική περίπτωση στην Ευρώπη με καθαρή συνείδηση για αυτά που διαδραματίστηκαν σε ελληνικό έδαφος στην περίοδο του Ολοκαυτώματος. Ως αποτέλεσμα η Ελλάδα θα ενταχθεί στο κατάλογο των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών που αποδέχονται το παρελθόν τους και θα μπορέσει να επωφεληθεί από τα ηθικά διδάγματα που απορρέουν από τη μελέτη της γενοκτονίας. Τέλος να αντιληφθεί ότι η αποστείρωση της ιστορίας δεν μπορεί να γίνει πλέον αποδεκτή.

Η τοπικότητα της Shoa

Γιώργος Λιόλιος, δικηγόρος-συγγραφέας

Η Βέροια χρησιμοποιείται στην εισήγηση ως ιστορική περίπτωση, ως αφορμή για να αναδειχθούν οι συμπτώσεις, οι ομοιότητες ή οι διαφοροποιήσεις πρακτικών, νοοτροπιών και διαδρομών που οδήγησαν στον αφανισμό χιλιάδων Ελληνοεβραίων.

Ως μια από τις δεκάδες περιπτώσεις του ελλαδικού χώρου, που μέσα από την εξήγηση του διωκτικού γεγονότος, επιχειρεί να αναδείξει τις ομοιότητες ή τις διαφοροποιήσεις του γενοκτονικού μηχανισμού, όπως αυτός εφαρμόστηκε από κοινότητα σε κοινότητα.

Έτσι, μεταξύ άλλων, θέτει ως κυρίαρχα και αιχμές, τις αιτίες του υψηλού ποσοστού αφανισμού, όψεις της διαχείρισης της διάσωσης στα βουνά, ζητήματα κι ερωτήματα ευθυνών και αναδεικνύει μια διάσταση που μέχρι σήμερα δυσανασχετεί να συζητήσει η ελληνική κοινωνία: τον τρόπο με τον οποίο ο μη εβραϊκός πληθυσμός της πόλης προσέλαβε το διωκτικό γεγονός, θεωρώντας, με λίγες εξαιρέσεις, ότι ο διωγμός των Εβραίων ήταν μια υπόθεση μεταξύ των Εβραίων και των Ναζί και καθόλου κυρίαρχο θέμα που έπρεπε να διαχειριστεί συνολικά η τοπική κοινωνία ως ζήτημα δικό της.

Οι μαρτυρίες των Ελλήνων Εβραίων για τα ιατρικά πειράματα των ναζί

Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, Ομότιμη Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας Α.Π.Θ.

Στην παρουσίασή μου θα με απασχολήσουν τα παρακάτω ερωτήματα: Πώς μπορούμε να πραγματευθούμε στην σχολική πράξη το κεφαλαίωδους σημασίας ζήτημα των ιατρικών πειραμάτων στα ναζιστικά στρατόπεδα; Πώς μπορεί να συμβάλει στο ζήτημα αυτό η ανάγνωση των μαρτυριών των Ελλήνων Εβραίων, γυναικών και ανδρών; Ποιες ανάλογες εμπειρίες έχουμε στην πρόσφατη ιστορία, ελληνική και διεθνή, για την ακραία κακοποίηση του σώματος στη διάρκεια μιας γενοκτονίας;

Ιστορικές και παιδαγωγικές συνιστώσες του Ολοκαυτώματος

Ιστορική εκπαίδευση και Έλληνες Εβραίοι

Δημήτρης Μαυροσκούφης, Καθηγητής Διδακτικής Μεθοδολογίας και Ιστορίας της Εκπαίδευσης Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.

Η εισήγηση αποσκοπεί στην παρουσίαση δεδομένων που αφορούν την ιστορική εκπαίδευση στη χώρα μας με εστίαση στη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος των Ελλήνων Εβραίων και τη γενικότερη ιστορική παρουσία τους. Το όλο θέμα εξετάζεται υπό το πρίσμα των σπουδών για τη μνήμη, ιδίως την τραυματική, της λεγόμενης «Καταστροφικής Διδακτικής» και του παιδαγωγικού προβληματισμού για τη διδασκαλία επίμαχων, συγκρουσιακών και τραυματικών γεγονότων. Τέλος, διατυπώνονται πρακτικού χαρακτήρα σκέψεις για τη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος, οι οποίες προκύπτουν από την αξιοποίηση σχετικών θεωριών για τη μάθηση και την επιθυμητή εννοιολογική αλλαγή.

Αναζητώντας το εβραϊκό παρελθόν της γειτονιάς μέσα από τα αρχεία του σχολείου: μία διδακτική πρόταση Τοπικής Ιστορίας

Δημήτρης Γουλής εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας, Δρ. Επιστημών Αγωγής

Η έρευνα για να φωτιστεί το παρελθόν ενός σχολείου αφορά όλους όσοι συμμετείχαν και συμμετέχουν άμεσα στη ζωή του σχολείου αλλά και όσους σχετίζονται μ' αυτό: μαθητές και μαθήτριες, πρώην μαθητές και αποφοίτους, που μπορεί να είναι γονείς των σημερινών μαθητών, εκπαιδευτικούς, νυν και πρώην, τη γειτονιά και την τοπική κοινωνία, την πόλη και τις αρχές της. Οι μαθητές και οι μαθήτριες

γνωρίζοντας και ερμηνεύοντας τις παρελθοντικές καταστάσεις του σχολείου, μπορούν να εξηγήσουν ως ένα βαθμό και τα τωρινά του προβλήματα, κατανοώντας ότι η ιστορία του σχολείου τους είναι και η δική τους ιστορία. Παράλληλα, συνδέουν την τοπική ιστορία του σχολείου με τα υπόλοιπα ιστορικά δρώμενα σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Μέσα από την αξιοποίηση των αρχείων του σχολείου, αλλά και άλλων πηγών (γραπτές πηγές, προφορικές μαρτυρίες, οπτικά ντοκουμέντα, λογοτεχνικά κείμενα), ανακαλύψαμε το εβραϊκό και προσφυγικό παρελθόν της γειτονιάς, ερευνώντας ονόματα, επαγγέλματα και ηλικίες, σε συνεργασία με το Εβραϊκό Μουσείο, αλλά και το Κέντρο Ιστορίας του Δήμου Θεσσαλονίκης. Η πρόταση, εκτός από διδακτική χρησιμότητα, φιλοδοξεί να αποτελέσει και μία άσκηση ανάπτυξης της ενσυναίσθησης των μαθητών και των μαθητριών στην κατεύθυνση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καθώς ανακαλύπτουν τη σύνδεση της δικής τους συγχρονίας με τη διαχρονία του τοπίου που τους/τις περιβάλλει.

Εξερευνώντας γειτονιές της πόλης: η Εβραϊκή συνοικία (Ερευνητική εργασία της Α' Λυκείου 2011-12, του 5ου ΓΕΛ Βέροιας)

Ολυμπία Μπέτσα, φιλόλογος

Η παρούσα εισήγηση αφορά στην ερευνητική εργασία (project) που εκπόνησαν μαθητές και μαθήτριες της Α' Λυκείου του 5ου Γενικού Λυκείου κατά τη σχολική χρονιά 2011-2012, υπό την καθοδήγηση της φιλόλογου τους, Μπέτσα Ολυμπίας. Σύμφωνα με το Lev Vygotsky και τη θεωρία του κοινωνικού εποικοδομητισμού, η κατάκτηση της γνώσης είναι μια ενεργός διαδικασία οικοδόμησης νοημάτων και σημασιών, η οποία συντελείται μέσα από τη χρήση της γλώσσας και τη συμμετοχή των ομάδων σε κοινές εμπειρικές και πολιτιστικές πρακτικές. Με μέθοδο την ομαδοσυνεργατική ανακαλυπτική μάθηση, η οποία ανταποκρίνεται στην

παιδαγωγική θεωρία του εποικοδομητισμού και μέσα από την ενθάρρυνση της δράσης των μαθητών, κατά την παιδαγωγική πρόταση του Dewey, η ομάδα οικοδόμησε τις γνώσεις της σχετικά με την ύπαρξη της Εβραϊκής κοινότητας στη Βέροια, ανιχνεύοντας τα αποτυπώματα των αδικοχαμένων συμπατριωτών μας στη γειτονιά των σκιών, στην Εβραϊκή συνοικία, και προσεγγίζοντας τη μικροϊστορία παράλληλα με τη μακροϊστορία τους. Έτσι, λοιπόν, αφού προηγήθηκε επίσκεψη στη συνοικία και τη Συναγωγή και ενημέρωση από το συγγραφέα-ερευνητή της ιστορίας των Εβραίων, Γιώργο Λιόλιο, οι μαθητές και οι μαθήτριες αναζητήσαν πληροφορίες για την ιστορία και τον πολιτισμό (επαγγέλματα, ενδυμασία, λατρεία, γιορτές, αρχιτεκτονική κατοικιών) της εθνοθηρησκευτικής ομάδας των Εβραίων, τον κοινωνικό δαρβινισμό και την άρια φυλή, τη νύχτα των κρυστάλλων και το ολοκαύτωμα σε επίπεδο μακροϊστορίας και την ιστορία των δύο εθνοτικών ομάδων (Ρωμανιωτών και Σεφαραδιτών) της Βέροιας, σε επίπεδο μικροϊστορίας. Ιδιαίτερη έκταση στην εργασία κατέχει το κεφάλαιο που αφορά στον διωγμό και ξεριζωμό των Εβραίων το 1943, την «Τελική Λύση», όπως την αποκάλεσαν και την τύχη των Εβραίων συμπατριωτών μας.

Διδασκαλία του Ολοκαυτώματος Ι

Μπορεί και πρέπει να συγκρίνουμε το Ολοκαύτωμα με άλλες γενοκτονίες; Μεταξύ ιστορικής μοναδικότητας, παραδειγματικότητας και γενεαλογίας του Κακού

Γιώργος Κόκκινος, Καθηγητής Ιστορίας και Διδακτικής της Ιστορίας ΠΤΔΕ του Παν/μίου Αιγαίου

Διαγράφονται σήμερα τρεις τάσεις στην προσέγγιση του Ολοκαυτώματος σε σύγκριση με τις υπόλοιπες γενοκτονίες. Η πρώτη τάση εμμένει στην ιστορική μοναδικότητα του Ολοκαυτώματος

με κύριο κριτήριο τη βιομηχανοποίηση της εξόντωσης των Εβραίων. Η δεύτερη τάση, χωρίς ωστόσο να αίρεται εξ ορισμού η ιστορική μοναδικότητα του Ολοκαυτώματος, θεωρεί αναλυτικά χρήσιμη και ηθικά επιβεβλημένη τη σύγκριση των γενοκτονιών, κρίνοντας ότι κατ' αυτό τον τρόπο μπορεί να αναδειχθεί παραστατικότερα η παραδειγματική και άρα οικουμενική σημασία της εβραϊκής γενοκτονίας. Τέλος, η τρίτη τάση θεωρεί σχεδόν αυτονόητη τη σύγκριση των γενοκτονιών, κυρίως όμως των ποιοτικών τους χαρακτηριστικών και όχι τόσο των ποσοτικών. Ειδικότερα, εγγράφει το Ολοκαύτωμα σε μια μακρά αλυσίδα γενοκτονικών πρακτικών που σκιάζουν κατ' εξοχήν τη νεωτερικότητα, με αποκορύφωμα την γενοκτονία των Εβραίων, η οποία νοείται ως κατάληξη μιας διαδικασίας συσσωρευτικής ριζοσπαστικοποίησης.

Σtereότυπα, προκαταλήψεις και Αντισιμιτισμός στην ελληνική κοινωνία σήμερα

Γιώργος Αντωνίου,

Ακαδημαϊκός συνεργάτης Διεθνούς Πανεπιστημίου

Δύο διαφορετικές έρευνες μέσα στο 2014 επισήμαναν την εκτεταμένη ύπαρξη αντισιμιτικών αισθημάτων στην ελληνική κοινή γνώμη. Η ανακοίνωση εστιάζει στην περιγραφή των προϋποθέσεων για την έκφραση αντισιμιτικών αισθημάτων και προβαίνει σε πιθανές ερμηνείες για τους λόγους εκφοράς αντισιμιτικού λόγου και αισθημάτων. Η ανακοίνωση θα κλείσει με την αναφορά σε θετικές δράσεις οι οποίες ενδεχομένως μπορούν να μειώσουν τα αντισιμιτικά αισθήματα της κοινής γνώμης.

Σύγχρονη τέχνη και διδασκαλία τραυματικών ιστορικών γεγονότων: η αξιοποίηση της σύγχρονης τέχνης στην εκπαίδευση για το Ολοκαύτωμα

Ευγενία Αλεξάκη, Διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης-Διδάσκουσα στο Ελληνικό Ανοικτό Παν/ήμιο

Οι πλέον σύγχρονες κριτικές θεωρίες για το ρόλο της τέχνης και της ιστορίας της στην τυπική, μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση αμφισβητούν ευθέως μια παιδαγωγική αντίληψη «αισθητικοποίησης της τέχνης» και μια παιδαγωγική που απλά αναπαράγει το κυρίαρχο τεχνοϊστορικό αφήγημα και τον θεομοθετημένο κόσμο της τέχνης. Αντίθετα, ερευνούν το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο το οποίο μπορεί συμβάλει ώστε η εξοικείωση με την τέχνη και την ιστορία της να αποτελεί γόνιμο εργαλείο πολιτισμικής και κοινωνικής ενδυνάμωσης.

Στην κατεύθυνση αυτή, τα τελευταία χρόνια διαπιστώνεται η τάση για κριτική αξιοποίηση σύγχρονων μορφών τέχνης στη διδασκαλία τραυματικών ιστορικών γεγονότων. Στο σεμινάριο θα παρουσιαστούν οι βασικές θεωρητικές αρχές και μεθοδολογικές προτάσεις αυτής της κριτικής καλλιτεχνικής εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, και λαμβάνοντας ως μελέτη περίπτωσης το έργο της εικαστικού Άρτεμης Αλκαλάν, θα κατατεθούν προτάσεις αξιοποίησης έργων σύγχρονης τέχνης στην εκπαίδευση για το Ολοκαύτωμα. Η Άρτεμη Αλκαλάν πραγματεύεται σταθερά στο έργο της έννοιες όπως μνήμη, παρελθόν, ταυτότητες, υπερβαίνοντας την έννοια του τελέους και τις καθιερωμένες μορφές εικαστικής έκφρασης. Εστιάζοντας στις σειρές έργων «Σπίτι: μια εγκατάσταση», «Σπίτι: μια περιπλάνηση» καθώς και στην πρόσφατη δουλειά της Αλκαλάν με θέμα τους Έλληνες Εβραίους Επιζώντες του Ολοκαυτώματος θα αναρωτηθούμε πώς η μνήμη, το παρελθόν και το τραυματικό ιστορικό γεγονός - καλλιτεχνικά πλέον νοηματοδοτημένα και διαμεσολαβημένα- μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδακτική πράξη, αλλά και πως η ενασχόληση από πλευράς των σύγχρονων καλλιτεχνών με τέτοια ζητήματα διευρύνει την ίδια την έννοια της τέχνης και επαναπροσδιορίζει τους τρόπους πρόσληψής της και το κοινό της.

Διδασκαλία του Ολοκαυτώματος II

Η διδασκαλία του Ολοκαυτώματος μέσα από ταινίες μυθοπλασίας και τεκμηρίωσης

Έλλη Λεμονίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια Νεότερης & Σύγχρονης Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Είναι ευρέως αναγνωρισμένος, τις τελευταίες ιδίως δεκαετίες, ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει ο κινηματογράφος στην προσέγγιση του ιστορικού παρελθόντος. Ο κινηματογράφος, χάρη στη δύναμη της εικόνας, έχει τη δυνατότητα αφενός να φέρνει τον θεατή πιο κοντά στην ιστορική περίοδο την οποία αναπαριστά, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που η παρακολούθηση μιας ταινίας δεν λειτουργεί απλώς συμπληρωματικά προς την ήδη υφιστάμενη ιστορική γνώση, αλλά καθίσταται καθοριστική για τη διαμόρφωση αυτής της γνώσης, για επίμαχα ιδίως ζητήματα της πρόσφατης ιστορίας. Οι παραπάνω αντιλήψεις βρίσκουν εφαρμογή και στη σχολική τάξη, όπου η πολύτροπη λειτουργία της κινηματογραφικής εικόνας προσφέρει ένα σπουδαίο εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού.

Στο πλαίσιο αυτό η διδασκαλία του Ολοκαυτώματος, του κατεξοχήν δραματικού γεγονότος της ιστορίας του εικοστού αιώνα, προσφέρει ένα ιδανικό πεδίο εφαρμογής των παραπάνω δυνατοτήτων, αφενός λόγω της σημασίας του ίδιου του γεγονότος, αφετέρου λόγω της πληθώρας του κινηματογραφικού υλικού που είναι στη διάθεση του εκπαιδευτικού. Προτείνεται, μέσα από μια συγκεκριμένη παιδαγωγική διαδικασία, η χρήση ταινιών μυθοπλασίας ως συμπληρωματικών μέσων στην εκπαιδευτική πράξη σχετικά με το Ολοκαύτωμα, με απαραίτητη προϋπόθεση την κατάλληλη προετοιμασία των μαθητών μέσα από τη διδασκαλία για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υπό εξέταση περιόδου. Με τον τρόπο αυτό είναι εφικτή η διάκριση της ιστορικής αλήθειας από τον μύθο, η ορθή αξιολόγηση της

κάθε ταινίας και η γόνιμη προσέγγιση του ιστορικού παρελθόντος. Προτείνεται επίσης, συμπληρωματικά, η αξιοποίηση και των ταινιών τεκμηρίωσης που αφορούν τις δίκες των υπαιτίων του ναζισμού, οι οποίες συνιστούν πρώτης τάξεως άμεσες μαρτυρίες από τους πρωταγωνιστές των γεγονότων και, μέσα από τη γνωριμία με το αληθινό πρόσωπο των συγκεκριμένων προσώπων, συμβάλλουν στη μετάδοση των δημοκρατικών αξιών και στον περιορισμό της παραπληροφόρησης σχετικά με το ζήτημα αυτό.

Οπτικοακουστικές μαρτυρίες για το Ολοκαύτωμα: πρόσβαση και διδακτική αξιοποίηση

Γιώργος Αντωνίου,

Ακαδημαϊκός συνεργάτης Διεθνούς Πανεπιστημίου Κωνσταντία Λιούζα, ΜΔΕ Παιδαγωγικής
Δώρα Σεϊτανίδου, ΜΔΕ Παιδαγωγικής

Οι οπτικοακουστικές μαρτυρίες αποτελούν σημαντική πηγή για την κατανόηση της ιστορίας και την εμβάθυνση στις ιστορικές συνθήκες. Η συμβολή τους είναι καίρια για την πολύπλευρη εξέταση γεγονότων και άλλων φωνών, εκείνων που «βίωσαν» την ιστορία. Στην εκπαίδευση, η επιμελημένη χρήση των πηγών αυτών προσφέρει αμεσότητα, προσωποποιεί τα γεγονότα, ζωντανεύει την ιστορία. Ιδιαίτερα στην περίπτωση των επιζώντων του Ολοκαυτώματος, Εβραίων και άλλων, η αποτύπωση της προσωπικής, της ανθρώπινης, εμπειρίας αποκτά ειδικό βάρος. Οι προσπάθειες που γίνονται ανά τον κόσμο προς τη διάσωση αυτών των μαρτυριών έχουν οδηγήσει στη δημιουργία ιστορικών αρχείων, συχνά προσβάσιμων διαδικτυακά.

Η Ομάδα για τη μελέτη της ιστορίας των εβραίων της Ελλάδας δημιούργησε την ηλεκτρονική βάση δεδομένων με τίτλο: «Η εμπειρία των Εβραίων της Ελλάδας στις οπτικοακουστικές μαρτυρίες». Η βάση οργανώνει και παρουσιάζει στο κοινό πάνω από 1500 μαρτυρίες περίπου 1100 επιζώντων

του ολοκαυτώματος. Η παρούσα βάση δεδομένων συγκεντρώνει τις διάσπαρτες αυτές μαρτυρίες, τις αποδελτιώνει και τις συγκροτεί σε ένα ενιαίο σώμα προς χρήση τόσο των ερευνητών όσο και της κοινότητας.

Το USC Shoah Foundation Visual History Archive είναι ένα οπτικοακουστικό ιστορικό αρχείο που φιλοξενεί περισσότερες από 53.000 μαρτυρίες επιζώντων του Ολοκαυτώματος και άλλων γενοκτονιών από εξήντα περίπου χώρες.

Σε συνεργασία με ιδρύματα και Πανεπιστήμια σε όλον τον κόσμο επιτρέπει στους χρήστες τη διαδικτυακή έρευνα στο αρχείο και προσφέρει εργαλεία για ερευνητική ή εκπαιδευτική χρήση. Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης παρέχει την πλήρη πρόσβαση στο αρχείο σε κάθε ενδιαφερόμενο από το Επιστημονικό Αναγνωστήριο της Κεντρικής Βιβλιοθήκης.

Διδάσκοντας το Ολοκαύτωμα μέσω λογοτεχνικών κειμένων και αφηγήσεων

Ελένη Χοντολίδου,

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Σχολικής Παιδαγωγικής & Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης, Τομέας Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.

Η λογοτεχνία προσφέρεται για τη διδασκαλία δύσκολων και επώδυνων θεμάτων όπως αυτό του Ολοκαυτώματος. Στα ελληνικά, δυστυχώς, δεν έχουν γραφτεί αρκετά νεανικά ή εφηβικά μυθιστορήματα. Σε άλλες γλώσσες έχουν γραφτεί πάρα πολλά και, ευτυχώς, πολλά από αυτά είναι μεταφρασμένα. Στο εργαστήριο θα δούμε πώς μπορούμε να εντάξουμε τη διδασκαλία λογοτεχνικών κειμένων (ολόκληρων βιβλίων) στο πρόγραμμα διδασκαλίας του Δημοτικού, του Γυμνασίου ή του Λυκείου.

Φορείς Συνδιοργάνωσης

Τομέας Παιδαγωγικής Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ.
Κέντρο Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού Κ.Ε.Π.Α.
Δήμου Βέροιας

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ημαθίας
Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ημαθίας

Οργανωτική Επιτροπή

Διονύσης Διαμαντόπουλος, Διευθυντής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ημαθίας

Γιώργος Κόκκινος, Καθηγητής Ιστορίας και Διδακτικής της Ιστορίας Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Αναστασία Μαυρίδου Διευθύντρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ημαθίας

Εμμανουήλ Ξυνάδας Δρ. Εκκλ. Ιστορίας, Κέντρο Τοπικής Ιστορίας-ΚΕΠΑ Δήμου Βέροιας

Χρήστος Σκούπρας Προϊστάμενος Εκπαιδευτικών Θεμάτων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ημαθίας

Ελένη Χοντολίδου Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Σχολικής Παιδαγωγικής & Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης, Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.

Πόπη
ΦιρτινίδουΚαλλιτεχνική
Διευθύντρια
του Δημοτικού
Ωδείου Βέροιας

Μουσική Οί

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΝΑΖΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΩΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

ΔΙΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ Ή ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΡΟΦΗΣ;

Μαύρο γάλα της αυγής το πίνουμε το βράδυ
το πίνουμε μεσημέρι και πρωί το πίνουμε τη νύχτα
πίνουμε και πίνουμε
σκάβουμε τάφο στους αιθέρες εκεί δεν θα 'ναι στριμωχτά.
Ένας άνδρας κατοικεί το σπίτι παίζει με τα φίδια γράφει
γράφει όταν πέφτει το σκοτάδι στη Γερμανία τα χρυσά σου μαλλιά Μαργαρίτα
αυτά γράφει και βγαίνει από το σπίτι και τ' αστέρια αστράφτουν
σφυρίζει στους μολοσσούς του να 'ρθουν
σφυρίζει στους Εβραίους του να βγουν τους βάζει να σκάψουνε τάφο στη γη
μας διατάζει παίζτε να χορέψουμε.

Μαύρο γάλα της αυγής σε πίνουμε τη νύχτα
σε πίνουμε πρωί και μεσημέρι, σε πίνουμε το βράδυ
πίνουμε και πίνουμε.

Ένας άνδρας κατοικεί το σπίτι παίζει με τα φίδια γράφει
γράφει όταν πέφτει το σκοτάδι στη Γερμανία τα χρυσά σου μαλλιά Μαργαρίτα
τα σταχτιά σου μαλλιά Σουλαμίτις
σκάβουμε τάφο στους αιθέρες εκεί δεν θα 'ναι στριμωχτά.
Φωνάζει σκάψτε τη γη πιο βαθιά εσείς εκεί κι εσείς οι άλλοι τραγουδήστε και παίζτε
αρπάζει το σίδερο από τη ζώνη του και το κραδαίνει
τα μάτια του είναι γαλανά
πιο βαθιά τη σκαπάνη εσείς κι εσείς οι άλλοι παίζτε
παίζτε να χορέψουμε.

Μαύρο γάλα της αυγής σε πίνουμε τη νύχτα
σε πίνουμε το πρωί και μεσημέρι σε πίνουμε το βράδυ
πίνουμε και πίνουμε.

Ένας άνδρας κατοικεί το σπίτι παίζει με τα φίδια
γράφει
γράφει όταν πέφτει το σκοτάδι στη Γερμανία τα χρυσά σου μαλλιά Μαργαρίτα
τα σταχτιά σου μαλλιά Σουλαμίτις παίζει με τα φίδια.

Φωνάζει παίξτε γλυκύτερα το θάνατο ο θάνατος είναι μάστορας από τη Γερμανία. Φωνάζει σκουρύνετε τους ήχους των βιολιών για ν' ανεβείτε σαν καπνός στους αιθέρες για ν' ανεβείτε σαν καπνός στους αιθέρες για να βρείτε έναν τάφο στα σύννεφα εκεί δεν θα 'ναι στριμωχτά.

Μαύρο γάλα της αυγής σε πίνουμε τη νύχτα
σε πίνουμε το μεσημέρι ο θάνατος είναι μάστορας από τη Γερμανία
σε πίνουμε βράδυ και πρωί πίνουμε και πίνουμε.

Ο θάνατος είναι μάστορας από τη Γερμανία το μάτι του είναι γαλανό
σε πετυχαίνει η μολυβένια του σφαίρα σε πετυχαίνει στο ψαχνό
ένας άνδρας κατοικεί το σπίτι τα χρυσά σου μαλλιά Μαργαρίτα
ξαμολάει τους μολοσσούς του επάνω μας μάς χαρίζει τάφο στους αιθέρες
παίζει με τα φίδια και ονειρεύεται ο θάνατος είναι μάστορας από τη Γερμανία

τα χρυσά σου μαλλιά Μαργαρίτα
τα σταχτιά σου μαλλιά Σουλαμίτις.

[Paul Celan (1920 - 1970), *Todesfuge* (απόδοση στα ελληνικά Φούγκα του θανάτου), 1944
– Μετάφραση Ιωάννα Αβραμίδου]

Το γεγονός πως πολλοί εξειδικευμένοι αιχμάλωτοι (επιστήμονες, ράφτες, μάστορες κ.ά.) παρέτειναν ή έσωσαν τη ζωή τους στα στρατόπεδα χάρη στην εξειδίκευσή τους που τους κατέστησε χρήσιμους στους ναζί, είναι γνωστό. Οι καλλιτέχνες δεν αποτέλεσαν εξαίρεση. Γνωρίζουμε πια αρκετά πράγματα για τους ανθρώπους που έγραφαν, ζωγράφιζαν και έπαιζαν θέατρο μέσα στα στρατόπεδα. Αλλά σαφώς περισσότερα γνωρίζουμε για τους αιχμάλωτους μουσικούς.

Ήδη το 1960 ο Ιταλός τενόρος Emilio Jani ονόμασε την αυτοβιογραφική αφήγησή του *Η Φωνή μου με έσωσε, Άουσβιτς 180046*. Το θέμα έμεινε για χρόνια ελάχιστα γνωστό στο ευρύ κοινό, ενώ οι επιστημονικές μελέτες και έρευνες δημοσιεύτηκαν κυρίως εκτός Γερμανίας. Σημαντική υπήρξε η συνεισφορά του φιλμ των Joseph Sargent και Daniel Mann *Playing for Time* (*Αναβολή για την Ορχήστρα*) που στηρίχτηκε στο ομότιτλο βιβλίο της Εβραίας τραγουδίστριας και πιανίστριας Fania Fenelon. Η διασωθείσα από το Άουσβιτς συγγραφέας περιγράφει τη ζωή της ίδιας και πολλών άλλων γυναικών που σχημάτισαν μια από τις ορχήστρες του στρατοπέδου. Οι αναμνήσεις της συγγραφέως ακροβατούν ανάμεσα στα στενά περιθώρια της μουσικής πράξης, όπως αυτή επιβίωνε στο στρατόπεδο, και την άβυσσο της ανθρώπινης ψυχής, όπως αυτή εκδηλωνόταν καθημερινά σπέρνοντας τρόμο και θάνατο.

Με βεβαιότητα γνωρίζουμε πως τα στρατόπεδα των Auschwitz, Mauthausen, Dachaou, Buchenwald, Theresienstadt (Terezin) κ.α. είχαν μουσική δραστηριότητα και σώζονται πολλές φωτογραφίες, παρτιτούρες και αρχεία. Πολλά από αυτά, μάλιστα, είχαν και τον δικό τους ύμνο. Οι ορχήστρες των στρατοπέδων δημιουργήθηκαν με παρότρυνση των SS. Ρόλο έπαιξε και το γεγονός πως ανάμεσα στους διοικητές των στρατοπέδων υπήρχε ένα είδος ανταγωνισμού και οι δράσεις που αναπτύσσονταν στους χώρους ευθύνης τους μπορούσαν να επηρεάσουν τις προαγωγές τους, όπως και το ότι οι στρατιωτικές μπάντες που ήδη λειτουργούσαν είχαν φτωχό ρεπερτόριο και συγκεκριμένο ωράριο εργασίας, ενώ οι αιχμάλωτοι ήταν διαθέσιμοι σε 24ωρη βάση.

Σύμφωνα με σωζόμενα αρχεία τα πρώτα μουσικά σχήματα αποτελούνταν από μουσικούς που έπαιζαν όργανα κατασχεμένα από κοντινές πόλεις, ενώ αργότερα οι οικογένειες των αιχμαλώτων παρείχαν τα

Akordeon

„Appell“
Marsch-Fantrott

Takt: Polzerowski
Guziriski
Mus. Gr. Guziriski

ad libit.

όργανα ελπίζοντας σε κάποια ανταλλάγματα όπως καλύτερη ή περισσότερη τροφή, απαλλαγή από καταναγκαστική εργασία, ή κάποια στοιχειώδη περίθαλψη (αν και κάποιοι μελετητές επιμένουν πως το μόνο ανταλλάγμα ήταν η δυνατότητα παράτασης της ζωής τους). Πολλοί αιχμάλωτοι έφταναν, ανύποπτοι, στα στρατόπεδα με τα όργανά τους. Ειδικά στην Πολωνία, το γεγονός πως μεγάλο μέρος των μουσικών συνελήφθη, έκανε τα μουσικά σχήματα των στρατοπέδων στα οποία αυτοί εγκλείστηκαν πολυπληθή και ανέβασε το επίπεδό τους.

Η έρευνα και τα διασωθέντα ντοκουμέντα συνθέτουν την εξής εικόνα σε ό,τι αφορά στη Μουσική μέσα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης:

Η Μουσική ως διασκέδαση των φρουρών και των αξιωματικών

«Ο διοικητής του στρατοπέδου Kramer ξέσπασε σε κλάματα όταν παίξαμε το Ονειροπόλημα του Schumann. Ο Kramer έριξε στους θαλάμους αερίων 24000 ανθρώπους. Όταν κουραζόταν από τη δουλειά του, ερχόταν σε μας και άκουγε Μουσική» (Από συνέντευξη της F. Fenelsh)

Ο Eckhard John ξεκινάει άρθρο του, του 2008, με την εύστοχη παρατήρηση πως όταν οι μουσικοί μιλάμε για τους ‘μεγάλους Γερμανούς’ (‘German Masters’) εννοούμε συνήθως τον Bach, τον Beethoven και τον Brahms, ενώ ο Celan ονομάζει Γερμανό μάστορα (αρχιμάστορα σύμφωνα με άλλους μεταφραστές) τον θάνατο (βλ. το εναρκτήριο ποίημα του άρθρου). Οι Γερμανοί, τονίζει, είναι πολύ περήφανοι για τη μουσική τους, περισσότερο απ’ ό,τι για τον υπόλοιπο πολιτισμό τους. Στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όμως, η ανώτερη μορφή Τέχνης και οι μαζικές εξοντώσεις ενώθηκαν οριστικά και ακατάλυτα. Δεν μπορούμε, συνεχίζει, να μιλάμε για την Τέχνη της Φούγκας και να αγνοούμε το Άουσβιτς.

Πολλοί ανώτεροι μαζί βαθμοφόροι είχαν κάποια σχέση με την κλασική μουσική, εν πολλοίς επειδή ο Hitler ήταν μέγας λάτρης της (πρόσφατες έρευνες καταρρίπτουν αυτήν τη διαδεδομένη εντύπωση, αλλά σίγουρα οι ναζι αξιωματικοί των στρατοπέδων δε γνώριζαν πως ο Χίτλερ είχε στην κατοχή του δίσκους με τσιγγάνικες και εβραϊκές μελωδίες και έργα συνθετών για τα οποία η επίσημη θέση του καθεστώτος ήταν πως πρόκειται για παρακμιακή μουσική, πχ. του Tchaikovsky). Για τον λόγο αυτό τα κονσέρτα που οργανώνονταν γι’ αυτούς αποτελούνταν κυρίως (όχι αποκλειστικά) από έργα Γερμανών συνθετών. Συχνά τα κονσέρτα ήταν ιδιωτικά για έναν ή δύο αξιωματικούς, ενώ άλλες φορές γίνονταν για να εορτασθεί κάποια επέτειος, μια νίκη των δυνάμεων του άξονα ή τα γενέθλια του Χίτλερ.

Σε όλες τις σωζόμενες φωτογραφίες είναι φανερό πως οι μουσικοί των ορχηστρών των στρατοπέδων είναι υποσιτισμένοι, άρρωστοι και δυστυχείς. Αυτό προκαλεί το δόκιμο προβληματισμό σχετικά με την ποιότητα της μουσικής ερμηνείας. Ένας επιπλέον παράγοντας είναι πως στα έργα που χρειάζονταν πολλά άτομα για να ερμηνευτούν επιστρατεύονταν και ερασιτέχνες, ενώ, τέλος, λόγω των θανάτων (εκτελέσεις, πειράματα, κακουχίες) και των μεταγωγών συχνά οι πρόβες ξεκινούσαν με κάποια σύνθεση, συνεχίζονταν με μια άλλη και ολοκληρώνονταν με μια τρίτη ή τέταρτη. Στο βιβλίο της Ulrike Migdal *Und die Musik spielt dazu* (Και η μουσική έπαιζε) αναφέρει σχετικά με τον διευθυντή της ορχήστρας που ανέβασε το Ρέκβιεμ του Verdi στο Terezin, Rafael Schachter:

(...) «η επανάληψη της εκτέλεσης δε μπορούσε να γίνει γιατί μια μεταγωγή στα Ανατολικά (στο Άουσβιτς) απογύμνωσε τη χορωδία (αρχικά είχε 150 χορωδούς). Ο Schachter δεν απελπίστηκε. Σχημάτισε μια καινούρια, εξίσου μεγάλη, χορωδία και προετοίμασε το έργο από την αρχή. Ως αυτό να μην ήταν αρκετό, μια δεύτερη μεταγωγή προς τα ανατολικά τραυμάτισε την όλη προσπάθεια. Ξανά ο Schachter σχημάτισε από το μηδέν μια χορωδία, αλλά αυτή τη φορά δε μπόρεσε να μαζέψει πάνω από 60 χορωδούς, και μ’ αυτή τη σύνθεση έδωσε δεκαπέντε παραστάσεις. Οι αιχμάλωτοι εόρτασαν την δική τους Λειτουργία των νεκρών».

Αντίθετα, οι χαμηλόβαθμοι αξιωματικοί αρέσκονταν σε φτηνά χορευτικά κομμάτια και τραγούδια που

ήταν της μόδας και που οι αιχμάλωτοι έπαιζαν όταν αυτοί έπιναν, χαρτόπαιζαν ή οργίαζαν. Για τον λόγο αυτό στα στρατόπεδα δραστηριοποιούνταν πολλαπλά μουσικά σχήματα, ενώ δεν ήταν λίγοι οι μουσικοί που εξαναγκάζονταν να παίζουν σε πολλά από αυτά την ίδια χρονική περίοδο.

Η Μουσική ως υπόκρουση σε βασανισμούς και εκτελέσεις

(...) «μια σειρά από Εβραίους μπήκε με βήμα στην άδεια πλατεία, ακολουθώντας έναν χαμηλόβαθμο αξιωματικό των SS και περικυκλωμένη από αρκετούς δεσμοφύλακες με ρόπαλα στα χέρια. Μετά η ορχήστρα του στρατοπέδου διατάχθηκε να παίζει ένα βαλς του Strauss για τους Βιεννέζους Εβραίους. Καθένας από τους Εβραίους έπρεπε να στριφογυρίζει ακολουθώντας τον ρυθμό της μουσικής, μέχρι να ζαλιστούν και να πέσουν κάτω».

(...) «πριν αυτό το «βιεννέζικο βράδυ» τελειώσει, ένας μεγάλος αριθμός αιχμαλώτων εμφανίστηκε με κάποιους χαμηλόβαθμους αξιωματικούς των SS γύρω τους, καθένας από τους οποίους είχε ένα μαστίγιο στο χέρι του. Τροχάδην δύο αιχμάλωτοι τοποθέτησαν έναν ίππο δίπλα στην ορχήστρα. Το μαστίγωμα ξεκίνησε.

Οι καμτσικιές ακολουθούσαν κι αυτές τον ρυθμό της μουσικής. Πολλοί ξεφώνιζαν από πόνο. Στην άλλη άκρη της πλατείας οι Εβραίοι συνέχισαν να χοροπηδούν στο ρυθμό καθώς τους χτυπούσαν με τα ρόπαλα» (Αναμνήσεις του Julius Freund, αιχμαλώτου στο Buchenwald).

Σε όλα ανεξαιρέτως τα στρατόπεδα που διατηρούσαν μικρά ή μεγάλα μουσικά σχήματα, αυτά καλούνταν να παίζουν κατά τη διάρκεια βασανισμού κρατουμένων, όπως και συνοδεύοντας εκτελεστικά αποσπάσματα. Σε έκδοση του Μουσείου του στρατοπέδου Μαουτχάουζεν στην Αυστρία φαίνεται η ορχήστρα του στρατοπέδου, μια ομάδα εξαθλιωμένων μουσικών, να συνοδεύουν στην εκτέλεση τον συγκρατούμενό τους Hans Bonarewitz που είχε προσπαθήσει να δραπετεύσει. Στα στρατόπεδα που δεν είχαν ορχήστρες (πχ Majdanek, Sachsenhausen) τον ρόλο αυτό έπαιζε μουσική που ακουγόταν από μεγάφωνα.

Συχνά οι ορχήστρες έπαιζαν και κατά τη στιγμή που το προσωπικό του στρατοπέδου περνούσε μπροστά από τους παραταγμένους αιχμαλώτους που μόλις είχαν φτάσει στο στρατόπεδο για να διαλέξει αυτούς που θα οδηγούνταν κατευθείαν σε θαλάμους αερίων. Αυτό δε γινόταν πάντα, ούτε σε όλα τα στρατόπεδα, σίγουρα πάντως γινόταν στο Auschwitz-Birkenau. Η μουσική που παιζόταν στην περίπτωση αυτή ήταν φοκλορική από τα μέρη καταγωγής των νέο-αφικθέντων (ουγγρική, πολωνική ή τσέχικη) και ο σκοπός ήταν να τους κάνουν να πιστέψουν πως είχαν μόλις φτάσει σε κάποιο φιλικό περιβάλλον, ελάχιστα πριν τους οδηγήσουν στον θάνατο. Οι μαρτυρίες των επιζώντων κάνουν λόγο ακόμα και για περιπτώσεις που μέλη των ορχηστρών έπαιζαν καθώς οι ναζί διάλεγαν μέλη των οικογενειών ή φίλους τους. Ενδεχομένως, δε, να ήταν αυτός ένας λόγος που πολλοί από τους μουσικούς δέχονταν επίθεση από συγκρατούμενούς τους σχετικά με τα προνόμιά τους. Όλοι οι ερευνητές που μελέτησαν το θέμα των μουσικών των στρατοπέδων συγκέντρωσης συμφωνούν πως πολλοί από τους αιχμάλωτους μουσικούς τραυματίστηκαν οριστικά από τις ενοχές τους για τη συμμετοχή τους σ' αυτήν τη μακάβρια διαδικασία.

Η Μουσική ως μέσο εξευτελισμού των κρατουμένων και καταρράκωσης του ηθικού τους

Στην ιεραρχία του στρατοπέδου οι Εβραίοι βρίσκονταν στο χαμηλότερο σκαλοπάτι. Για τον λόγο αυτό πολλοί κρατούμενοι που βρίσκονταν εκεί για άλλους λόγους (εθνικότητας ή σεξουαλικής επιλογής) και ήθελαν να αποκτήσουν την εύνοια των αξιωματικών έγραφαν τραγουδάκια με στίχους που κορόιδευαν τους Εβραίους και τους προκαλούσαν σε ζητήματα ηθικής και γενετήσιας αξιοπρέπειας. Κάποιες φορές οι αξιωματικοί διέταζαν τους Εβραίους αιχμαλώτους να γράψουν τραγούδια με ανάλογο περιεχόμενο. Σε

Το μαστίγωμα, ξεκίνησε
καμτσικιές ακολουθούσαν
κι αυτές τον ρυθμό της μουσικής.
Πολλοί ξεφώνιζαν από πόνο.
Στην άλλη άκρη της πλατείας
οι Εβραίοι συνέχισαν να χοροπηδούν
στο ρυθμό καθώς τους χτυπούσαν με τα ρόπαλα.

άλλες περιπτώσεις τα τραγούδια προϋπήρχαν του εγκλεισμού και τροποποιούνταν οι στίχοι τους για να πετύχουν τον σκοπό τους. Οι αιχμάλωτοι ήταν υποχρεωμένοι να τραγουδούν αυτά τα τραγούδια όπως επίσης και τον ύμνο του ναζιστικού κόμματος. Παράδειγμα τέτοιου τραγουδιού είναι το παρακάτω:

Για αιώνες εξαπατούσαμε το γερμανικό έθνος
καμιά απάτη δεν ήταν πολύ μεγάλη για μας
πάντα κερδοσκοπούσαμε, λέγαμε ψέματα και κοροϊδεύαμε
όποιο κι αν ήταν το νόμισμα

Οι κρατούμενοι ήταν υποχρεωμένοι να τραγουδούν όσο εργάζονταν, αλλά και καθ' οδόν για τον τόπο εργασίας τους και κατά την επιστροφή από την εργασία τους. Οι καταπονημένοι αιχμάλωτοι υποχρεώνονταν να τραγουδούν γρήγορα για να παίρνουν τον ρυθμό της μουσικής. Ειδικά κατά την επιστροφή από τον τόπο εργασίας η επιμονή αυτή δεν μπορεί να είχε κανέναν άλλο σκοπό εκτός από τον εξευτελισμό και το σπάσιμο του ηθικού των κρατουμένων. Στο στρατόπεδο του Buchenwald οι κρατούμενοι ήταν υποχρεωμένοι να τραγουδούν όλοι μαζί, δυνατά και σωστά. Ένας διασωθείς θυμάται:

«Ήμασταν μια χορωδία δέκα χιλιάδων ανδρών. Ακόμα και σε φυσιολογικές συνθήκες, ακόμα και αν όλοι ήξεραν να τραγουδούν θα χρειαζόνταν βδομάδες προβών. Κι επιπλέον... πώς θα πηγαίναμε κόντρα στους νόμους της ακουστικής; ο χώρος είχε διαγώνιο περίπου 300 βήματα. Άρα οι φωνές των ανδρών από το μακρινότερο άκρο θα έφταναν στα αυτιά του διοικητή σχεδόν ένα δευτερόλεπτο αργότερα απ' ό,τι αυτές των ανδρών που ήταν κοντά στην πύλη».

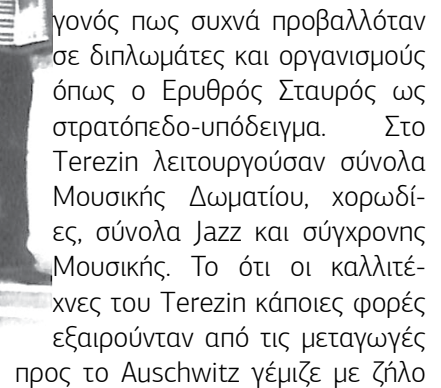
Η μουσική ως προπαγάνδα

Η μουσική πάντα βρισκόταν στον πυρήνα της ναζιστικής προπαγάνδας. Οι νέοι που βρίσκονταν κοντά στην ναζιστική ιδεολογία εξοικειώνονταν με τα εμβλήματα από μικρή ηλικία, ενώ ο εναγκαλισμός των υπευθύνων της προπαγάνδας στην πολιτιστική ζωή της Γερμανίας ήταν ασφυκτικός. Όλες οι ορχήστρες κρατικοποιήθηκαν, το ρεπερτόριό τους ελεγχόταν αυστηρά, και όσοι μουσικοί δε συμφωνούσαν με την ιδεολογία των ναζί απομακρύνθηκαν, και σταδιακά αντικαταστάθηκαν από φίλα προσκείμενους στο νέο καθεστώς.

Η προπαγάνδα που γινόταν μέσω της Μουσικής στα στρατόπεδα συγκέντρωσης ακουγόταν από μεγάφωνά που αναμετέδιδαν ό,τι εξέπεμπαν τα ραδιόφωνα ή τα γραμμόφωνα. Η Μουσική ανήκε σε συνθέτες που υιοθετήθηκαν από τους ναζί ως αντισημίτες, όπως ο Wagner, και έντυνε λόγους με ναζιστικό περιεχόμενο ή ανακοινώσεις που θριαμβολογούσαν για τις νίκες του γερμανικού στρατού.

Στο πλαίσιο της χρήσης της μουσικής δραστηριότητας ως μέσου προπαγάνδισης της ναζιστικής ιδεολογίας πρέπει, σίγουρα, να υπαχθεί και η όλη λειτουργία του γκέτο/στρατοπέδου συγκέντρωσης του Terezin που προβαλλόταν ως λίκνο καλλιτεχνικής δημιουργίας. Σε μεγάλο βαθμό αυτό οφειλόταν στο γε-

$\pi\delta$ -18

...μουσικοί που πλήρωσαν με τη ζωή τους την αποκορύφωση των μνημάτων αντίστασης μέσα από το έργο τους. Άλλοτε είναι η παιδική όπερα *Brundibar* του Hans Krasa (λιμπερέτο Adolf Hoffmeister), όπου η μοχθηρή μορφή του Brundibar

πώς να σε πετάξω στις φλόγες
με τα λαμπερά ξανθά σου μαλλιά;

(...) «Ω, ήλιε, έβλεπες μέσα στη σιωπή
Καθώς χαμογελούσες και έλαμπες ψηλά
Τους είδες να σπάζουν το κρανίο του μικρού μου γιου
Στον παγωμένο τοίχο»

(Aaron Liebeskind, νανούρισμα για τον μικρό μου γιο
στο κρεματόριο, Treblinka 1942)

Ανάμεσα στη διατεταγμένη μουσική πράξη και την παράνομη μουσική δημιουργία ακροβάτησαν πολλές φορές οι αιχμάλωτοι, είτε μελοποιώντας στίχους που έμοιαζαν ερωτικοί (ακίνδυνοι) αλλά σε δεύτερο επίπεδο έκρυβαν μέσα τους την αντίθεσή τους στο καθεστώς, είτε ανεβάζοντας μεγάλης κλίμακας έργα που οι υποθέσεις τους μπορούσαν να εκληφθούν ως αλληγορίες για τον απολυταρχισμό. Παράδειγμα από την πρώτη κατηγορία είναι το τραγούδι της Liuba Levitska που μιλάει για δυο ερωτευμένα περιστέρια που χώρισε ένας πυροβολισμός και τελειώνει λέγοντας

«...κατάρα στον άνθρωπο που, κακός και μοχθηρός, σκότωσε τη μοναδική μου αγάπη».

Από τη δεύτερη κατηγορία χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Olivier Messiaen ο οποίος έγραψε έγκλειστος στο στρατόπεδο Gorlitz (τότε Γερμανία, σήμερα Πολωνία) το εκπληκτικό *Κουαρτέτο για το Τέλος του Χρόνου*, για πιάνο, κλαρινέτο, βιολί και τσέλο (στο ίδιο στρατόπεδο ήταν αιχμάλωτοι ένας βιολιστής, ένας τσελίστας και ένας κλαρινετίστας). Η πρεμιέρα δόθηκε στις 15/01/1941 στο στρατόπεδο.

Δεν είναι λίγοι οι μουσικοί που πλήρωσαν με τη ζωή τους την αποκοτιά τους να περάσουν μνημάτων αντίστασης μέσα από το έργο τους. Πολύ γνωστές είναι η παιδική όπερα *Brundibar* του Hans Krasa (λιμπερέτο Adolf Hoffmeister), όπου η μοχθηρή μορφή του Brundibar αναφέρεται στον Hitler με τα παιδιά στο τέλος να θριαμβεύουν και να τραγουδούν όλο ελπίδα για το μέλλον τους, αλλά και η όπερα του Victor Ulmann *Der Kaiser von Atlantis* (ο αυτοκράτορας της Ατλαντίδας), (λιμπερέτο Peter Kien), όπου ο αυτοκράτορας προκαλεί τον Θάνατο με το να σπέρνει την καταστροφή παντού, γι' αυτό ο Θάνατος κατεβαίνει σε απεργία και οι άνθρωποι απαγορεύεται πια να πεθάνουν, η κατάσταση γίνεται ανεξέλεγκτη, ώπου ο Θάνατος δέχεται να ξαναπροσφέρει τις υπηρεσίες του αν ο αυτοκράτορας δεχτεί να γίνει το πρώτο θύμα. Και οι δύο συνθέτες τελείωσαν τη ζωή τους στο Auschwitz.

Επίλογος

Ο Brecht αναρωτιέται κατά τη διάρκεια της εξορίας του στη Δανία «Στις σκοτεινές εποχές θα υπάρχει, άραγε, ακόμα τραγούδι;»

Νομίζω πως ορθώς συνεχίζει απαντώντας, «Ναι, στις σκοτεινές εποχές θα υπάρχει ακόμα τραγούδι, που θα μιλάει για τις σκοτεινές εποχές».

Σχόλια για την κατανόηση του κειμένου

Φούγκα: αυστηρή μουσική φόρμα χτισμένη πάνω σε ένα θέμα που επανέρχεται

Τέχνη της Φούγκας: σπουδαίο έργο του J. S. Bach που μελετούσε το εύρος της αντιστικτικής γραφής.

Ίππος: όργανο βασανισμού των κρατουμένων. Ο κρατούμενος δενόταν μπρούμυτα πάνω στην ξύλινη κατασκευή και, ανήμπορος, δεχόταν τις καμτσικιές των δεσμοτών του.

Βιβλιογραφία – πηγές

www.poein.gr

<http://holocaustmusic.ort.org>

<http://www.theguardian.com/world/2007/aug/07/secondworldwar.germany>

<http://www.music.ucsb.edu/projects/musicandpolitics/archive/2007-1/fackler.html>

http://media.smithsonianfolkways.org/liner_notes/folkways/FW37700.pdf

<http://www.theguardian.com/music/2013/apr/05/terezin-nazi-camp-music-eva-cl Clarke/print>

<http://en.mauthausen-memorial.at/>

Brecht, B. Svendborg Poems από το βιβλίο Poems 1913 – 1956, αγγλική μετάφραση του John Willett

Goldfarb, A (1976), Theatrical Activities in concentration camps, Performing arts journal 1:2

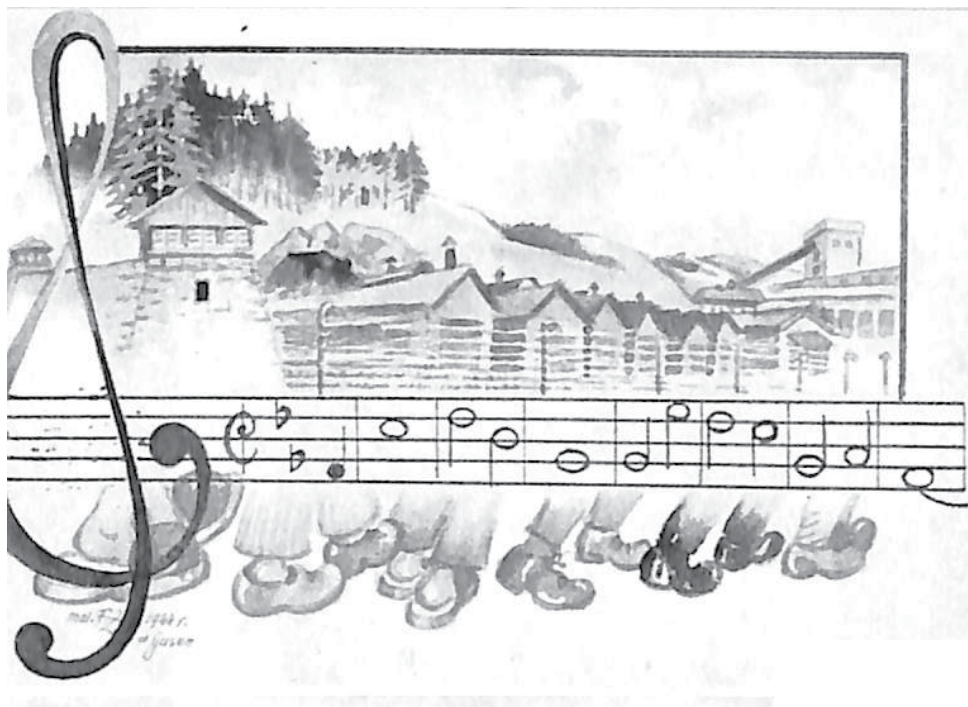
John, E. (2008) Music and Concentration Camps, an approximation, Journal of Musicological Research, 20:4)

Lamberti, M (1995) Making Art in the Terezin Concentration camp, new England review, 17:4

Wheeler, K. (2005) Melodies of a nightmare: music in the Holocaust, Perspectives Students Journal

Alakua, B, Hirt, S, Jandl, D, Stecher, H, Starmulher, Vorberg, R, Warlitsch, D. (2007)

Kunst und Kultur im Konzentrationslager Mauthausen, Bundesministerium fur Inneres, Mauthausen memorial.

Paul Proctor

Artist Photographer & Researcher

Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ως μέσο καταγραφής της ιστορικής πραγματικότητας¹

Αναμνηστική φωτογραφία στα τέλη των Οθωμανικών χρόνων. Ιδ. συλ. Ρέππα Έλσας

Πως κάνει την αρχή κάνεις όταν θέλει να μιλήσει για ένα βιβλίο που αφορά ένα λαό που δεν γνώρισε ποτέ, μια ιστορία που δεν είναι η δική του ιστορία και μνήμες που δεν είναι οι δικές του μνήμες;

Τί σημαίνει να κοιτά κάνεις αυτές τις φωτογραφίες σήμερα, κάποιες απ' αυτές βγαλμένες πριν από τουλάχιστο εκατό χρόνια, και με ποιον τρόπο μπορούν να μας αφορούν αυτές ακόμα;

Θα επιχειρήσω να απαντήσω σε αυτά τα ερωτήματα αφού πρώτα αναφέρω μια μικρή ιστορία:

Το 1940 και, αφού δραπέτευσε από τη ναζιστική Γερμανία και αργότερα από την κατεχομένη από τους ναζί Γαλλία, ο εβραϊκής καταγωγής φιλόσοφος και συγγραφέας Walter Benjamin έγραψε ένα έργο που έμελλε να είναι και το τελευταίο του, πριν αποφασίσει να δώσει ο ίδιος τέλος στη ζωή του, στην Ισπανία.

Στο «Περί Ιστορίας», έργο που έγραψε το 1940, υπάρχει μια σειρά από δοκίμια. Σε ένα από αυτά ο Μπέντζαμιν επέλεξε να ερμηνεύσει έναν πίνακα του Paul Klee, με τίτλο "Angelus Novus". Σε αυτήν

1. Το παρακάτω κείμενο αποτελεί επεξεργασμένη μορφή της εισήγησης του συντάκτη κατά την παρουσίαση του τόμου «Βέροια 1900 - 1975. Από την οθωμανοκρατία ως τη Μεταπολίτευση. Φωτογραφίες και Αναμνήσεις», στις 15 Οκτωβρίου 2014.

συνέκρινε τον εικονιζόμενο άγγελο με τον άγγελο της ιστορίας. Γραφεί λοιπόν: Ο πινάκας δείχνει έναν άγγελο που φαίνεται έτοιμος ν' απομακρυνθεί από κάτι που επίμονα συλλογίζεται. Τα μάτια του κοιτάζουν επίμονα, το στόμα του ανοικτό, τα φτερά του απλωμένα. Έτσι φαντάζεται κάποιος τον άγγελο της ιστορίας. Το πρόσωπο του στραμμένο στο παρελθόν. Εκεί που εμείς βλέπουμε μια σειρά από γεγονότα, εκείνος βλέπει μια καταστροφή, αλληπάλληλα στρώματα από συντρίμια να σωριάζονται με ορμή στα πόδια του μπροστά.

Ο άγγελος θα ήθελε να μείνει, να ζωντανέψει τους

δεμένες με τη μνήμη. Πριν από την εφεύρεση της φωτογραφίας, η φωτογραφική απεικόνιση, παρόλο που ήταν ορατή στην κάμερα οπσκούρα - τον σκοτεινό θάλαμο της μηχανής δηλαδή- ήταν αδύνατο να τυπωθεί μόνιμα πάνω σε κάτι απτό.

Όταν ο Daguerre κατάφερε τελικά να επιλύσει το πρόβλημα της μόνιμης απεικόνισης, του φιξαρίσματος δηλαδή της εικόνας πάνω σε ένα καλογυαλισμένο επαργυρωμένο πλακίδιο, το πλακίδιο χαρακτηρίστηκε «ο καθρέφτης που θυμάται»: ένας καθρέφτης που αντανakλούσε τόσο όσα αφορούσαν εμάς, όσο και τον κόσμο που μέσα του αιχμαλωτίστηκε. Για πρώτη φορά στην πολιτισμική μας ιστορία μια στιγμή του χρόνου μπορούσε να συλληφθεί και να διατηρηθεί για πάντα. Έτσι κι εμείς, από τότε, όπως ο «Άγγελος της Ιστορίας», νιώθουμε την παρόρμηση να κοιτάζουμε προς τα πίσω.

Η εφεύρεση της φωτογραφίας έγινε το 1839, την εποχή της Βασίλισσας Βικτωρίας στην Μεγάλη Βρετανία. Μάλιστα, ήταν οι άνθρωποι της βικτωριανής περιόδου που αμέσως αντιλήφθηκαν την εύθραυστη φύση της, παρομοιάζοντας την με την ίδια τη μνήμη.

Διέκριναν την ιδιότητα της να διατηρεί τη στιγμή στο χρόνο, διαπίστωσαν όμως ταυτόχρονα και πόσο ευάλωτη είναι στη δύναμη της φθοράς, του ξεθωριάσματος, του αφανισμού και της απώλειας. Γι' αυτό το λόγο δημιούργησαν αρχεία και καταλόγους απογραφής, με στόχο τη φύλαξη τους σε βιβλιοθήκες, γκαλερί και μουσεία, χτισμένα ειδικά γι' αυτό, ως κληρονομιά στις επόμενες γενιές.

Η φωτογραφία πάντα απολάμβανε το ειδικό προνόμιο του φύλακα της αλήθειας. Ίσως αυτός είναι κι ο λόγος που οι φωτογραφίες αποτελούν την βάση πολλών εθνικών πολιτιστικών αρχείων. Μας παρέχουν ακράδαντη απόδειξη ότι ένα συγκεκριμένο γεγονός έγινε σε ορισμένο χρόνο και μέρος και κάποιος υπήρξαν μάρτυρες αυτού.

Κατά τη διάρκεια της σχετικά μικρής της ιστορίας, η φωτογραφική μηχανή εξελίχθηκε από όργανο καταγραφής μιας απλής παρουσίας σε μάρτυρα γεγονότων και εργαλείο κοινωνικών αλλαγών.

Στη βικτωριανή εποχή για παράδειγμα, στην Βρετανία, είναι αμφίβολο αν θα είχαν δημιουργηθεί τόσοι φιλανθρωπικοί οργανισμοί χωρίς ο αγώνας

νεκρούς, να ξανακάνει ένα ότι έχει συντριβεί. Όμως, από τον παράδεισο έρχεται μια καταιγίδα: πιάνεται στα φτερά του με τέτοια ορμή, που είναι αδύνατο να τα κλείσει. Η θύελλα τον εκτοξεύει προς το μέλλον χωρίς να μπορεί να της αντισταθεί, στο μέλλον που του έχει γυρισμένη την πλάτη, ενώ ότι έχει απομείνει φτάνει μέχρι τα ουράνια. Η θύελλα είναι αυτό που αποκαλούμε «πρόοδος».

Στην ερμηνεία του Benjamin ο Άγγελος της Ιστορίας απεικονίζεται να κοιτά το παρελθόν, η πλάτη του είναι στραμμένη στο μέλλον, ωστόσο είναι αδύνατο να αντισταθεί στην αναπόφευκτη και αμείλικτη δύναμη του χρόνου. Στο δοκίμιο του ο Benjamin κάνει μια αντιπαραβολή με την ανθρωπινή κατάσταση, θα μπορούσε κάλλιστα όμως, η ίδια αντιπαραβολή να ισχύσει και για τη φωτογραφία.

Όλες οι φωτογραφίες είναι μια αναφορά στο παρελθόν. Κι είναι αυτός ο λόγος που είναι άρρηκτα

του φτωχού να έχει περάσει μέσα από το φίλτρο της κάμερας κεντρίζοντας έτσι την κοινωνική συνείδηση του πλούσιου.

Το φωτογραφικό αρχείο είναι σημαντικό καθώς δι-οχετεύει τα απτά ντοκουμέντα με τα οποία μπορού-με να ανιχνεύσουμε την ιστορία μας αλλά και να την χρησιμοποιήσουμε στο να ζωντανέψουμε την ιστορία για τις επόμενες γενεές.

Το πνεύμα αυτό φαίνεται να υπηρετούν και οι φω-τογραφίες που περιλαμβάνονται στο βιβλίο αυτό.

Η κάμερα έπαιξε αποφασιστικό ρολό με το να αιχ-μαλωτίσει μια μεταβαλλόμενη πόλη σε καιρούς θυ-ελλώδεις, όπου δόθηκαν μάχες και χάθηκαν ζωές. Η μηχανή με επιμέλεια και προσοχή κατέγραψε αυτό που σύντομα έμελλε να αφανιστεί.

Οι άνθρωποι που έβγαλαν αυτές τις φωτογραφίες είχαν συνείδηση του πόσο σημαντικά ήταν αυτά τα γεγονότα, τόσο, που να αξίζει να φωτογραφηθούν, ώστε κάποιος, κάποτε στο μέλλον θα μπορεί να τα δει όταν οι ίδιοι θα είχαν από χρόνια φύγει. Φύ-λαξαν μια στιγμή στην ιστορία της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής της πόλης και την παρέδωσαν σε εμάς μέσα από τις φωτογραφίες που δημιούρ-γησαν: μιας πολιτιστικής περιόδου που έχει φύγει ανεπιστρεπτί.

Θα μπορούσε να υπάρχει μεγαλύτερο δώρο από αυτό, κάποια πιο σημαντική κληρονομία;

Κοιτάζοντας για πρώτη φορά τις φωτογραφίες αυ-τού του τόμου διέκρινα σ αυτόν δυο μέρη: το πρώ-το να αποτελείται από φωτογραφίες «πέραν της ζώσας μνήμης». Με άλλα λόγια δεν υπάρχει κανείς σήμερα ζωντανός που να έχει ζήσει τα γεγονότα που κατέγραψαν. Και έτσι ερχόμαστε στο ερώτημα: μέχρι ποιο βαθμό συνιστούν οι φωτογραφίες αυτές αναμνήσεις, αφού σίγουρα οι αναμνήσεις αποτε-λούν προνόμιο των ζωντανών;

Το δεύτερο μέρος είδα να απαρτίζεται από φωτο-γραφίες που ήταν ακόμα εντός της ζώσας μνήμης ανθρώπων, μερικοί από τους οποίους είναι πιθανά ανάμεσα μας ακόμη, και που έχουν άμεση σχέση με τόπους, χρόνους και γεγονότα που έχουν αυτές καταγράψει. Αυτές οι φωτογραφίες δεν συνιστούν απλές καταγραφές: πυροδοτούν μέσα μας μια νο-σταλγία βαθιά και δυνατή.

Οι φωτογραφίες είναι για τους ζωντανούς. Ωστό-

σο, κάθε φωτογραφία είναι και μια αναφορά στο θάνατο. Όπως σημειώνει κι η Αμερικανίδα συγγρα-φέας Σούζα Νταγκ: «όλες οι φωτογραφίες είναι «Ενθύμια Θανάτου» αναφέρονται δηλαδή σε μια φευγαλέα στιγμή στο χρόνο, μια στιγμή που δεν θα υπάρξει ποτέ ξανά».

Όλες μας υπενθυμίζουν πόσο αλλάζουμε και πόσο ευάλωτοι στεκόμαστε μπροστά στην αδυναμία μας να σταματήσουμε το αμείλικτο πέρασμα του χρό-νου.

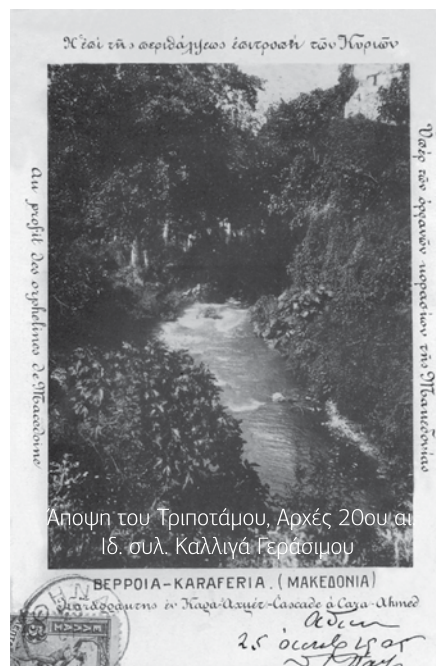
Τη δεκαετία του 1860 ο Αμερικανός ποιητής και συγγραφέας Αλιβέρι Γουέντελ Χομς έγραψε: «Αυ-τοί που αγαπάμε

δεν μας αφήνουν πια για πάντα, όπως συνέβαινε κάποτε...ο ανεξίτηλος τεχνητός αμφιβληστροειδής που κάποτε εστί-ασε επάνω τους, έχει συγκρατήσει το αποτύπωμα τους... ω!, ποσό κρατάνε αυτές οι σκιές, και πως το υλικό τους σώμα έχει ξεθωριά-σει!».

Όταν μου έδωσαν τον τόμο αυτό, μου έκανε αμέσως εντύπωση η ποικι-λία από φωτογρα-φίες με τελετές, με

ανθρώπους κάθε λογής και κάθε κοινωνικής στάθ-μης. Ιδιαίτερα όμως, με εντυπωσίασε το πλήθος φωτογραφιών τόσο του Αλιάκμονα, όσο και του Τριποτάμου που διασχίζει την πόλη και των γεφυ-ρών που ενώνουν τις όχθες του.

Και στις δυο γλώσσες, αγγλική και ελληνική, έχουμε κοινή την έκφραση «το ποτάμι του χρόνου», μιλώ-ντας έτσι συμβολικά για την πάροδο του χρόνου. Η έννοια του χρόνου που κυλά σαν ποτάμι είναι κάτι που όλοι κατανοούμε. Ο αρχαίος Έλληνας φιλό-σοφος Ηράκλειτος, πρώτος συνάδεσσε τη ροή του πόταμου με τον ίδιο το χρόνο, υποδεικνύοντας μας

Εγκαίνια εργασιών ύδρευσης, Ακ-Σογίου, 1-5-1927
Ιδ. συλ. Μπουζιώτα - Χριστοφιλοπούλου Μαρίας

πως κανένας μας δεν μπαίνει στο ίδιο ποτάμι δυο φορές...

Το κλικ του διαφράγματος στην κάμερα είναι το βήμα στο ποτάμι και η φωτογραφία είναι αυτό που απομένει. Η φωτογραφία δεν εμποδίζει τη ροή του χρόνου: ο χρόνος εξακολουθεί να κυλά γύρω της. This flow is what we might refer to as historical context and photographic images are like quotations taken out of this context. Θα μπορούσε κανείς να πει πως αυτή η ροή του χρόνου είναι το ιστορικό πλαίσιο και η κάθε φωτογραφία είναι κομμάτι βγαλμένο από αυτό το πλαίσιο.

Όπως στο ποτάμι βλέπουμε τη ροή του χρόνου, έτσι και στη γέφυρα, μπορούμε να αποδώσουμε τη συμβολική δυνατότητα να διατρέχει το χρόνο. Η φωτογραφία λειτουργεί ως γέφυρα που μας επιτρέπει να εξερευνήσουμε διασυνδέσεις ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικών εποχών. Οι ιστορικής φύσεως φωτογραφίες μάς παρέχουν μοναδική ευκαιρία να διασχίσουμε τη γέφυρα με το παρελθόν και να συνδεθούμε με την κληρονομία μας.

Την εποχή που πάρθηκαν αυτές οι εικόνες, οι φωτογραφίες ήταν σχετικά ακριβές. Εξαιτίας του κόστους, οι φωτογράφοι έπρεπε να σκεφτούν καλά πριν τραβήξουν μια φωτογραφία. Σήμερα ισχύει σχεδόν το αντίθετο: έχουμε ανάγκη να τραβήξουμε τη φωτογραφία για να σκεφτούμε.

Η φωτογραφία έγινε τόσο φτηνή που κατάντησε υποκατάστατο βραχυπρόθεσμης μνήμης. Είναι δε πιο εφήμερη από ποτέ. Υπολογίζεται πως μέχρι το τέλος του χρόνου θα έχουν τραβηχτεί σε όλο τον κόσμο γύρω στις 880 δισεκατομμύρια φωτογραφίες.

Αντί να είναι μέσο ενθύμησης, σήμερα οι φωτογραφίες βγαίνουν για να μας επιτρέψουν να ξεχνάμε. Και, παρότι μοιράζονται πλέον ανοιχτά, κατά έναν τρόπο ως τώρα ασύλληπτο, στην πλειοψηφία τους θα παραμείνουν σε μια οθόνη, μη φτάνοντας ποτέ να εκτυπωθούν. Θα υπάρχουν μοναχά στο χώρο των ηλεκτρονικών μπιτς και μπαϊτς. Η αξία της φωτογραφίας ως υλικού, απτού αντικείμενου έχει μειωθεί. Εμείς, ωστόσο, χρειάζεται να διασφαλίσουμε πως η αξία της πολιτιστικής μας ιστορίας και φωτογραφικής κληρονομιάς δεν θα έχουν την ίδια μοίρα. Επιστρέφω λοιπόν στο αρχικό μου ερώτημα: για ποιον λόγο με αφορούν τούτες οι φωτογραφίες; Ίσως γιατί η φωτογραφία μας παρέχει μια μοναδική γλωσσά, μια γλωσσά που έχει την δυνατότητα να διαπερνά κοινωνικά και πολιτισμικά όρια. Ενδέχεται να μην το αντιλαμβανόμαστε, είναι όμως αλήθεια πως όλοι μάθαμε πως να «διαβάζουμε» μια φωτογραφία. Κι αυτός είναι ο λόγος που, κοιτάζοντας τις φωτογραφίες αυτού του βιβλίου, και εγώ όπως κι εσείς, μπορώ να φτιάξω μια αφήγηση και να αποκτήσω μια αντίληψη της ζωής και των χρόνων των ανθρώπων της Βέροιας, καθώς και της πόλης που αυτοί έζησαν.

Η γέφυρα του Φούρναρη, Αρχές 20ου αι.
Ιδ. συλ. Καλλιγά Γεράσιμου

Αντώνιος Νικ. Αντωνιάδης

Δρ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας

Ο ευεργέτης της Βέροιας και η συμβολή του στην πολιτιστική ανάπτυξη της πόλης¹

Προέλευση - Γενεαλογικό δένδρο

Ο Αντώνιος Αντωνιάδης ήταν το πρώτο τέκνο του Νικολάου και της Ελισάβετ Αντωνιάδη, το γένος Γεμιτζόγλου. Μετά τον Αντώνιο γεννήθηκαν άλλα έξι παιδιά η Ευφημία, ο Δημήτριος, η Ευριδίκη, η Ελένη, ο Κίμων και ο Σόλων².

Ο Νικόλαος Αντωνιάδης και η Ελισάβετ Γεμιτζόγλου προέρχονταν από οικογένειες με ευγενική καταγωγή. Τόσο η οικογένεια Αντωνιάδη, όσο και η οικογένεια Γεμιτζόγλου συμμετείχαν στα κοινά, ήδη από τα χρόνια της ύστερης οθωμανοκρατίας. Μέλη των δύο οικογενειών, όπως, ο Νικόλαος Αντωνιάδης, ο Αντώνιος και ο Δημήτριος Γεμιτζόγλου, παρουσιάζονται στο αρχιερακό υλικό να συμμετέχουν και να υπογράφουν διάφορες αποφάσεις κοινοτικών οργάνων της περιόδου, όπως της Δημογεροντίας, της Εφορίας των Σχολών, της Κεντρικής Εκκλησιαστικής Επιτροπής κ.ά.³.

Στα τελευταία χρόνια της οθωμανοκρατίας, ο γιατρός Νικόλαος Αντωνιάδης, είχε αναδειχθεί αρχηγός του κόμματος του λαού, το οποίο αντιστρατευόταν το κόμμα των πλουσίων και τον έτερο γιατρό Δημήτριο Τούσα. Η πολιτική κόντρα και η επικράτηση της μερίδας του Αντωνιάδη, οδήγησαν στην αποχώρηση του γιατρού Τούσα από την κεντρική πολιτική σκηνή και στη μετοίκισή του στη Θεσσαλονίκη⁴.

Μετά την απελευθέρωση ο Αντωνιάδης τάχθηκε στο πλευρό του κόμματος των Φιλελευθέρων και αναδείχθηκε σε κύριο εκφραστή των θέσεων του κόμματος στη Βέροια. Στις βουλευτικές εκλογές του 1915 υπήρξε υποψήφιος του κόμματος για την περιφέρεια της Βέροιας. Το έτος 1916 εμφανίζεται ως μέλος της επιτροπής της Εθνικής Άμυνας της Βέροιας, μαζί με τους Ιωάννη Μάρκου, Ιωάννη Χρυσόχδου, Πέτρο Μπατραλέξη, Γ. Βούρο και Θωμά Χατζηκανέλλα⁵. Τέλος, υπηρέτησε ως δήμαρχος Βέροιας, δια διορισμού τις περιόδους 1919-1920 και 1922-1923⁶.

Το ζεύγος Αντωνίου & Μαρίας Αντωνιάδ

1 Το παρακάτω κείμενο εκφωνήθηκε στην εκδήλωση «Ευεργετηθεῖσα πόλις τὸν εὐεργέτη τίμα» στην οποία τιμήθηκε ο Αντώνιος Αντωνιάδης την 23η Μαΐου 2014, στην Αντωνιάδεια Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Βέροιας και παρουσιάζεται επεξεργασμένο και εμπλουτισμένο με νέα στοιχεία και φωτογραφικό υλικό.

2 Προφορική μαρτυρία ιατρού Νικολάου Αντωνιάδη.

3 Παύλος Πυρινός, *Βεροιώτικα Σημειώματα*, Βέροια, 2009, 31,32,57,58,93.

4 Παπαδάκης - Σταίκος, *Μισός αιώνας πολιτικών αγώνων και εθνικής δράσεως*, Αθήναι, 1974, 54.

5 Παπαδάκης - Σταίκος, *Μισός αιώνας*, ο.π., 67.

6 Δημήτριος Καρασάββας, «Οι Δήμαρχοι της Βέροιας 1912-2010», *Χρονικά Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, 8 (Ιαν. - Μαρτ. 2010), 18-20.

Φαρμακείο Μ. Δ. Μοσχίδου, μετέπειτα Αντ. Αντωνιάδης.
Αρχείο Νικ. Αντωνιάδης

Για τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες⁷. Από τα όσα είναι γνωστά, η Ευφημία παντρεύτηκε τον Στέφανο Τσιράκογλου, μετέπειτα δήμαρχο Βέροιας, η Ευριδίκη τον Ε. Παπαχαλαράμπους και η Ελένη τον Χ. Πετρολιά. Ο Δημήτριος απεβίωσε σε νεαρή ηλικία, το έτος 1927, σε μια εποχή, που η ελονοσία ευθυνόταν για ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό θανάτων⁸. Τέλος, ο γνωστός Βεροιώτης γυναικολόγος Σόλων Αντωνιάδης νυμφεύθηκε την Ευγενία Μοκίου από τη Νάουσα. Το έτος 1936 ίδρυσε ιδιωτική κλινική στην πόλη, η οποία αρχικά στεγάστηκε σε οικία ιδιοκτησίας Κούτερη, στην οδό Βενιζέλου και αργότερα, το έτος 1957, εγκαινιάστηκε στη θέση όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα⁹.

Αντώνιος Αντωνιάδης

Ο Αντώνιος Αντωνιάδης γεννήθηκε στη Βέροια το έτος 1895¹⁰. Τα πρώτα γράμματα σπούδα-

σε στη γενέτειρά του και κατόπιν μετακινήθηκε, αρχικά, στο Τσοτύλι¹¹ για να συνεχίσει τις γυμνασιακές του σπουδές στο φημισμένο Γυμνάσιο - Οικοτροφείο Τσοτυλίου και μετέπειτα στη Θεσσαλονίκη. Ακολούθησαν οι ακαδημαϊκές σπουδές στη Φαρμακευτική Σχολή του πανεπιστημίου Αθηνών, απ' όπου αποφοίτησε το έτος 1925.

Υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία ως ανθυποφαρμακοποιός και συμμετείχε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στη Μικρασιατική Εκστρατεία και αργότερα στην Εθνική Αντίσταση. Για την προσφορά του στους αγώνες του Έθνους τιμήθηκε με διπλώματα και μετάλλια.

Μετά την αποφοίτησή του από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, επέστρεψε στη Βέροια για να ασκήσει το επάγγελμά του στο φαρμακείο που προϋπήρχε στο ισόγειο του πατρικού του σπιτιού στη σημερινή οδό Αριστοτέλους.

Η προθυμία του φαρμακοποιού Αντωνιάδη για παροχή βοήθειας στον πάσχοντα συνάνθρωπο ήταν ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του. Προφορικές μαρτυρίες διαφωτίζουν πτυχές του βίου του. Άνδρας αρχοντικός, σοβαρός και συνάμα πρόσχαρος υποδεχόταν τους πελάτες του με αγάπη και διάθεση για βοήθεια. Έχοντας πλήρη επίγνωση του επαγγέλματος – λειτουργήματος, το οποίο εκτελούσε, ήταν πρόθυμος να εξυπηρετήσει, ακόμα και να διευκολύνει τους συνανθρώπους του, ιδιαίτερα δε, αν αυτοί αντιμετώπιζαν και οικονομικά προβλήματα.

Ο Θ. Πολυχρονιάδης αναθυμούμενος την παλιά Βέροια και το φαρμακείο του Αντωνιάδη αναφέρει:

⁷ Οι περισσότερες από τις πληροφορίες που ακολουθούν αντλήθηκαν από την προφορική μαρτυρία του Νικολάου Αντωνιάδη.

⁸ Νεκρολογία του Δημητρίου Αντωνιάδη εντοπίστηκε στον τοπικό Τύπο, στην εφημερίδα «Αστήρ Βεροίας». Βλ. «Δημήτριος Ν. Αντωνιάδης», *Αστήρ Βεροίας*, 7-9-1927, 1.

⁹ Χριστοδούλου, *Ιστορία της Βέροιας*, Βέροια, 1960, 120. Ο Χριστοδούλου αναφέρει ότι η νέα κλινική ξεκίνησε να λειτουργεί το 1947. Από προφορικές μαρτυρίες και συνεντεύξεις προέκυψε ότι αυτή εγκαινιάστηκε το έτος 1957 και από τότε λειτουργεί στη θέση όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα.

¹⁰ Νίκος Αδαλόγλου, *Το πορτραίτο ενός ευεργέτη. Αντώνιος Αντωνιάδης*, Θεσσαλονίκη, 1977 και Νίκος Αδαλόγλου, «Ευεργέτες της Βέροιας. Αντώνιος Αντωνιάδης», *Νιάουσα*, 27, 52,78.

¹¹ http://gym-tsotyli.koz.sch.gr/old_site/lyk-tsotyli/history.pdf, διαθέσιμο (20-5-2014).

«...Μόνο στο φαρμακείο δε ζυγώναμε. Μια γυάλα κόκκινη γιομάτη μυστήριο, πάνω σ' ένα περβάζι. Ένα φίδι τεράστιο στη φορμόλη... φωτογραφίες παλιές, έπιπλα αντίκες, όλο μυστήριο και φόβο...»¹².

Επιπλέον, ο φαρμακοποιός Αντωνιάδης, ήταν και παρασκευαστής καλλυντικών. Εκτός από αυτά, πολλοί αγόραζαν από το φαρμακείο αρώματα και κολόνιες για ενήλικους και παιδιά. Σε μια εποχή όπου οι πολλοί δεν είχαν τη δυνατότητα του καλλωπισμού με ακριβά καλλυντικά και αρώματα, έβρισκαν την καλή και συνάμα οικονομική λύση του καλλωπισμού με τα παρασκευάσματα του «κυρ – Αντώνη». Βασικά συστατικά τους ήταν το αγγουρόνερο, αιθέρια έλαια από πικραμύγδαλο κ.α.

Η δράση του Αντωνιάδη δεν περιορίστηκε μόνο στον επαγγελματικό τομέα. Αντίθετα, υπήρξε έντονα κοινωνικός και δραστηριοποιήθηκε σε πολλούς τομείς της πολιτικής κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής του τόπου. Πολιτικά σκεπτόμενος, σε περιόδους πολιτικής κρίσης τολμούσε να προβάλλει τις πολιτικές του θέσεις και κατά τον εκδόση της τοπικής εφημερίδας «Ο Θαρραλέος» Ηλία Νόβα «... ξάφνιαζε με τα «μανιφέστα» που εξαπέλυε εν όψει δημοτικών ή γενικών εκλογών...». Παρά ταύτα», συνεχίζει ο Νόβας, «δεν πρόβαλε στην πολιτική κονίστρα δια να διεκδικήσει (αν και διέθετε τεράστιον ηθικόν ανάστημα) δημοτικόν ή βουλευτικόν αξίωμα, διά να υπηρετήσει καλύτερα τη Βέροια. Έζησε μακράν της πολιτικής και των συνυφασμένων με δαύτην συγκινήσεων. Όμως δεν έπαυσε να δείχνει, με το δικό του τρόπο, την αγάπη του, προς τα κοινά»¹³.

Θέλοντας να συμβάλει στην ανάπτυξη του πολιτισμού συνέδραμε και συμμετείχε ως μέλος στην «Ένωση Επιστημόνων Βέροιας», στη «Φιλαρμονική Σχολή Βέροιας» και σε άλλους συλλόγους αναλόγου ενδιαφέροντος. Τέλος, τον Αντωνιάδη ενδιέφερε και η πορεία και ανάπτυξη του αθλητισμού στην πόλη. Η άνοδος της τοπικής ομάδας «Βέροια» στην Α΄ Εθνική Κατηγορία αντιμετωπίστηκε με χαρά και αισιοδοξία από τον ίδιο. Έκφραση της χαράς αλλά και απόδειξη του ευρύτερου ενδιαφέροντός του για την πορεία της ομάδας αποτελεί η επιβράβευση των παικτών και του προπονητή με σημαντικό ποσό, το οποίο απέδωσε ο ίδιος στον καθένα προσωπικά σε ειδική τελετή στην αίθουσα εκδηλώσεων του Γυμνασίου της Βέροιας.

Την ίδια εποχή νυμφεύθηκε τη Μαίρη Αργυράκη από τη Θεσσαλονίκη με την οποία έζησαν στη Βέροια. Ο Αντώνιος Αντωνιάδης απεβίωσε στις 27 Σεπτεμβρίου 1976, στη Βέροια, όπου και ετάφη.

Η Βέροια θρήνησε στην αγγελία του θανάτου του. Οι συνάδελφοί του φαρμακοποιοί μέσω του συλλόγου τους αποφάσισαν, το Δ.Σ. να παρακολουθήσει σύσσωμο τη νεκρώσιμη ακολουθία του συναδέλφου τους, να εκφράσει τα συλλυπητήρια του στην οικογένεια του εκλιπόντος, να παραμείνουν κλειστά τα φαρμακεία επί μία εργάσιμη ώρα, να κατατεθεί το ποσό των 10.000 δρχ υπέρ της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, να αναρτηθεί η φωτογραφία του στα γραφεία του συλλόγου και να δημοσιευθεί το ψήφισμα στον Τύπο.

Ο τοπικός Τύπος στις σελίδες του περιέλαβε εκτενή δημοσιεύματα για την είδηση του θανάτου του ευεργέτη της Βέροιας. Βεροιώτες συγγραφείς, αρθρογράφοι και φίλοι του Αντωνιάδη έγραψαν για τον εκλιπόντα στον Τύπο. Μεταξύ αυτών ο Γιώργος Χιονίδης, ο Νίκος Αδαλόγλου, ο Θόδωρος Πολυχρονιάδης, ο Ηλίας Νόβας, ο Στέλιος Σβαρνόπουλος, ο Στέφανος Ζάχος, ο Γιάννης Αλεξιάδης, ο Μιχάλης Μαρμαράς κ.α.

Ο Αντώνιος Αντωνιάδης κατά τη στρατιωτική του θητεία

¹² Αδαλόγλου, Το πορτραίτο, ο.π., 45-46.

¹³ Αδαλόγλου, Το πορτραίτο, ο.π., 39.

Η δωρεά

Η ευγενική καταγωγή και η οικονομική διαχείριση του Αντώνη Αντωνιάδη τον ανέδειξαν σε ισχυρό επαγγελματικό, οικονομικό και κοινωνικό παράγοντα της πόλης. Αν και ο ίδιος δεν επεδίωξε δημόσια αξιώματα, ενδιαφερόταν και αγωνιούσε για την πόλη και εργαζόταν για το καλό και την ανάδειξή της. Ο Γεώργιος Τσαλέρας θυμάται: «Τον έβλεπα συχνά... και τα λέγαμε. Ίδιο πάντα το πάθος του για την πρόοδο της Βέροιας. Όμως τώρα διαμορφωνόταν και διακρινόταν πιο καθαρά η επίμονη πρόθεσή του για μια δική του συγκεκριμένη

προσφορά προς τον τόπο του». Ρωτούσε κάθε τόσο, συνεχίζει ο Τσαλέρας: «Πώς θα μπορούσε να αξιοποιηθεί καλύτερα μια δωρεά του προς τη Βέροια; Πως θα την έβλεπαν οι Βεροιώτες; Μήπως θα την παίρνανε για χειρονομία προσωπικής επίδειξης και αυτοπροβολής;». Παράλληλα, ο Αντωνιάδης αναζητούσε και τις ανάλογες εγγυήσεις, τη μέθοδο και οτιδήποτε άλλο εξυπηρετούσε στην αξιοποίηση της προσφοράς του. Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν τη συγκρότηση και το χαρακτήρα του Αντώνη Αντωνιάδη. Οραματιστής, νους οξύς, συνειδητοποιημένος και αποφασισμένος για τις προθέσεις του, έκανε τις κατάλληλες διερευνητικές επαφές και συζητήσεις με πρόσωπα της εμπιστοσύνης του¹⁴.

Η κατάληξη της μακροχρόνιας σκέψης, η οποία στηρίχτηκε στην επιθυμία του για προσφορά στη γενέτειρά του ήταν η προσφορά του μεγάλου οικοπέδου που διατηρούσε στην οδό Ξάνθης για να οικοδομηθεί η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών της Βέροιας. Τούτο εκφράστηκε και με επιστολή του προς το Δήμο Βέροιας με την οποία εξέφραζε την υπόσχεση για την παραχώρηση του οικοπέδου, είδηση η οποία παρουσιάστηκε και από την εφημερίδα «Μακεδονία» στο φύλλο της 17-8-1969. Για τον Αντωνιάδη η «Στέγη» ήταν ο χώρος του πνεύματος και της τέχνης, ο χώρος που θα μπορούσε ο κάθε Βεροιώτης, απαλλαγμένος, από προκαταλήψεις, σκοπιμότητες και πάθη, με καθαρότητα νου και ψυχής να καλλιεργεί τον εσωτερικό του κόσμο μέσα από τις διάφορες εκδηλώσεις¹⁵.

Στις 22 Ιουλίου 1970 ο Αντώνιος Αντωνιάδης και η σύζυγός του Μαίρη με τον τότε Δήμαρχο Βέροιας Γεώργιο Τσαλέρα προσήλθαν στο συμβολαιογραφείο του Αντώνιου Χατζηνικολάου στη Νάουσα προκειμένου να υπογραφούν τα συμβόλαια της, οριστικώς και αμετακλήτως, δωρεάς του οικοπέδου της οδού Ξάνθης εκτάσεως 510 τ.μ., το οποίο τιμολογούνταν στα 2.000.000 δρχ.¹⁶, προς το Δήμο Βέροιας.

Σύμφωνα με τους όρους, ο Αντώνιος Αντωνιάδης παραχωρούσε το οικόπεδο στο Δήμο Βέροιας προκειμένου:

¹⁴ Αδαλόγλου, *Το πορτραίτο*, ο.π., 8-14.

¹⁵ Αδαλόγλου, *Το πορτραίτο*, ο.π., 8-14.

¹⁶ «Η δωρεά του κ. Αντώνιου Αντωνιάδη», *Φρουρός της Ημαθίας*, 21-9-1970.

α) Να ανεγερθεί από το Δήμο Βέροιας αξιόλογος οικοδομή, υπό τον τίτλο «Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών» η οποία να διαθέτει μία αίθουσα διαλέξεων και συναυλιών, χώρο για τη στέγαση του ωδείου του Δήμου Βέροιας και της Σχολής της μικτής χορωδίας, και αίθουσα συσσιτίου απόρων μαθητών και μαθητριών.

β) Να δύναται στην οικοδομή αυτή, με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου να στεγασθούν βιβλιοθήκη και πνευματικά σωματεία και σύλλογοι¹⁷.

Το Δημοτικό Συμβούλιο Βέροιας στη συνεδρίαση της 4ης Αυγούστου 1970, ενημερώθηκε για τη δωρεά και εξέφρασε την ευαρέσκεια και την ευγνωμοσύνη του στο πρόσωπο του δωρητή. Η είδηση διαδόθηκε και το θέμα πέρασε στα φύλλα των εφημερίδων της Βέροιας και της Θεσσαλονίκης. Ο τοπικός Τύπος άρχισε ήδη να αναφέρεται στη δωρεά και στο πρόσωπο του ευεργέτη. Ο «Φρουρός της Ημαθίας» στο φύλλο της 21ης Σεπτεμβρίου 1970 φιλοξενεί άρθρο με τίτλο «Η δωρεά του κ. Αντώνιου Αντωνιάδη». Σε αυτό γίνεται η πρώτη νύξη για την απόδοση του ονόματος του ευεργέτη στο νεοαναγειρόμενο κτίριο¹⁸.

Την 24η Σεπτεμβρίου 1970 έγινε η θεμελίωση του έργου, το οποίο σχεδίασε αφιλοκερδώς ο Βεροιώτης αρχιτέκτονας Αδάμος Καπρίνης, ο οποίος ανέλαβε τη μελέτη και την επίβλεψή του. Στη θεμελίωση παρέστη ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Βορείου Ελλάδος, ο οποίος ενθουσιασμένος από την ενέργεια του δωρητή, αλλά και την αξιοποίηση της δημοτικής αρχής και την προσφορά του αρχιτέκτονα υποσχέθηκε την ενίσχυση του έργου με κονδύλια τα οποία θα ανέρχονταν σε 4.000.000 δρχ.¹⁹.

Ο Αντώνης Αντωνιάδης συχνά επισκεπτόταν το εργοτάξιο για να παρακολουθεί και να ενημερώνεται για την πορεία των εργασιών. Ο Δήμος Βέροιας, με την πίεση του δωρητή, είχε κάνει τις απαραίτητες ενέργειες για τη χρηματοδότηση του έργου, ενώ σε κάποιες φάσεις του κρίθηκαν απαραίτητες και οι δανειοληψίες. Διάφορες όμως μικροεμπλοκές καθυστέρησαν για μικρό χρονικό διάστημα την υλοποίηση του έργου.

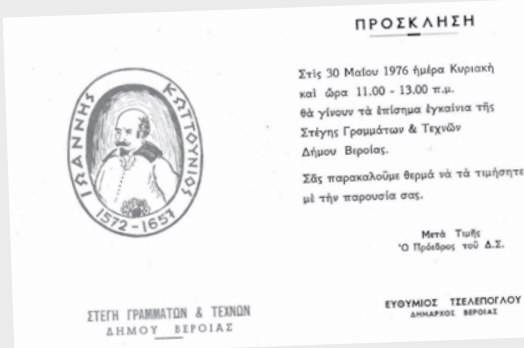
Το έτος 1974 οι εργασίες για την ανοικοδόμηση της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών βρίσκονταν σε εξέλιξη. Με πρόταση του Δημάρχου Γ. Τσαλέρα το Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε να αποδοθεί η ονομασία «Αντωνιάδεις Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών» στο αποπερατούμενο κτίριο.

Τα εγκαίνια

Το έργο ολοκληρώθηκε το έτος 1976. Ήδη από τα τέλη του 1975 με

απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου διορίστηκε πενταμελές διοικητικό συμβούλιο το οποίο αποτελούνταν από το Δήμαρχο Βέροιας (Ευθύμιος Τσελέπογλου), την κα Μαίρη Αντωνιάδου, σύζυγο του δωρητή, το ζωγράφο Θωμά Βαφείδη, το γιατρό Θόδωρο Πολυχρονιάδη και τη νυν δήμαρχο κ. Χαρίκλεια Ουσουλτζόγλου.

Ο Δήμος Βέροιας, με μια λιτή πρόσκληση στο εξώφυλλο της οποίας απεικονίζονταν η προσωπογραφία του Ιωάννη Κωτούνιου, προσκαλούσε επίσημους και πολίτες στα εγκαίνια της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών, τα οποία τελέστηκαν την 30η Μαΐου 1976 με την παρουσία των πολιτικών, στρατιωτικών και θρησκευτικών αρχών του τόπου²⁰. Ο Ευθύμιος Τσελέπογλου, αναφερόμενος στο έργο τόνισε ότι αυτό θα αποτελέσει την πηγή, τον πομπό και το δέκτη κάθε καλλιτεχνικής δραστηριότητας στον τόπο, ενώ δεν παρέλειψε να αναφερθεί στο δωρητή και την πορεία υλοποίησης του έργου. Παράλληλα, έδωσε

¹⁷ «Η δωρεά του κ. Αντώνιου Αντωνιάδη», *Φρουρός της Ημαθίας*, 21-9-1970.

¹⁸ «Η δωρεά του κ. Αντώνιου Αντωνιάδη», *Φρουρός της Ημαθίας*, 21-9-1970.

¹⁹ «Στέγη Γραμμάτων κα Τεχνών Δήμου Βέροιας - Αντωνιάδεις», *Φρουρός της Ημαθίας*, 28-9-1970, 1.

²⁰ Πρόσκληση Εγκαίνιων Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Βέροιας, Αρχείο Ηώς Ζησιάδου.

ΠΕΘΑΝΕ Ο ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΤΗΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΕ ΗΛΙΚΙΑ 81 ΕΤΩΝ

Πέθανε το απόγευμα της περασμένης Δευτέρας στην κλινική του αδελφού του Σόλωνος, όπου νοσηλευόταν, ο συμπολίτης φαρμακοποιός και ευεργέτης του Δήμου Βεροίας Αντώνιος Αντωνιάδης, σε ηλικία 81 ετών.

Ο Αντωνιάδης, όπως είναι γνωστό, είχε δωρήσει στο Δήμο το δικόπεδο, σημερινής άξιας εκατομμυρίων δραχ. περίπου στην οδό Ξάνθης, όπου κατασκευάστηκε το ωραίο κτίριο της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών.

Η κηδεία του μεταστάσαντος έγινε την περασμένη Τρίτη από την Εκκλησία του Αγίου Ιωάννου, την νεκρόσημη δε ακολουθία, παρακολούθησαν πολλοί συγγενείς και φίλοι του.

Τον αείμνηστο ευεργέτη της Βεροίας αποχαιρέτησαν εκ μέρους του Δήμου Βεροίας και της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών ο Δήμαρχος κ. Τσελέπογλου, εκ μέρους δε των φίλων του ο κ. Νίκ. Αδαλόγλου.

Ο κ. Δήμαρχος αποχαιρέτησε τον Αντωνιάδη με τα εξής λόγια: «Αγαπημένε μας φίλε και άξιε κάθε επαιίνου δωρητή και ευεργέτη της πόλης μας που τόσο αγάπησες.

*Εφους ήσυχα και ήπια την ηθελσιν βραδυά από κοντά μας,

ώνιο ταξίδι του, είπε:

«Ων την πένθημη φωνή της χαμπάνας, άκούσαμε χτες το σουρουπο, το θλιβερό το άγγελμα του άδόκητου θανάτου του φίλου κι άγαπητού συμπατριώτη μας Αντώνη Αντωνιάδη. Και στην δύσκολη αυτή στιγμή μαζευτήκαμε στην ίερή αυτή σάναξη, φίλοι και συγγενείς, για να άποτίσουμε εύλαβι-

Ο άποθιώσας ευεργέτης του Δήμου Βεροίας Αντώνιος Αντωνιάδης

το στίγμα της λειτουργίας και της δραστηριότητας της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών. Στα εγκαίνια, χαιρετισμό απηύθυνε εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου η κα Χαρούλα Ουσουλτζόγλου, η οποία αναφέρθηκε στους σκοπούς, τους στόχους της Στέγης αλλά και στη δραστηριότητα που ανέπτυξε το Διοικητικό Συμβούλιο μέχρι τότε. Μεταξύ αυτών αναφέρθηκε στη δραστηριότητα των τμημάτων χορωδίας, λαογραφίας, θεάτρου και τη συνεργασία με το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, κινηματογράφου, λογοτεχνίας κ.τ.λ.

Κεντρικός ομιλητής στα εγκαίνια ήταν ο δωρητής Αντώνιος Αντωνιάδης. Με βαθεία συγκίνηση ο ευεργέτης ευχαρίστησε του προλαλήσαντες και ανέφερε ότι η ημέρα εκείνη αποτελούσε για τον ίδιο μία εκ των λαμπρότερων ημερών του βίου του, κατά την οποία έβλεπε το όνειρο του ήδη πραγματοποιημένο και την πόλη την οποία αγάπησε τόσο πολύ εφοδιασμένη με τις κατάλληλες υποδομές για την ανάπτυξη του πολιτισμικού επιπέδου των κατοίκων της. Ο λόγος του δωρητή μπορεί να χαρακτηριστεί πλήρης βαθέων νοημάτων τα οποία απευθύνονταν, τόσο προς τις αρμόδιες αρχές και τον επιστημονικό κόσμο, όσο και προς τους απλούς πολίτες. Ο δωρητής άφησε ως παρακαταθήκη το έργο τούτο για την πόλη και τους πολίτες και παράλληλα μεταβίβασε σε αυτούς την ευθύνη για αξιοποίησή του, αναλογιζόμενοι

την υποχρέωσή που έχουν προς την πόλη την οποία γεννήθηκαν, ανδρώθηκαν και συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται²¹.

Η τελετή ολοκληρώθηκε με λαογραφικό πρόγραμμα, το οποίο επιμελήθηκε η διευθύντρια της Στέγης Βούλα Χατζίκου. Σε αυτό παρουσιάστηκαν τοπικοί χοροί και μέρος από το έργο της Χατζίκου «Βεροιώτικη Προξενιά»²².

Η είδηση των εγκαίνιων διαδόθηκε τόσο μέσω του τοπικού Τύπου με εκτενή δημοσιεύματα, όσο και μέσω του Τύπου της Θεσσαλονίκης και του Ελληνικού Βορρά, ο οποίος σε φύλλα του φιλοξένησε άρθρα σχετικά με την ίδρυση, τη λειτουργία και τα εγκαίνια της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών της Βέροιας.

Με το θάνατο του ευεργέτη η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών έγινε αποδέκτης δωρεών υπέρ της μνήμης του ευεργέτη Αντώνη Αντωνιάδη. Μεταξύ αυτών η οικογένεια του αδελφού του εκλιπόντος Σόλωνος, δώρισε 50.000 δραχ. και το Δ.Σ. του Φαρμακευτικού Συλλόγου 10.000 δραχ²³.

Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών. Από το χτες... στο αύριο

Από την έναρξη της λειτουργίας της, πριν τα επίσημα εγκαίνιά της, η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, αναδείχτηκε σε εστία Τέχνης και Πολιτισμού για τη Βέροια. Με την έναρξη και κατά τον πρώτο χρόνο δραστηριότητάς της λειτούργησαν τμήματα: Μουσικό, Λέσχη Φωτογραφίας, Λογοτεχνίας, Θεάτρου, Λαογραφίας,

21 Αδαλόγλου, Το πορτραίτο, ο.π., 31-34.

22 «Τα εγκαίνια της Στέγης», Λαός, 2-6-1976, 4.

23 «Κοινωνικά», Βέροια, 2-10-1976, 2 και «Η Στέγη ευχαριστεί», Φρουρός της Ημαθίας, 11-10-1976, 1.

Κλασικού Μπαλέτου, Ζωγραφικής²⁴. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις, συναυλίες, διαλέξεις και εκθέσεις με θέματα σχετικά με τα αντικείμενα δραστηριότητάς της.

Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν και είναι το έργο που προσέφερε και προσφέρει η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών στον εκπαιδευτικό τομέα. Εκπαιδευτικά τμήματα στελεχωμένα με το κατάλληλο και άρτια επιστημονικά καταρτισμένο εκπαιδευτικό προσωπικό συμβάλουν στη διαρκώς αναπτυσσόμενη εικόνα του εκπαιδευτικού οργανισμού. Από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα λειτούργησαν και εξακολουθούν να λειτουργούν πάνω από πενήντα τμήματα διαφορετικών εκπαιδευτικών αντικειμένων, ενώ οι μαθητές που σπούδασαν σε αυτά υπολογίζονται σε 35.000²⁵.

Το έργο που ξεκίνησε μεταπολεμικά με το Δημοτικό Ωδείο της Βέροιας και την ίδρυση της Φιλαρμονικής Ορχήστρας στα μέσα της δεκαετίας του 1950 συνεχίστηκε από τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών και τα νεοϊδρυθέντα νομικά πρόσωπα τη ΔΕΤΟΠΟΚΑ στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και την ΚΕΠΑ Δ. Βέροιας από το 2008.

Από τα παραπάνω, φαίνεται πως ο οραματισμός του ευεργέτη Αντώνη Αντωνιάδη έγινε πραγματικότητα. Η πόλη σε καλές και δύσκολες στιγμές είχε και έχει αναπτυγμένη πνευματική και πολιτισμική ζωή. Για αυτήν ευθύνεται σε μέγιστο βαθμό ο Αντώνιος Αντωνιάδης που μέσω της δωρεάς του έδωσε και δίνει την ευκαιρία στην πόλη και τους πολίτες της να αξιοποιήσουν και να καλλιεργήσουν τόσο τις πνευματικές αρετές τους, όσο και τα καλλιτεχνικά τους χαρίσματα. Επιπλέον, σε όλους τους υπόλοιπους έδωσε την ευκαιρία να θεραπεύσουν και να αναπτύξουν την πνευματική και καλλιτεχνική τους συνείδηση.

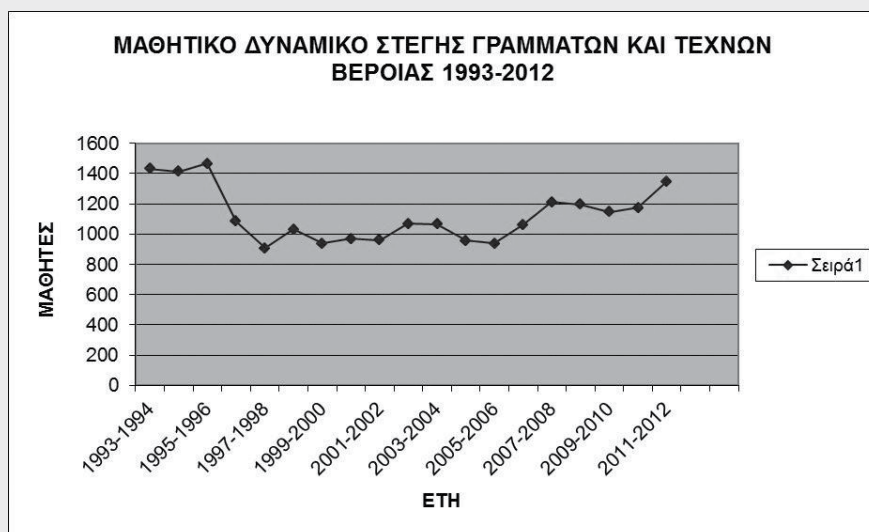
Ο Αντώνης Αντωνιάδης το 1970 χαρακτηρίστηκε ευεργέτης της πόλης για την παροχή ενός οικοπέδου. Υπήρξε όμως πολύ σημαντικότερος για την πόλη. Ήταν αυτός που μοιραζόμενος τον πλούτο του με τους συμπολίτες του, ενδιαφέρθηκε και συνέβαλε στην ανάπτυξη του Πνεύματος και της Τέχνης στη Βέροια.

Η Βέροια είχε και έχει σταθερή πολιτισμική και καλλιτεχνική ανάπτυξη σύμφωνα με τις εκάστοτε συνθήκες και τα ήθη της κάθε εποχής. Πολιτισμική ανάπτυξη δεν είναι η παθητική αναπόληση του παρελθόντος και η διαρκής άρνηση και κατάκριση του νέου, του καινούριου, του σύγχρονου. Η πολιτισμική ανάπτυξη μπορεί να παρομοιαστεί με μια μηχανή, στη λειτουργία της οποίας πρέπει να ληφθούν υπόψη τα όσα ορίζει και επιτάσσει η κάθε εποχή, οι επιθυμίες των εργαζομένων σε αυτήν, αλλά και όλων όσων ωφελούνται από τη λειτουργία της. Τούτο δε σημαίνει ότι θα πρέπει να ξεχαστεί ή να διαγραφεί το ιστορικό παρελθόν. Αντίθετα, μάλλον, θα πρέπει να αξιοποιηθεί και να αποτελέσει φωτεινό οδοδείκτη στην επιχειρούμενη πολιτισμική ανάπτυξη της κάθε εποχής.

Τα παραπάνω φαίνεται πως είχε καταλάβει ο Αντώνιος Αντωνιάδης, όταν έψαχνε και διερευνούσε τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να εξασφαλίσει για την πόλη αυτόν το μηχανισμό ανάπτυξης. Η επιλογή του φαίνεται να δικαιώνεται από τα πολυεπίπεδα αποτελέσματα.

24 «Στο μικρό διάστημα από την δημιουργία της, πλούσιο έργο παρουσιάζει η Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών στην Βέροια», Ελληνικός Βορράς 19-6-1977. Βλ. επίσης, Νίκος Αδαλόγλου, «Αξιόλογη δραστηριότητα σ' όλο το νομό Ημαθίας αναπτύσσει στον πολιτιστικό τομέα η «Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών» του Δήμου Βέροιας», Νιάουστα, 27, 77-78.

25 Για την παρουσίαση στατιστικών στοιχείων σχετικών με τα τμήματα και το μαθητικό δυναμικό της Στέγης Γραμμάτων & Τεχνών και των νομικών προσώπων ΔΕΤΟΠΟΚΑ και ΚΕΠΑ Δ. Βέροιας, ερευνήθηκε το υπάρχον αρχείο το οποίο υφίσταται από το έτος 1976. Ο συνολικός αριθμός των μαθητών που αναφέρεται παραπάνω παρουσιάζεται κατά προσέγγιση καθώς δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για όλη την περίοδο δραστηριοποίησης του φορέα. Στα διαγράμματα παρουσιάζονται τμήματα και μαθητικό δυναμικό από το έτος 1976 μέχρι και το έτος 2012.

Βιργινία Πατρίκα, Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ.

ΜΔΕ στην «Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Αρχιτεκτονικών Μνημείων»

Η έπαυλη του Δημητρίου Σωσσίδη στη Βέροια

Η οικογένεια Σωσσίδη

Η οικογένεια Σωσσίδη καταγόταν από το Νυμφαίο της Φλώρινας. Γενάρης της οικογενείας ήταν ο Θεόδωρος, ο οποίος γεννήθηκε στο Νυμφαίο στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα. Ο πατέρας του, χρυσικός στο επάγγελμα, προερχόταν από τη Μοσχόπολη και είχε εγκατασταθεί στο Νυμφαίο το 1762. Το ίδιο προσοδοφόρο επάγγελμα ακολούθησε και ο Θεόδωρος, η περιουσία του οποίου βοήθησε τους έξι γιους του Γεώργιο, Ιωάννη (Νάνο, 1839), Νικόλαο (1842), Αθανάσιο, Δημήτριο και Κωνσταντίνο να θεμελιώσουν την οικονομική τους πορεία.

Τα έξι αδέρφια εγκαταστάθηκαν από πολύ νωρίς στην Κωνσταντινούπολη, όπου ασχολήθηκαν με το εμπόριο και την επεξεργασία των ευγενών καπνών. Κατάφεραν κατά την διάρκεια του Κριμαϊκού Πολέμου (Οκτώβριος 1853-Φεβρουάριος 1856) να τους ανατεθεί η προμήθεια του αυτοκρατορικού στρατού ενώ δεν άργησαν να γίνουν επίσημοι προμηθευτές της Αυτοκρατορικής Αυλής. Τα οικονομικά οφέλη αυτής της συμφωνίας ήταν τεράστια και επέτρεψαν στην οικογένεια να ιδρύσει νέα καπνεργοστάσια¹. Ταυτόχρονα με το καπνεμπόριο ασχολήθηκαν και με οικοδομικές δραστηριότητες.

Μετά το 1883, λόγω της επιβολής του οθωμανικού μονοπωλίου καπνού², τα καπνεργοστάσια Σωσσίδη εξαγοράστηκαν από την, γαλλικών και αυστριακών κεφαλαίων, εταιρία *Regie des tabacs de l' Empire Ottomane*³ και όπως πολλοί άλλοι έλληνες καπνάδες αναγκά-

στηκαν να αναζητήσουν λύσεις στη γειτονική Αίγυπτο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Ο Ιωάννης (Νάνος), ο δεύτερος γιός του Θεόδωρου Σωσσίδη, έχοντας λάβει αποζημίωση 62.000 χρυσών λιρών ίδρυσε καπνοβιομηχανία στο Κάιρο, μια δεύτερη στο Βέλγιο και άνοιξε καπνομάγαζα στη Θεσσαλονίκη και στην Καβάλα. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη και παντρεύτηκε την συγχωριανή του Παρασκευή Οικονόμου, αδελφή του γνωστού χειρούργου της πόλης Παναγιώτη Οικονόμου.

Ο Νικόλαος ίδρυσε καπνοβιομηχανία στο Αμβούργο και στη συνέχεια μία δεύτερη στο Όσλο της Νορβηγίας. Απέκτησε τέσσερις γιους, τον Γεώργιο, τον Νικόλαο, τον Δημήτριο και τον Θεόδωρο. Οι τρεις πρώτοι συνέχισαν τις επιχειρήσεις του πατέρα τους παράγοντας τα ευρείας κατανάλωσης τσιγάρα «μπλέ Σωσσίδη» μέχρι και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο **(Εικ. 1,2,3)**.

Ο Αθανάσιος Σωσσίδης εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου και συνέχισε την δραστηριότητα του στις οικοδομικές επιχειρήσεις **(Εικ. 4)**. Είναι η εποχή της μεγάλης ανοικοδόμησης της νεοσυσταθείσας συνοικίας Χαμιδιέ. Όπως πολλοί άλλοι

κεφαλαιούχοι, έτσι και ο Αθ. Σωσσίδης αγόρασε μεγάλες αγροτικές εκτάσεις, τις οποίες στη συνέχεια κατέκτησε, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο αυξημένης αξίας οικόπεδα. Απέκτησε το δικό του Χάνι και ίδρυσε ιδιωτική τράπεζα, η οποία μεταξύ άλλων χρηματοδοτούσε και το καπνεμπόριο των αδερφών του. Η κατοικία του⁴, ένα μεγάλο διώροφο κτίσμα νεοκλασικού ρυθμού, βρίσκονταν στην γωνία των οδών Βασιλέως Γεωργίου και Νικολάου Γκύζη (Εικ. 5).

Από πολύ νωρίς, φαίνεται ότι συνειδη-

τοποίησε τις τάσεις ανάπτυξης της βιομηχανίας στην περιοχή και αποφάσισε να ιδρύσει ένα μεγάλο νηματοουργείο στη Βέροια. Η επιλογή του δεν ήταν τυχαία. Ήδη στη Νάουσα και στην Έδεσσα λειτουργούσαν ανάλογες βιομηχανίες, οι οποίες είχαν ως κινητήρια δύναμη τα νερά των ποταμών που περνούσαν μέσα από τις πόλεις. Σε αντίθεση με τη Θεσσαλονίκη, της οποίας τα εργοστάσια ήταν ατμοκίνητα και επομένως παρήγαγαν την ενέργεια για την λειτουργία τους έχοντας κάποιο κόστος, οι υδροκίνητες εγκαταστάσεις λειτουργούσαν χωρίς καμία δαπάνη σε αυτόν τον τομέα. Η Βέροια, μη έχοντας καμία ακόμη, θα μπορούσε να υποστηρίξει μια νέα υδροκίνητη βιομηχανία. Επρόκειτο, λοιπόν, για μια πολύ συμφέρουσα επένδυση. Το νηματοουργείο Σωσσίδη- Φάικ, μετέπειτα «Βέρμιον», ιδρύθηκε το 1903 και δι-

αδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη ζωή της πόλης (Εικ.6). Ο Αθανάσιος πέθανε το 1922 και

την εκπροσώπηση της οικογένειας στην επιχείρηση, ανέλαβε ο αδερφός του Δημήτριος.

Ο Δημήτριος Σωσσίδης γεννήθηκε στο Νυμφαίο γύρω στα 1850⁵ και ήταν ο πέμπτος από τους έξι γιούς του Θεόδωρου Σωσσίδη (Εικ.7.). Σπούδασε στη

Γερμανική Σχολή της Κωνσταντινούπολης και αρχικά ασχολήθηκε, μαζί με τα αδέρφια του, με το καπνεμπόριο⁶. Η πιο γνωστή του όμως επιχειρηματική ενασχόληση υπήρξε η νηματοουργία και το νηματοουργείο Σωσσίδη - Φάικ, μετέπειτα «Βέρμιον», στο οποίο διετέλεσε σύμβουλος και μέτοχος. Παντρεύτηκε τη Βασιλική Σαχίνη, κόρη του Απόστολου Σαχίνη⁷ από τη Σιάτιστα, με την οποία όμως δεν απέκτησαν παιδιά (Εικ. 8).

Φαίνεται ότι ασχολήθηκε και με τις οικοδομικές επιχειρήσεις, καθώς σε αυτόν αποδίδεται η κατασκευή του κτιρίου, δίπλα στον κινηματογράφο «Ολύμπιον» της πλατείας Αριστοτέλους στη Θεσσαλονίκη⁸. Ήταν ένας ιδιαίτερα εργατικός άνθρωπος καθώς περνούσε το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας στο εργοστάσιο⁹. Υπήρξε χορηγός της ανέγερσης της εκκλησίας της

Η τελευταία, που αποπερατώθηκε το 1933, ήταν αφιερωμένη στη μνήμη του αδελφού του Αθανασίου, που πέθανε το 1922 και τα εγκαίνια της έγιναν την Κυριακή 21 Αυγούστου του 1933¹⁰.

Η έπαυλη Σωσσίδη κατασκευάστηκε το 1924, σε σχέδια Βέλγων μηχανικών¹¹, σε ιδιαίτερα προνομιακή θέση, στα όρια της πόλης και όχι πολύ μακριά από το νηματοουργείο, δίπλα στο Στρατιωτικό

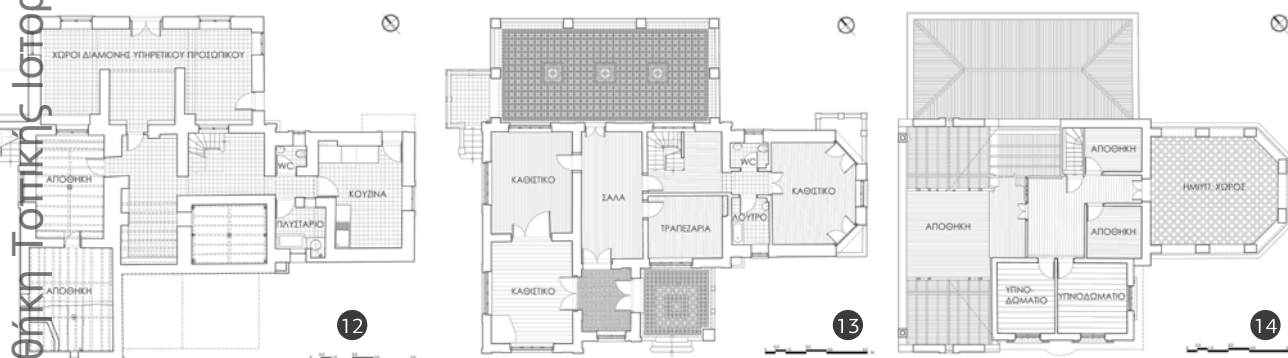

Νοσοκομείο και πάνω σε ύψωμα από το οποίο μπορούσε κανείς να απολαύσει πανοραμικά την θέα της πόλης **(Εικ. 9,10,11)**. Κατοικήθηκε από τον Σωσσίδη και τη γυναίκα του μέχρι και την κατάληψη της πόλης από τους Γερμανούς (1941). Ήταν ένα εντυπωσιακό κτίριο για την εποχή του και μοναδικό στο είδος του. Ιδιαίτερα εντυπωσιακός ήταν ο κήπος του με τα παρτέρια γεμάτα τριανταφυλλίες, γιασεμιά, πικραγγουριές, ντάλιες και με τα σιντριβάνια να συμπληρώνουν το σκηνικό. Αναφορές, όπως και εντυπώσεις, για τον υπαίθριο χώρο της έπαυλης αντλούμε και από το βιβλίο του Κώστα Ταχτσή, *Το Φοβερό Βήμα*, στο οποίο περιγράφονται τα ωοειδή παρτέρια με τους κίτρινους και μωβ πανσέδες, η μωβ αναρριχόμενη γλυσίνη, το σιντριβάνι, όπως και η στεγασμένη βεράντα¹². Η κατοικία, αν και ήταν ιδιοκτησία ενός εκ των πλουσιοτέρων κατοίκων της Βέροιας, δεν έφερε ποτέ ζωγραφικό διάκοσμο στους τοίχους της, όπως πολλά ανάλογα αρχοντόσπιτα της εποχής. Ο μοναδικός ζωγραφικός διάκοσμος, που βρίσκεται ακόμα στην σάλα, που οδηγεί στην στεγασμένη βεράντα ήταν μερικές ασπρόμαυρες φιγούρες αναβατών πάνω σε άλογα.

Αγίας Τριάδας στο Πανόραμα Βέροιας και του Αγίου Αθανασίου στα κοιμητήρια της πόλης.

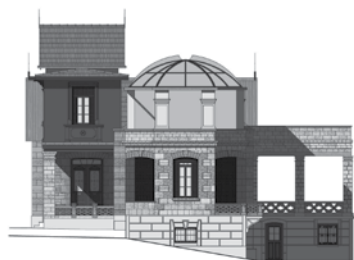
Το μόνιμο προσωπικό, δηλαδή η υπη-

ρέτρια και η οικονόμος, διέμεναν στην πρώτη στάθμη του κτιρίου (υπόγειο από την μεριά της εισόδου), όπου βρίσκονταν και η κουζίνα, το πλυσταριό, το αποχωρητήριο και βοηθητικοί χώροι. Στη δεύτερη στάθμη (ισόγειο από την μεριά της εισόδου) υπήρχε η τραπεζαρία, μια σάλα, καθιστικά, το λουτρό, το αποχωρητήριο και μια υπόστυλη στεγασμένη βεράντα. Στην τρίτη στάθμη υπήρχαν δυο υπνοδωμάτια, βοηθητικοί χώροι και μια βεράντα η οποία επικαλύπτονταν με ξύλινη ή (το πιο πιθανό) με μεταλλική πέργκολα (**Εικ. 12,13,14,15**).

Μετά την κατάληψη της πόλης από τους Γερμανούς, ο Σωσσίδης μετακομίζει σε κτίριο εντός των εγκαταστάσεων του εργοστασίου και η έπαυλη επιτάσσεται¹³. Το 1944 πεθαίνει και ύστερα από διανομή μεταξύ των κληρονόμων, η έπαυλη περιέρχεται στην κυριότητα της γυναίκας του Βασιλικής¹⁴.

Στη συνέχεια το κτίριο κατοικείται από διάφορες οικογένειες.

Το Αδελφάτο του Γηροκομείου

Το σωματείο «Αδελφάτο του Γηροκομείου» ιδρύθηκε το 1957¹⁵ με σκοπό την φροντίδα ανήμων γερόντων. Ταυτόχρονα, με την ίδρυση του Σωματείου ξεκινούν οι προσπάθειες για

την ίδρυση Γηροκομείου. Σύμφωνα με τη διαθήκη του δικηγόρου Α. Κάππου, ως στέγη για το γηροκομείο ορίζονταν η κατοικία του στην οδό Μητροπόλεως, στο κέντρο της πόλης, κάτι που όμως δεν πραγματοποιήθηκε, καθώς στο κτίριο στεγάστηκε ο Δήμος Βέροιας. Ήδη από το 1958 βρίσκουμε αναφορές γι' αυτό στον τοπικό τύπο, αλλά και για την πρόθεση της Σωσσίδη να παραχωρήσει δωρεάν την έπαυλη για την στέγαση του Γηροκομείου¹⁶.

Από τα πεπραγμένα του διοικητικού συμβουλίου της περιόδου 1960-1964, πληροφορούμαστε ότι το 1960 το Γηροκομείο στεγάζονταν στην έπαυλη, καταλαμβάνοντας πέντε υπνοδωμάτια, μια τραπεζαρία, ένα γραφείο, μια κουζίνα, ένα πλυντήριο και δυο βοηθητικούς χώρους, δίνοντας μηνιαίο μίσθωμα

800δρχ. Μαζί με το Γηροκομείο, στο ισόγειο, έμνε επίσης με ενοικιοστάσιο μια οικογένεια¹⁷.

Στις αρχές του 1961 πραγματοποιήθηκαν κάποιες εργασίες εξωραϊσμού του οικοπέδου. Συγκεκριμένα, έγινε η περίφραξη και τοποθετήθηκε σιδερένια πόρτα, επιστρώθηκε με τσιμέντο μέρος του οικοπέδου και δημιουργήθηκαν τα δυο παρτέρια στην αυλή. Στις 4 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους ολοκληρώθηκε η δωρεά του κτιρίου της έπαυλης μαζί με οικόπεδό του, εμβαδού 3.300 τ.μ. και ιδιωτικής οδού 700τ.μ.¹⁸.

Το 1962, μετά την απομάκρυνση της ενοικούσας οικογένειας από το ισόγειο, ξεκίνησαν εργασίες αποκατάστασης και εξυγίανσης του χώρου, με σκοπό την καλύτερη εξυπηρέ-

τηση των τροφίμων. Την ίδια χρονιά, ανεγέρθηκε το ναΐδριο της Ύψωσης του Τιμίου Σταυρού, στην αυλή του ιδρύματος με δαπάνες του ίδιου του Γηροκομείου. Το 1963 αποπερατώθηκαν οι εργασίες, στις οποίες περιλαμβάνονταν η τοποθέτηση μεταλλικών κουφωμάτων στις στεγασμένες βεράντες του ορόφου και του ισογείου και η μετατροπή της βεράντας του ορόφου σε χώρο κύριας χρήσης (Εικ. 16,17).

Η λειτουργία του Γηροκομείου στηρίχθηκε από την αρχή σε δωρεές, τόσο σε είδος, όσο και σε χρήμα. Το 1962 επιτυγχάνεται η εγγραφή του στη μερίδα των επιδοτούμενων Ιδρυμάτων του Υπ. Κοινωνικής Πρόνοιας. Η επιδότηση τότε ανέρχονταν στις 4.000 δρχ. ετησίως¹⁹. Οι αυξημένες ανάγκες, σε συνδυασμό με τους περιορισμένους χώρους της έπαυλης, έκαναν από πολύ νωρίς, επιτακτικό το ζήτημα ανέγερσης νέας πτέρυγας. Μετά το 1965 ξεκινούν οι ενέργειες για την συγκέντρωση χρημάτων, με σκοπό την ανέγερση νέου μεγαλύτερου κτιρίου μέσα στο ίδιο οικόπεδο. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε δωρεάν από τους μηχανικούς Α. Καπρίνη, Αρχιτέκτονα

Μηχανικό και Δ. Ζαμάνη, Πολιτικό Μηχανικό. Τα χρήματα συγκεντρώθηκαν σχεδόν εξολοκλήρου από δωρεές, και το 1969 είχε ολοκληρωθεί ο φέρων οργανισμός²⁰. Το 1972 ιδρύεται το φιλανθρωπικό ίδρυμα «Σωσσίδειο Γηροκομείο Βέροιας» από το φιλανθρωπικό Σωματείο «Αδελφάτο του Γηροκομείου» και ορίζεται το καταστατικό του. Κατά το έτος αυτό η στέγαση των ηλικιωμένων γίνεται, τόσο στο νέο κτίριο όσο και στην έπαυλη²¹.

Μέσα στη δεκαετία του 1970 η έπαυλη παύει να χρησιμοποιείται και έκτοτε παραμένει εγκαταλελειμμένη.

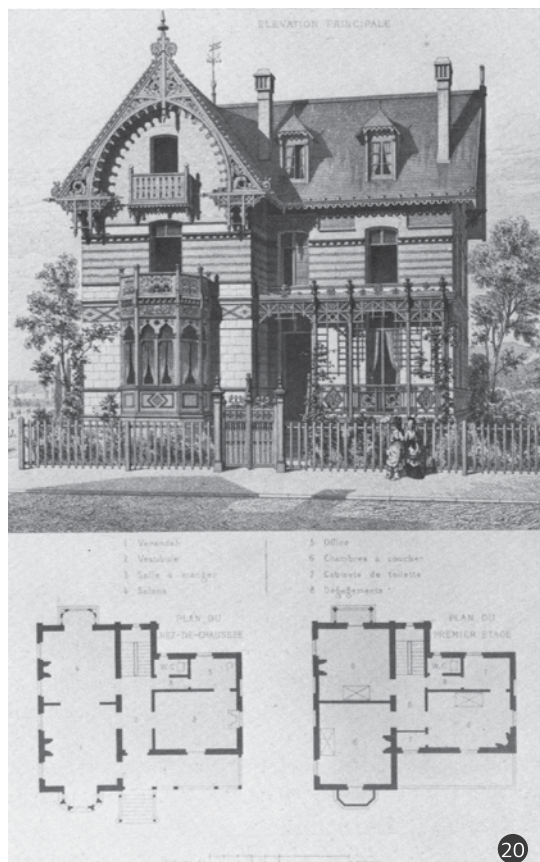

Η έπαυλη Σωσσίδη

Πρόκειται για ένα σημαντικό ιστορικό κτίριο της Βέροιας και ταυτόχρονα για το μοναδικό - ευτυχώς σωζόμενο- δείγμα αγροτικής έπαυλης που κτίστηκε ποτέ στην πόλη. Αναπτύσσεται σε τρία επίπεδα και έχει συνολικό εμβαδόν 597,05μ². Λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους στην νοτιοδυτική του όψη εμφανίζεται ως διώροφη ενώ στην βορειοανατολική ως τριώροφη (εικ. 18,19).

Η έντονη γεωμορφολογία του εδάφους και η ύπαρξη των γειτονικών Στρατώνων, απέτρεψαν την ανοικοδόμηση της εγγύς περιοχής. Ο αστικός ιστός σταματά στις παρυφές του λόφου όπου βρίσκεται το κτίριο. Παρόλο όμως που η έπαυλη δεν επιβαρύνθηκε από δομημένο περιβάλλον, το πρόβλημα προέκυψε μέσα από τον ίδιο τον ζωτικό της χώρο: η ανέγερση του νέου κτιρίου του Γηροκομείου μέσα στο ίδιο οικοπέδο, υποβάθμισε τόσο αυτήν όσο και τον ελεύθερο χώρο γύρω της, επισκιάζοντας με το μέγεθος και με την θέση του το παλιό κτίριο, καταργώντας -μεταξύ άλλων- και το προνόμιο της θέας.

Ρυθμολογικά το κτίριο εντάσσεται στο πνεύμα της αγροτικής - γραφικής (picturesque) αρχιτεκτονικής, η οποία συνδέεται με την άνοδο της μεσαίας τάξης και την ανάπτυξη των προαστίων των μεγάλων πόλεων της Ευρώπης των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Κοινά χαρακτηριστικά των γραφικών επαύλεων ήταν οι ψηλές καμινάδες, οι μεγάλες σε κλίση και μέγεθος στέγες, οι βεράντες και οι λότζιες, τα bay window, ο ξύλινος εξωτερικός διάκοσμος και οι κολλημένοι στο κύριο σώμα του κτιρίου πύργοι. Όλα αυτά διαμόρφωναν σπίτια γενικά βαριά, όπου η οργάνωση των όγκων έδινε την

εντύπωση της μη ολοκληρωμένης αρχικής αρχιτεκτονικής σύλληψης και η διαμόρφωση των έντονα κεκλιμένων στεγών, την αδιαφορία για την εσωτερική λειτουργική οργάνωση (Εικ. 20).

Στον ελληνικό χώρο ο τύπος της γραφικής έπαυλης πρωτοεμφανίζεται στα προάστια της Αθήνας και αποδίδεται στις ευρωπαϊκές επιρροές των ελλήνων ομογενών που είχαν εγκατασταθεί στην πρωτεύουσα γύρω στα 1870. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα των επαύλεων του Τσίλλερ αλλά και άλλων κατοικιών στην Κηφισιά, στο Φάληρο και αλλού.

Σχεδόν ταυτόχρονα, ανάλογες κατοικίες χτίζονται και στη Θεσσαλονίκη και συγκεκριμένα στην συνοικία Χαμιδιέ. Πρόκειται για κατοικίες κτισμένες τις περισσότερες φορές στο κέντρο του οικοπέδου, μέσα σε έναν περιποιημένο κήπο. Σε πολλές από αυτές τις περιπτώσεις, μορφολογικά το «γραφικό» συνδυάζεται με το art nouveau αποδίδοντας εξαιρετικά αποτελέσματα, που διακρίνονται για την χρήση μορφολογικών στοιχείων δανεισμένων από τις ιταλικές βίλλες, καθώς και για την ενσυνείδητη προσπάθεια απόδοσης πλούσιου διακόσμου σε όλες τις όψεις.

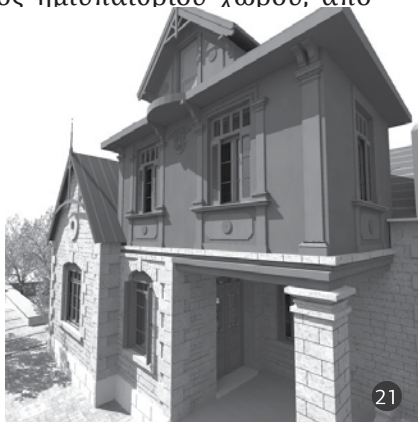
Η κάτοψη τους είναι σύνθετη, ενώ εισάγονται σε αυτήν και νέες χρήσεις, όπως η τραπεζαρία, το studio και η βιβλιοθήκη. Στοιχείο οργάνωσης των κατόψεων είναι ένας κύριος άξονας, ο οποίος ταυτίζεται με τον κεντρικό χώρο, γύρω από τον οποίο διατάσσονται όλοι οι υπόλοιποι. Η γνωστή όμως αυτή διάταξη της σάλας με τα εκατέρωθεν δωμάτια που κυριάρχησε σε όλες τις κατοικίες μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, δεν παραμένει αμιγής. Εμπλουτίζεται με την προσθήκη πτερύγων, πυργίσκων, εξωστών και άλλων στοιχείων, ενώ σταδιακά, δίπλα στον κεντρικό χώρο, καθιερώνονται διάδρομοι δυτικού τύπου και βοηθητικά κλιμακοστάσια με ανεξάρτητη είσοδο. Τόσο ο διάδρομος όσο και οι ανεξάρτητες εισοδοί, συνδέονται με την παρουσία του υπηρετικού προσωπικού το οποίο όφειλε να βρίσκεται σε περιορισμένο χώρο, με χωριστή πρόσβαση από την αυλή, πάντα όμως σε άμεση γειτνίαση με τους κύριους χώρους του σπιτιού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων κατοικιών είναι η βίλλα Μεχμέτ Καπαντζή, η βίλλα Αχμέτ Καπαντζή, η βίλλα Μπιάνκα (1912), η βίλλα Β. Φερνάντεζ και πολλές άλλες.

Αντίθετα με την Θεσσαλονίκη, η Βέροια δεν έχει να επιδείξει αντίστοιχα παραδείγματα εξοχικών επαύλεων. Το μοναδικό, και καθυστερημένο μάλιστα παράδειγμα, είναι η έπαυλη Σωσσίδη. Με την πρώτη ματιά γίνεται αντιληπτό ότι δεν πρόκειται για ένα κτίριο, που θα μπορούσε να συναγωνιστεί σε μεγαλοπρέπεια

τα αντίστοιχα της Θεσσαλονίκης, καθώς χαρακτηρίζεται από σχετική απλότητα και διακριτικούς χειρισμούς.

Ο διάκοσμος είναι ιδιαίτερα περιορισμένος. Στα στοιχεία του περιλαμβάνονται διαμορφώσεις με τραβηχτά επιχρίσματα, που άλλοτε δημιουργούν έξεργες επιφάνειες και άλλοτε περίτεχνα μοτίβα, πήλινα στρόγγυλα άνθη και ψευδοπεσσοί με επίκρανα και βάσεις. Χαρακτηριστική επίσης είναι η επεξεργασία των γωνιών των τοίχων και των πλαϊσίων των ανοιγμάτων, με έξεργους επιμελημένους πωρόλιθους. Επιχρισμένη ήταν αρχικά και όλη η βάση του κτιρίου, μέχρι το επίπεδο του δαπέδου της δεύτερης στάθμης. Από εναπομείναντα αρχικά τμήματα διαφαίνεται έντονα η προσπάθεια απόδοσης της αίσθησης ενός ισόδομου συστήματος στην επεξεργασία του σοβά, όπως γινόταν στα νεοκλασικά κτίρια.

Η αρχική εντύπωση που δίνεται είναι ότι πρόκειται για μια κατοικία η οποία χτίστηκε σε φάσεις. Όταν όμως διαπιστωθεί ότι αυτό δεν ισχύει, μπορούν εύκολα να διακριθούν οι τυπολογικές αρχές της αστικής έπαυλης των αρχών του αιώνα: η σάλα με τα εκατέρωθεν δωμάτια και η πρόσθετη πτέρυγα με την πολυγωνική μορφή. Η είσοδος στην κατοικία γίνεται μέσω ενός ημιυπαίθριου χώρου, από την νοτιοδυτική πλευρά του. Το παράδοξο, αλλά ενδιαφέρον συνάμα στοιχείο, είναι ότι η πόρτα δεν τοποθετείται κεντρικά, αλλά στον πλάγιο τοίχο του ημιυπαίθριου (Εικ. 21).

Από την όλη σύνθεση δεν λείπουν και στοιχεία από την ιταλική βίλλα, όπως η στεγασμένη βεράντα, η οποία εδώ εμφανίζεται ως ένας υπόστυλος χώρος μεγάλων διαστάσεων. Η πέργκολα, στοιχείο κυρίως των επαύλε-

ων της περιοχής των Αθηνών, συναντάται ως στοιχείο στη βεράντα της τρίτης στάθμης. Οι στέγες έχουν έντονη κλίση και φέρουν διακριτικό διάκοσμο από καμπύλα ξύλινα στοιχεία, περίτεχνα φουρούσια και επιμελημένο σανίδωμα.

Ιδιαίτερη είναι και η κατασκευαστική λογική του κτιρίου η οποία συνδυάζει τις παραδοσιακές τεχνικές με την τότε σύγχρονη τεχνολογία και τα υλικά της. Συγκεκριμένα, ο κατακόρυφος φέρων οργανισμός αποτελείται από λίθινες τοιχοποιίες και οπτοπλινθοδομές από συμπαγείς σκαφοειδείς πλίνθους. Οι φορείς των δαπέδων είναι από ξύλο, ενώ στους υγρούς χώρους και στις βεράντες, αποτελούνται από μια σύμμεικτη κατασκευή πλακών από σκυρόδεμα, οπλισμένων με πλέγμα και ενίσχυση από μεταλλικούς δοκούς διατομής «διπλού ταυ». Λόγω της ιδιαιτερότητας της κατασκευής των πλακών θα μπορούσαμε να κατατάξουμε την όλη κατασκευή σε ένα μεταβατικό στάδιο της χρήσης του σκυροδέματος.

Η σημερινή κατάσταση της έπαυλης κρίνεται ιδιαιτέρως προβληματική καθώς, λόγω εγκατάλειψης, παρουσιάζει εκτεταμένες φθορές και βλάβες. Σημαντικά τμήματα των στεγών έχουν καταρρεύσει με αποτέλεσμα να εισρέει το βρόχινο νερό, ενώ ιδιαίτερες βλάβες

προκαλούν και τα φυτά που καλύπτουν πολύ μεγάλα τμήματα των επιφανειών της. Κρίνεται λοιπόν επιτακτική η ανάγκη αποκατάστασης και επανάχρησης της έπαυλης Σωσσίδη, ώστε να διασωθεί το κτίριο ως αισθητική και ιστορική αξία. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν οι προτεινόμενες προς εφαρμογή λύσεις αποσκοπούν πρωτίστως στον σεβασμό της αρχικής της υπόστασης και των αυθεντικών της στοιχείων. Θα πρέπει δηλαδή να προβλέπουν αναστρέψιμες επεμβάσεις, συμβατότητα παλαιών και νέων υλικών και, κυρίως, νέα χρήση η οποία δεν θα αλλοιώσει τα τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά της και δεν θα απαιτήσει διατάξεις που θα μπορούσαν να την υποβαθμίσουν.

Μέσα σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον η ανάγκη διάσωσης και διαφύλαξης της ταυτότητας κάθε τόπου επιβάλλει μεταξύ άλλων και την αποκατάσταση των αρχιτεκτονικών του μνημείων τα οποία πέρα από την αξία τους αυτήν καθ' αυτήν, είναι σημαντικοί φορείς συλλογικής μνήμης. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να ενταχθεί και η αποκατάσταση της έπαυλης Σωσσίδη έτσι ώστε να ανακτήσει η πόλη αυτό το σημαντικό αρχιτεκτονικό της μνημείο.

Παραπομπές

- 1 Ν. Ι. Μέρτζος, *Αρμάνοι, Οι Βλάχοι*, Εκδόσεις Ρέκος, Θεσσαλονίκη, 2002, σ.298.
- 2 Πηνελόπη Γιακουμάκη, «Καπνοβιομήχανοι της διασποράς. Από τους πρώτους καπνέμπορους έως τους μεγάλους καπνεργοστασιάρχες σε Ευρώπη, Αμερική και Αυστραλία», ένθετο *Επτά Ημέρες* της εφημερίδας *Καθημερινή*, 16 Νοεμβρίου 1997, σ.18.
- 3 Ν. Ι. Μέρτζος, *ό.π.*, 2002, σ.298.
- 4 Η κατοικία αυτή είχε κτιστεί πιθανότατα το 1897 από τον αδελφό του Κωνσταντίνου, ο οποίος το Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς το πούλησε στον Αθανάσιο. Πηγή: Β., Σ., Κολώνας, *Η εκτός των τειχών επέκταση της Θεσσαλονίκης. Εικονογραφία της συνοικίας Χαμηδιέ (1885-1912)*, τ.1., διδακτορική διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνική Σχολή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 1991, σ. 23,123.
- 5 Η ακριβής ημερομηνία γέννησής του δεν κατέστη δυνατό να βρεθεί. Ο ισχυρισμός ότι πρέπει να είναι περίπου στα 1850 απορρέει από την σύγκριση των ημερομηνιών γέννησης του δευτερότοκου Ιωάννη (1839) και του τριτότοκου Νικολάου(1842).
- 6 Ν. Ι. Μέρτζος, *ό.π.*, 2002, σ.298.
- 7 Η πληροφορία αυτή προέρχεται από το συμβόλαιο δωρεάς της Βασιλικής Σωσσίδου προς το Γηροκομείο Βέροιας. Συμβόλαιο 2/376 του συμβολαιογράφου Κωνσταντίνου Ε. Σαρρηκωστή, Μεταγραφή ΛΖ477. (Πηγή: Αρχείο του Σωσσίδείου Γηροκομείου Βέροιας).
- 8 Η πληροφορία αυτή δόθηκε από τον κ. Πάρη Παπαγεωργίου.
- 9 Ό.π.
- 10 Εφημερίδα *Αστήρ*, Βέροια, Τετάρτη 10 Αυγούστου 1933, Γ.Α.Κ. Αρχεία Ν. Ημαθίας
- 11 Η πληροφορία αυτή δόθηκε από τον κ. Τάκη Γκαλαϊτζη.
- 12 Κώστας Ταχτσής, *Το Φοβερό Βήμα*, Αυτοβιογραφία, επιμέλεια Θανάσης Θ. Νιάρχος, εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, 1989, σ. 61-62.
- 13 Η πληροφορία αυτή δόθηκε από την Διεύθυνση του Γηροκομείου και ενισχύεται από την αχνή επιγραφή της λέξης Kommandantur πίσω από την επιγραφή «Οίκος Ευηγρίας, Δωρεά Βασιλικής Δ. Σωσσίδου» που βρίσκεται στην πρόσοψη του κτιρίου.
- 14 Υπ. αριθ. 9579 διανεμητήριο συμβόλαιο του συμβολαιογράφου Παναγιώτη Σκουρή από τη Θεσσαλονίκη, νομίμως μεταγγραμμένο στα βιβλία Μεταγραφών Βέροιας στον τόμο ΚΓ. υπ' αριθμόν 980. (Πηγή: Αρχείο του Σωσσίδείου Γηροκομείου Βέροιας)
- 15 Βιβλίο Σωματείων, υπ' αριθ.14/1957, σελ.269. Η καταγραφή έγινε βάση της υπ. αριθ.711/1957 απόφασης του Δικαστηρίου Πρωτοδικών (Πηγή: Αρχείο του Σωσσίδείου Γηροκομείου Βέροιας).
- 16 Εφημερίδα *Ο Θαρραλέος*, Βέροια, 2 Ιουνίου 1958, Γ.Α.Κ., Αρχεία Ν. Ημαθίας
- 17 *Απολογισμός του απερχόμενου Διοικητικού Συμβουλίου του Γηροκομείου Βέροιας*, Βέροια, 1964, σ.2-3. (Πηγή: Αρχείο του Σωσσίδείου Γηροκομείου Βέροιας).
- 18 Συμβόλαιο 2/376 του συμβολαιογράφου Κωνσταντίνου Ε. Σαρρηκωστή, Μεταγραφή ΛΖ477 (Πηγή:Αρχείο του Σωσσίδείου Γηροκομείου Βέροιας).
- 19 Ό.π., σ.6,7,8.
- 20 Αδελφάτο Γηροκομείου Βέροιας, *Μια Δεκαετία εις την υπηρεσίαν του Γηροκομείου 1958-1968*, εν Βέροια, Ιούνιος 1969,σ.11-12.
- 21 ΙΔΡΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ του εν Βεροία συσταθέντος ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ υπό του εν Βεροία εδρευόντος Φιλανθρωπικού Σωματείου υπό την επωνυμίαν «ΑΔΕΛΦΑΤΟΝ ΓΗΡΟΚΟΜΕΙΟΝ ΒΕΡΟΙΑΣ» (Πηγή: Από το αρχείο του ιδρύματος).

Μια σχετικά άγνωστη πτυχή από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, που αφορά και τη Βέροια, είναι η ύπαρξη στην περιοχή μας ενός βοηθητικού αεροδρομίου την περίοδο αυτή. Πρόκειται για το βοηθητικό χωμάτινο αεροδιάδρομο της Νέας Κούκλαινας (Τρίλοφος) Βέροιας, που χρησιμοποιήθηκε, τόσο από την Ελληνική Βασιλική Αεροπορία, όσο και από την Γερμανική Πολεμική Αεροπορία (Luftwaffe) κατά την περίοδο του Β' Π.Π., αλλά και κατά την διάρκεια του Εμφυλίου πολέμου.

Λίγους μήνες πριν από την έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου η Ελληνική Βασιλική Αεροπορία οργάνωσε διάφορα βοηθητικά αεροδρόμια – αεροδιαδρόμους, καθώς όλα έδειχναν ότι τα σύννεφα του πολέμου πλησίαζαν την χώρα μας. Έτσι δημιούργησε το βοηθητικό αεροδρόμιο στην Νέα Κούκλαινα, όπου και εγκαταστάθηκε το 2ο Ανεξάρτητο Σμήνος της 3ης Μοίρας Παρατήρησης της Διοίκησης Αεροπορίας Στρατιωτικής Συνεργασίας που ήταν ενταγμένη στο Γ' Σ.Σ. Το Σμήνος επιχειρούσε με 8 αεροσκάφη γερμανικού τύπου Henscel Hs 126 A-1 και είχε δύναμη 14 ιπτάμενων αξιωματικών, 4 ιπτάμενων υπαξιωματικών, 8 αξιωματικών και 40 Σμηνιτών ως προσωπικό εδάφους, με διοικητή τον Σμηναγό Μπακώλα Παντελή. Από το Σμήνος αυτό προέκυψε ο πρώτος Έλληνας νεκρός αεροπόρος του πολέμου, ο Υποσμηναγός Γιάνναρης Ευάγγελος, που εκτελούσε καθήκοντα πολυβολητή – παρατηρητή στις 30/10/1940.

Στις 2 Νοεμβρίου έκανε αναγκαστική προσγείωση στο αεροδρόμιο ο Σμηνίας Δάγκουλας Επαμεινώνδας με το P.Z.L. P24, αφού πρώτα είχε πάρει μέρος στη ιστορική αερομαχία του Λαγκάδα, όπου μαζί με το ηρωικό κατόρθωμα του Υποσμηναγού Μαρίνου Μπτραλέξη κατέρριψε και αυτός ένα ιταλικό βομβαρδιστικό τύπου CAND Z 1007 bis.

Στις 14 Νοεμβρίου και για μία μόνο ημέρα, επιχειρήσε από το αεροδρόμιο και η 4η Μοίρα Παρατήρησης με τα δύο Σμήνη της και αεροσκάφη Potez Po 25 A-2. Τις τελευταίες ημέρες του Νοεμβρίου όλες οι Μοίρες άλλαξαν βάσεις εγγύτερα του μετώπου, οπότε το αεροδρόμιο έμεινε χωρίς αεροπλάνα μέχρι και την συνθηκολόγηση του Ε.Σ. Στη συνέχεια πέρασε στα χέρια των γερμανικών αρχών κατοχής και ξαναλειτούργησε με δικά τους πολεμικά αεροσκάφη αναγνωρίσεως - παρατηρήσεως να επιχειρούν από εκεί μέχρι τις 27 Οκτωβρίου 1944 οπότε και οι Γερμανοί έφυγαν οριστικά από τη Βέροια και τη γύρω περιοχή.

Από πληροφορίες - αναμνήσεις των κατοίκων του χωριού ο αεροδιάδρομος λειτούργησε και στα χρόνια του Εμφυλίου Πολέμου. Μετά από χρόνια απραξίας και αφού η περιοχή καθαρίστηκε από νάρκες, ο χώρος του αεροδιαδρόμου έγινε χωράφι. Σήμερα, μόνο σε βιβλία και στο διαδίκτυο μπορεί κανείς να διαβάσει για το αεροδρόμιο της Νέας Κούκλαινας Βέροιας, αφού δεν υπάρχει τίποτα που να θυμίζει την ύπαρξη του.

Βαγγέλης Παπαθεοχαρίδης

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΒΕΡΟΙΑΣ

Τα ξημερώματα της 6ης Απριλίου 1941, οι γερμανικές δυνάμεις από το έδαφος της Βουλγαρίας επιτέθηκαν εναντίον της Ελλάδας, στην περιοχή των Οχυρών Μεταξά. Σε αυτή τη μάχη πήραν μέρος και σκοτώθηκαν δύο άξια παλικάρια της Βέροιας και ειδικότερα του χωριού Τρίλοφος (Νέα Κούκλαινα).

Ο πρώτος, ονομαζόταν Σαρκατζής Ελευθέριος, και γεννήθηκε την 1η Ιανουαρίου 1917. Υπηρετούσε ως στρατιώτης πεζικού στο 91. Σ.Π. της φρουράς του Οχυρού Αρπαλούκι. Το οχυρό βρισκόταν στο ομώνυμο ύψωμα του όρους Μπέλες, 2.5 χιλ. βορειοανατολικά του οχυρού Ιστιμπέη. Οι οχυρώσεις του αποτελούνταν από δύο συγκρότηματα (Αρπαλούκι και Δίδυμοι) με υπόγειες στοές που έφταναν τα 1132 μέτρα. Τα επιφανειακά του έργα ήταν, 8 απλά και 3 διπλά πολυβολεία, 2 σύνθετα πολυβολεία - παρατηρητήρια, 1 σύνθετο διπλό πολυβολείο - σκέπαστρο προβολέα, 1 αντιαεροπορικό πολυβολείο, 2 ολμοβολεία, 1 πυροβολείο, 4 παρατηρητήρια, 1 σταθμό οπτικού, 1 έξοδο με πολυβόλο και 1 απλή έξοδο.

Ο οπλισμός του αποτελείτο από 1 ορειβατικό πυροβόλο των 75mm, 1 αντιαεροπορικό των 20mm, 2 όλμους των 81mm, 19 πολυβόλα, 6 οπλοπολυβόλα, 14 βομβιδοβόλα και επανδρώνονταν από 6 αξιωματικούς και 322 υπαξιωματικούς και οπλίτες. Κατά τις μάχες που διεξήχθησαν εκεί ο στρατιώτης Σαρκατζής Ελευθέριος σκοτώθηκε στις 8 Απριλίου 1941.

Ο δεύτερος, Σαρκατζής Κων/νος, γεννήθηκε επίσης την 1η Ιανουαρίου 1917 και υπηρετούσε ως στρατιώτης του 50. Σ.Π. Σκοτώθηκε την πρώτη ημέρα των εχθροπραξιών στο όρος Μπέλες, εκεί που έδρασε η 5η ορεινή μεραρχία των Γερμανών κατακτητών.

Συμέλα Παπαθεοχαρίδου

Η μάχη των Οχυρών και οι μαχητές της Βέροιας

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

Μαυρέτα Λενικάκη

Χορός. Τι είναι ο χορός; Είναι ο πληρέστερος και αμεσότερος τρόπος έκφρασης και δημιουργίας. Ο χορός είναι μια από τις πιο σπάνιες ανθρώπινες δραστηριότητες, όπου ο άνθρωπος δίνεται ολόκληρος, σώμα, καρδιά και πνεύμα.

Τα παιδιά από τη φύση τους αγαπούν το χορό. Η πρώτη μορφή επικοινωνίας ενός μωρού με το περιβάλλον είναι πρώτα κινητική. Από τις πρώτες μέρες της ζωής τους τα νεογέννητα, όταν τους μιλά ένας ενήλικος, κάνουν μια σειρά από ρυθμικές κινήσεις που είναι συγχρονισμένες με τους ήχους που ακούν. Μέχρι την ηλικία των δύο χρόνων οι άνθρωποι μιλούν με το σώμα γεγονός που συνεχίζεται μέχρι την ενηλικίωση τους αφού πάντοτε το χρησιμοποιούν για να εκφραστούν.

Ο χορός με λίγα λόγια είναι μια μορφή επικοινωνίας πιο άμεση από το λόγο και ίσως γι' αυτό πιο πλήρης! Είναι σημαντικό λοιπόν να δώσουμε στα παιδιά τη δυνατότητα να συνεχίσουν να εκφράζονται μέσα από την κίνηση καθώς και να συνεχίσουν να καλλιεργούν ένα χάρισμα που τους δόθηκε από την φύση, αυτό της κινητικής επικοινωνίας.

Η πρώτη επαφή των παιδιών με το χορό και την κίνηση μπορεί να ξεκινήσει από πολύ νωρίς. Το μάθημα που διδάσκει τα πρώτα χορευτικά βήματα είναι αυτό της ρυθμικής, το οποίο είναι προσαρμοσμένο στις προδιαγραφές και απαιτήσεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας 4 έως 6 χρόνων. Η γνωριμία με τα πρώτα χορευτικά βήματα είναι μηχανική και ανεπαίσθητη, μέσα από το τραγούδι, το παιχνίδι και την κίνηση. Η ιδιαίτερη σημασία των πρώτων βημάτων, έχει να κάνει με την σωστή και ισόρροπη ανάπτυξη των δύο πλευρών (δεξιά και αριστερά) του σώματος και την συνακόλουθη ενδυνάμωση του μυοσκελετικού συστήματος. Οι βάσεις που τίθενται στην ηλικία 4 έως 6 χρόνων, είναι καθοριστικές για όλη την υπόλοιπη ζωή.

Μετά την εξασφάλιση στέρεας βάσης, η εξέλιξη των κινητικών δεξιοτήτων που μεθοδικά ξεκινά από την ηλικία 6 έως 7 χρόνων, προϋποθέτει την ένταξη του παιδιού σε δομημένο πλέον μάθημα. Το δομημένο μάθημα αποτελείται από το τεχνικό και από το δημιουργικό μέρος. Ειδικότερα στο τεχνικό μέρος, δίνεται έμφαση στην κατανόηση και απόκτηση δεξιοτήτων και στην βελτίωση των φυσικών ικανοτήτων. Η επίτευξη των στόχων υπακούει με απόλυτη προσήλωση στην απαράβατη αρχή ότι, το κάθε παιδί αναπτύσσεται και μπορεί να αναπυχθεί στο πλαίσιο των δικών του ειδικών δυνατοτήτων.

Ποια είναι η δύναμη του χορού όμως; Ποια είναι τα οφέλη αυτά, εκτός τα σωματικά που θα ωθήσουν τους γονείς να στείλουν τα παιδιά τους σ ένα μάθημα χορού;

Η εξέλιξη του ανθρώπου βασίζεται στην ποσότητα άντλησης πληροφοριών και στον τρόπο που τις επεξεργάζεται... Για τον καθένα αυτό είναι διαφορετικό και βασίζεται κυρίως στον τρόπο που έχει συνηθίσει να λειτουργεί σωματικά και κυρίως εγκεφαλικά. Επιστημονικές έρευνες επιβεβαιώνουν πως η παιδαγωγική και μορφωτική δύναμη του χορού είναι μεγάλη!

Ο οργανισμός μας διαθέτει συγκεκριμένο τρόπο μεταφοράς δεδομένων ανά-

μεσα στα όργανα. Τα ερεθίσματα που έρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον, δημιουργούν αντιδράσεις μέσα μας. Όσο καλύτερη είναι η κυκλοφορία του αίματος, τόσο πιο γρήγορα μεταφέρονται, αλλά και τόσο πιο σωστά τελείται η λειτουργία των οργάνων. Με τον χορό διεγείρονται τα εγκεφαλικά κύτταρα, διότι πρόκειται για μία ήπια άσκηση που αρκεί να αυξήσει το κυκλοφορικό μας τόσο ώστε να τραφούν και να δεχθούν τα νέα δεδομένα πιο εύκολα!

Υπάρχει όμως και το ψυχολογικό κομμάτι που παίζει σημαντικό ρόλο σε όλα αυτά! Η εκτόνωση που προσφέρει ο χορός είναι η βάση για να δημιουργηθεί η κατάλληλη ψυχική κατάσταση, έτσι ώστε να αποδεχθεί κάποιος τις πληροφορίες που λαμβάνει με περισσότερο δεκτική διάθεση!

Ο χορός απαιτεί την αυτοκυριαρχία και την πειθαρχία ψυχής και σώματος. Δεν υπάρχει πιο ευχάριστος τρόπος να αναπτύξει ένας άνθρωπος αυτές τις δύο αρετές! Πέρα από τις ιστορικές γνώσεις που παίρνουμε για τους χορούς που μαθαίνουμε και για την κουλτούρα κάποιου πολιτισμού, βάζουμε τον εαυτό μας στην θέση άλλων ανθρώπων που βίωσαν συναισθήματα και καταστάσεις άγνωστες για εμάς. Έτσι, μέσα από την τεχνική ενός βήματος, μπορούμε να γίνουμε πιο έξυπνοι και να επεκτείνουμε την αντίληψή μας!

Μας βοηθάει πρώτα - πρώτα να γνωρίσουμε τον εαυτό μας και να δοκιμάσουμε τα όριά μας, καταφέροντας να αντιληφθούμε τις δυνατότητες που έχουμε και πόσο πιο μακριά μπορούμε να φτάσουμε.

Το “γνώθις εαυτόν” έχει ως αποτέλεσμα την ανοιχτή σκέψη και κρίση ως προς το περιβάλλον μας, έτσι ώστε να ξεκινήσουμε να βλέπουμε τις καταστάσεις από διαφορετικές οπτικές κάθε φορά! Ακριβώς όπως κι έναν βηματισμό! Ακριβώς όπως το μοναδικό στυλ του κάθε χορευτή! Αυτό γιατί η ένταση και η ενέργειά μας στον χορό μεταβάλλονται ανάλογα με αυτό που εκφράζουμε και σιγά σιγά δίνουμε και κάτι παραπάνω! Η ώθηση που χρειαζόμαστε έτσι ώστε να “δικαιολογήσουμε” την αντίδραση του διπλανού μας. Να μοιραστούμε τον εαυτό μας. Διδασκόμαστε τον σεβασμό και την αναγκαιότητα της συνεργασίας. Διδασκόμαστε τον πλέον ουσιώδη της ζωής υπαρξιακό συνδυασμό: Από την μία να λειτουργούμε και να αποδίδουμε ομαδικά, παράλληλα όμως να αναπτύσσουμε στο έπακρο τις αρχηγικές ικανότητες μιάς και ανά πάσα στιγμή μπορεί να κληθούμε να καθοδηγήσουμε ως αρχηγός την ομάδα.

Πόσο μάλλον, όταν όλα αυτά ξεκινούν από μικρή ηλικία! Τα παιδιά είναι γνωστό πως απορροφούν

τη γνώση πιο εύκολα. Είναι ένας διασκεδαστικός τρόπος να διαμορφώσουν μία ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Η διδασκαλία του χορού μπορεί να είναι γραμμένη σε βιβλία, όμως δεν είναι δυνατό να μεταφερθεί η τέχνη του μέσα από αυτά.

Η διδασκαλία του έχει θεωρία, όμως δεν διαβάζεται, αλλά βιώνεται με όλες τις αισθήσεις. Η μόρφωση μέσα από τον χορό αγγίζει πολιτισμικά τους ανθρώπους. Αγγίζει την ψυχή. Τους βοηθάει να αναπτύξουν αρετές και ικανότητες που είναι τα μέσα για την μεγέθυνση της ευφυΐας τους. Τους κάνει καλύτερους φίλους, συγγαίτες, συντρόφους και κατ' επέκταση καλύτερους πολίτες! Είναι η δύναμη της γνώσης για την ίδια τη ζωή!

Κέντρο Τοπικής Ιστορίας Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας

Κ.Ε.Π.Α. ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Κ Ε Ν Τ Ρ Ο
Τ Ο Π Ι Κ Η Σ
Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α Σ
&
Π Ο Λ Ι Τ Ι Σ Μ Ο Υ
Β Ε Ρ Ο Ι Α Σ
VERIAHISTORY

Το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού Βέροιας (Κ.Τ.Ι.Π.Β.), ιδρύθηκε με την υπ' αριθμ. 20/2014 απόφαση του Δ.Σ. της ΚΕΠΑ Δ. Βέροιας ως τμήμα το οποίο εντάσσεται στη δραστηριότητα της.

Το Κ.Τ.Ι.Π.Β. επιδιώκει να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό πτυχές της ιστορίας και του πολιτισμού της Βέροιας, καθώς και για οποιοδήποτε άλλο θέμα σχετίζεται με τους τομείς των δραστηριοτήτων της ΚΕΠΑ. Πιο συγκεκριμένα σκοπός του Κ.Τ.Ι.Π.Β. είναι η έρευνα, συγκέντρωση, καταγραφή, διαχείριση, μελέτη, ψηφιοποίηση και ανάδειξη υλικού που σχετίζεται με την τοπική ιστορία και τον πολιτισμό της Βέροιας. Στην έννοια του υλικού που σχετίζεται με την τοπική ιστορία και τον πολιτισμό της Βέροιας περιλαμβάνεται καθετί που μπορεί να συμβάλει στη μελέτη, διάσωση και διάδοση της τοπικής ιστορίας και του πολιτισμού της πόλης και συγκεκριμένα:

- ✦ Κώδικες αρχείων, υπηρεσιών, νομικών προσώπων του Δ. Βέροιας, συλλόγων, ιδιωτικών συλλογών κ.τ.λ. που σχετίζονται με οποιονδήποτε τρόπο με τη Βέροια και την ευρύτερη περιοχή της.
- ✦ Έγγραφα υπηρεσιών, νομικών προσώπων του Δ. Βέροιας, συλλόγων, ιδιωτικών συλλογών που σχετίζονται με οποιονδήποτε τρόπο με τη Βέροια και την ευρύτερη περιοχή της.
- ✦ Φωτογραφικό υλικό, που προέρχεται από υπηρεσίες και λοιπά νομικά πρόσωπα καθώς και από ιδιωτικές συλλογές και διασώζει την εικόνα της πόλης από το παρελθόν μέχρι σήμερα.
- ✦ Βιβλία, που σχετίζονται με την τοπική ιστορία και τον πολιτισμό της Βέροιας και προέρχονται είτε από βιβλιοθήκες λοιπών νομικών προσώπων του Δ. Βέροιας είτε από ιδιωτικές συλλογές.
- ✦ Ιστορικό υλικό που σχετίζεται με διάφορες στιγμές της ευρύτερης ιστορίας του Ελληνικού Κράτους από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα και ειδικότερα υλικό που προέρχεται από πολίτες που συμμετείχαν ενεργά σε τέτοιες στιγμές (πόλεμοι, πολιτικά γεγονότα κ.α.).
- ✦ Λαογραφικό υλικό, που διασώζει και παρέχει πληροφορίες για την καθημερινή ζωή του παρελθόντος, την ζωή, την επιβίωση, τη θρησκεία, τη διασκέδαση, το θάνατο κ.τ.λ. και προέρχεται από τα διάφορα νομικά πρόσωπα του Δ. Βέροιας και από ιδιωτικές συλλογές.

Στο Κ.Τ.Ι.Π.Β. εντάσσονται και οι ήδη υπάρχουσες συλλογές της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας και συγκεκριμένα:

- ✦ Η συλλογή του Κέντρου Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής.
- ✦ Η συλλογή του Εθνικού Μουσείου Εκπαίδευσης «Χρίστος Τσολάκης».
- ✦ Η διαρκής έκθεση «Ιστορικό Πανόραμα».
- ✦ Η συλλογή ήχου και εικόνας.

Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται καταρχήν η διάσωση σπουδαίου αρχειακού υλικού, μοναδικού σε ορισμένες περιπτώσεις σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο (π.χ. αρχείο αρχιτεκτονικών σχεδίων και λοιπού υλικού του καθηγητή Νίκου Μουτσόπουλου και η συλλογή του καθηγητή Χρίστου Τσολάκη).

Επίσης, αξιοποιείται το υπάρχον υλικό στη δημιουργία θεματικών βιβλιοθηκών και επιστημονικών τομέων, εντός του Κ.Τ.Ι.Π.Β., που σχετίζονται με την τοπική ιστορία και τον πολιτισμό της Βέροιας, την αρχιτεκτονική της πόλης, της Ελλάδας και της νοτιανατολικής λεκάνης της Μεσογείου και τις παιδαγωγικές επιστήμες.

Επιπλέον, παρουσιάζεται οργανωμένα στο επιστημονικό κοινό, υλικό που σχετίζεται, τόσο με την τοπική ιστορία, όσο και με την ευρύτερη ιστορία των Βαλκανίων, με σκοπό την έρευνα και αξιοποίησή του στις διάφορες επιστημονικές εργασίες και δημοσιεύσεις.

Τέλος, δίνεται η ευκαιρία ευαισθητοποίησης του κοινού σε θέματα διάσωσης, αξιολόγησης και αξιοποίησης υλικού που μπορεί να συμβάλει στην πρόοδο της έρευνας της τοπικής ιστορίας και των λοιπών τομέων ενδιαφέροντος του Κ.Τ.Ι.Π.Β.

Συνεργασίες – Εκδηλώσεις

Για την επίτευξη των στόχων του, το Κ.Τ.Ι.Π.Β. δύναται να συνεργάζεται με φορείς της Ελλάδας και του Εξωτερικού και να διοργανώνει εκδηλώσεις όπως:

- ✦ Επιστημονικά Συνέδρια και Ημερίδες που σχετίζονται με διάφορους τομείς, τόσο της γενικής ιστορίας του Ελληνικού Κράτους, όσο και της τοπικής ιστορίας και του πολιτισμού της Βέροιας.
- ✦ Επιστημονικά Συνέδρια και Ημερίδες με θέματα σχετικά με την αρχιτεκτονική των Βαλκανίων και της ευ-

ρύτερης περιοχής της νοτιανατολικής λεκάνης της Μεσογείου, με την προϋπόθεση ότι θα συμμετέχουν και εισηγήσεις, οι οποίες θα αξιοποιούν υλικό από το αρχείο του καθηγητή Νίκου Μουτσόπουλου.

- Επιστημονικά Συνέδρια και Ημερίδες με θέματα σχετικά με τις παιδαγωγικές επιστήμες, με την προϋπόθεση ότι θα συμμετέχουν και εισηγήσεις, οι οποίες θα αξιοποιούν υλικό από το αρχείο του καθηγητή Χρίστου Τσολάκη, το οποίο περιέχεται στο «Εθνικό Μουσείο Εκπαίδευσης».
- Βιβλιοπαρουσιάσεις έργων που σχετίζονται με τους τομείς των ενδιαφερόντων του Κ.Τ.Ι.Π.Β. όπως γενική ιστορία, τοπική ιστορία, λαογραφία, τέχνη, ζωγραφική, μουσική, αρχιτεκτονική καθώς επίσης και έργων που σχετίζονται με τις παιδαγωγικές επιστήμες.
- Περιοδικές Εκθέσεις στις οποίες θα προβάλλεται υλικό από τις συλλογές του Κ.Τ.Ι.Π.Β. σχετικό με τις θεματικές της έκθεσης.
- Εκπαιδευτικά Προγράμματα για μαθητές της Α΄ Βάθμιας και Β΄ Βάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τους τομείς των ενδιαφερόντων του Κ.Τ.Ι.Π.Β.
- Εκδηλώσεις λαογραφικού χαρακτήρα μέσα από τις οποίες θα προβάλλονται τα ήθη, τα έθιμα και η καθημερινή ζωή του παρελθόντος.
- Προβολές ταινιών, ντοκιμαντέρ κ.τ.λ. με θέματα σχετικά με τους τομείς των ενδιαφερόντων του Κ.Τ.Ι.Π.Β.
- Καταγραφή προσωπικών μαρτυριών και γεγονότων της νεότερης τοπικής ιστορίας της Βέροιας με ψηφιακά μέσα.
- Εκδόσεις πρακτικών επιστημονικών συνεδρίων και ημερίδων που διοργανώνονται και πραγματοποιούνται με την ευθύνη του Κ.Τ.Ι.Π.Β. καθώς επίσης και εκδόσεις επιστημονικών εργασιών και λοιπών συγγραμμάτων που σχετίζονται με τους τομείς των ενδιαφερόντων του Κ.Τ.Ι.Π.Β.

Για τη διοργάνωση επιστημονικών συνεδρίων και ημερίδων προβλέπεται η συνεργασία του Κ.Τ.Ι.Π.Β. με διάφορα Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Ιδρύματα, από την Ελλάδα και το Εξωτερικό. Επίσης, προβλέπεται η συνεργασία με επιστημονικούς φορείς, οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο με συναφή ενδιαφέροντα με αυτά του Κ.Τ.Ι.Π.Β.

Για τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων προβλέπεται η συνεργασία με τις διευθύνσεις Α΄ Βάθμιας και Β΄ Βάθμιας Ν. Ημαθίας. Το Κ.Τ.Ι.Π.Β. δύναται να παράσχει υλικό, τεχνολογικές υποδομές και συμβουλές (επιστημονικές και τεχνικές) για τη διοργάνωση και υλοποίηση εκπαιδευτικών projects, τα οποία θα έχουν ετήσια διάρκεια και θα υλοποιούνται στους χώρους του για τους μαθητές των δημοτικών, των γυμνασίων και των λυκείων του νομού μας.

Επίσης, για την έρευνα και την παρουσίαση εκδηλώσεων πολιτιστικού-λαογραφικού περιεχομένου προβλέπεται η συνεργασία του Κ.Τ.Ι.Π.Β. με το Τμήμα Λαογραφίας της Κ.Ε.Π.Α. το οποίο συμμετέχει ενεργά στις δραστηριότητες του Κ.Τ.Ι.Π.Β. και ειδικά στον τομέα έρευνας της λαογραφίας (καταγραφή ηθών, εθίμων, παραδόσεων, τελετουργικών, τρόπου ζωή στο παρελθόν και παρουσιάσής τους στο κοινό). Επίσης, προβλέπεται και επιδιώκεται η συνεργασία του Κέντρου με άλλους πολιτιστικούς φορείς της πόλης, οι οποίοι προσέφεραν και προσφέρουν πολλά στη διάσωση του πολιτιστικού παρελθόντος της πόλης και της παράδοσης, ευρύτερα.

Ψηφιοθήκη

Από τον πρώτο καιρό λειτουργίας του Κ.Τ.Ι.Π.Β. τέθηκε σε λειτουργία και η ψηφιακή πλατφόρμα veriahistory.gr που σκοπό έχει την ψηφιακή αποτύπωση της τοπικής ιστορίας της Βέροιας και τη φιλοξενία ποικίλου υλικού από τις συλλογές της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας. Ενδεικτικά αναφέρονται βιβλία, έγγραφα, εφημερίδες και φύλλα εφημερίδων, φωτογραφικό υλικό, ιστορικά και λαογραφικά τεκμήρια κ.α.

Επίσης, προβλέπεται η καταγραφή με ψηφιακά μέσα (βιντεολήψεις, ηχητικές συνεντεύξεις κ.α.) προσωπικών μαρτυριών και γεγονότων ή αναμνήσεων που σχετίζονται με την τοπική ιστορία και συμβάλουν στην περαιτέρω έρευνά της.

Η ψηφιακή πλατφόρμα VeriaHistory.gr λειτουργεί διαδραστικά και δίνει την ευκαιρία στους χρήστες της να δημιουργήσουν τη δική τους αρχαική συλλογή, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στη διάσωση και διάδοση της τοπικής ιστορίας της πόλης. Ο κάθε επισκέπτης της ιστοσελίδας μπορεί να προσφέρει τα προσωπικά πολιτισμικά του τεκμήρια όπως π.χ. φωτογραφίες, έγγραφα, εφημερίδες και αποκόμματα εφημερίδων, εκπαιδευτικά υλικά, φωτογραφίες λαογραφικού υλικού και οτιδήποτε μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση και διάδοση της ιστορικής μνήμης της πόλης στις νεώτερες γενιές μέσα και πέρα από αυτήν.

Βραδιές Ιστορίας

1^{ος} Κύκλος

Τρίτη 31/3 & Πέμπτη 2/4 2015

Τον περασμένο Μάρτιο, το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού της Κ.Ε.ΠΑ. Δ. Βέροιας ξεκίνησε μια σειρά θεματικών κύκλων με τον γενικό τίτλο «Βραδιές Ιστορίας». Στους κύκλους αυτούς πρόκειται να αναπτύσσονται θέματα διαφόρων επιστημονικών πεδίων από ιστορική, κυρίως, σκοπιά.

Η αρχή έγινε με αφορμή τις γιορτές του Πάσχα και η θεματολογία του πρώτου κύκλου προήλθε από την επιστήμη της Θεολογίας. Στην προσέγγιση των θεμάτων, οι εισηγητές εκτός από τα γνωστά κείμενα των κανονικών ευαγγελίων, χρησιμοποίησαν και πληροφορίες που αντλήθηκαν από τα απόκρυφα χριστιανικά κείμενα, με σκοπό την, κατά το δυνατόν, παρουσίαση ιστορικών στοιχείων σχετικά με το Πάθος, αλλά και στοιχείων που σχετίζονται με τομείς της τότε ιστορικής πραγματικότητας, όπως π.χ. το σύστημα δικαίου της εποχής.

Ο πρώτος κύκλος «Βραδιές Ιστορίας» πραγματοποιήθηκε την Τρίτη 31 Μαρτίου και την Πέμπτη 2 Απριλίου στο Αρχοντικό Σαράφογλου και τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών και ομιλητές ήταν οι κ. Μόσχος Γκουτζιούδης - Επίκ. Καθηγητής Α.Π.Θ., Λάμπρος Παγούνης - Υπ. Διδάκτορας Α.Π.Θ. και Δημήτρης Χρυσικόπουλος - Μαθηματικός - Θεολόγος.

Στη διοργάνωση του 1^{ου} κύκλου «Βραδιές Ιστορίας» συμμετείχε ο Σύλλογος Αγιογράφων «Γεώργιος Καλλιέργης» με την έκθεση έργων αγιογραφίας.

Απόκρυφα ευαγγέλια του πάθους Από την ιστορία των κανονικών διηγήσεων στις ποικίλες θεολογικές επεξεργασίες

Μόσχος Γκουτζιούδης - Επίκ. Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ

Απόκρυφα κείμενα ονομάζονται τα ανώνυμα ή ψευδεπίγραφα χριστιανικά κείμενα, γραμμένα από τον 2ο αι. μ.Χ. και εξής, που δεν συμπεριλαμβάνονται στον κανόνα της Καινής Διαθήκης. Μεταξύ αυτών εντοπίζονται Ευαγγέλια, Πράξεις, Επιστολές, Αποκαλύψεις κ.ά. Πολλά από τα απόκρυφα κείμενα αναφέρονται σε γεγονότα ή πρόσωπα που περιέχονται στην Κ.Δ., συνήθως τροποποιώντας τα, ή βρίσκονται στην προέκταση αυτών.

Σχετικά με τον όρο «απόκρυφα», αξίζει να σημειωθεί ότι αυτός χρησιμοποιήθηκε, αφενός με θετικό περιεχόμενο από κάποιους κύκλους αιρετικών των πρώτων αιώνων και ήθελε να υποδηλώσει βιβλία τα οποία φυλάσσονταν καλά λόγω των υψηλών νοημάτων τους. Αφετέρου όμως, οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς, στην πλειονότητά τους, χρησιμοποιούσαν τον ίδιο όρο με αρνητική σημασία και ήθελαν να υποδηλώσουν βιβλία αμφίβολης αξίας.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στα γεγονότα του Πάθους του Χριστού και τα διερευνά μέσα από τις περιγραφές των συγγραφέων των «Απόκρυφων» ευαγγελίων, τα οποία λόγω της θεματολογίας τους είναι γνωστά και ως «Απόκρυφα Ευαγγέλια του Πάθους». Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται το «Ευαγγέλιο του Πέτρου», το «Ευαγγέλιο του Νικοδήμου» και ο «Κύκλος του Πιλάτου», ο οποίος περιλαμβάνει την αλληλογραφία μεταξύ Τιβέριου, Ηρώδη και Πιλάτου, την αναφορά, την παράδοση και τον θάνατο του Πιλάτου και την αφήγηση του Ιωσήφ.

του σκότους, ενώ τα καρφία που αναφέρονται εδώ εξυπηρετούν τον αντιδοκπτικό χαρακτήρα των θεολόγων του 2ου και 3ου αι. μ.Χ. Τέλος, στη διήγηση της ταφής του Ιησού παρατηρείται έντονος αντι-ιουδαϊκός τόνος, καθώς και τροποποίηση της διήγησης των κανονικών ευαγγελίων.

Το «Ευαγγέλιο του Νικοδήμου» χωρίζεται σε δύο μέρη: α) το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τη δίκη του Ιησού από τον Πιλάτο (κεφ. 1-11) και είναι γνωστό και ως Άκτα Πιλάτου και β) το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την κάθοδο του Ιησού στον Άδη (κεφ. 12-

Το «Ευαγγέλιο του Πέτρου» ανακαλύφθηκε στο Akchmim της Αιγύπτου και σε αυτό αναφέρεται για πρώτη φορά ο ιστορικό Ευσέβιος Καισαρείας στα τέλη του 2ου αιώνα μ.Χ. Μεταξύ των διαφόρων χαρακτηριστικών του αξίζει να αναφερθεί ότι στη χρονολόγηση της Σταύρωσης ακολουθεί τον ευαγγελιστή Ιωάννη, ενώ ως προς τον χαρακτήρα γίνεται εμφανής η αντι-ιουδαϊκή προδιάθεση του άγνωστου συντάκτη του.

Ορισμένα από τα σημεία που ξεχωρίζουν στη διήγηση αναφέρονται παρακάτω. Στα κανονικά ευαγγέλια μετά την καταδικαστική απόφαση από τον Πιλάτο οι Ρωμαίοι παραλαμβάνουν τον Ιησού (Μτ. 27:27) και όχι οι Ιουδαίοι. Ο συγγραφέας του αποκρύφου τροποποιεί τα γεγονότα και σύμφωνα με αυτόν «Καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τῷ λαῷ (ενν. ο Πιλάτος) πρὸ μιᾶς τῶν ἡμέρων, τῆς ἑορτῆς αὐτῶν. Οἱ δὲ λαβόντες τὸν Κύριον ὥθουν αὐτὸν τρέχοντες καὶ ἔλεγον· «Σύρωμεν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐξουσίαν αὐτοῦ ἔσχηκότες» (Ευαγγέλιο Πέτρου, 5:4-6:3). Αλλάζει τη στιγμή του σεισμού και σύμφωνα με αυτόν ο σεισμός γίνεται όταν κατεβάζουν τον Χριστό από το Σταυρό. Το στοιχείο αυτό ανατρέπει την ευαγγελική διαδοχή. Στη συνέχεια ο συντάκτης αναφέρεται στην ανάληψη του Χριστού κατά τη διάρκεια

16). Το «Ευαγγέλιο του Νικοδήμου» γράφεται τον 2ο αι. μ.Χ. και αναφέρεται από τους Ιουστίνo και Τερτυλλιανό και αργότερα από τον Επιφάνιο, ενώ φαίνεται πως χρησιμοποιήθηκε από την αίρεση των Τεσσαρεσκαίδεκατιτών, όπως επίσης και από άλλους αιρετικούς κύκλους για να ανατραπεί η απόφαση της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου ως προς τον τρόπο εορτασμού του Πάσχα.

Σύμφωνα με τα όσα καταγράφονται στο «Ευαγγέλιο του Νικοδήμου», κάποια στιγμή στο κεφ. 11 το ενδιαφέρον από τον Πιλάτο μετατοπίζεται στο πρόσωπο του Ιωσήφ από την Αριμαθαία. Τα δύο μέρη του αποκρύφου συνδέονται μεταξύ τους με αφορμή το περιστατικό του Μτ. 27 για το σεισμό την ώρα της Σταύρωσης. Επίσης, τα «Άκτα Πιλάτου» δίνουν για πρώτη φορά στην αιμορροούσα γυναίκα που θεράπευσε ο Ιησούς (Μκ. 5:25-29) το όνομα Βερονίκη. Η ατμόσφαιρα της συγγραφής του έργου υπονοεί διωγμούς και δεν μπορεί αυτό να χρονολογηθεί πριν τον 4ο αι. μ.Χ. Το γεγονός αυτό μας κάνει να πιστεύουμε ότι αυτό γράφτηκε μετά το τέλος των αιματηρών διωγμών.

Τέλος, η «Αναφορά Πιλάτου» γράφτηκε στα ελληνικά τον 12ο αι. μ.Χ. και μοιάζει με το «Ευαγγέλιο Πέτρου». Σε αυτήν καταγράφονται θαύματα του Ιη-

σού κατά τη σταύρωση και εξυμνείται ο ρόλος του Πιλάτου, ο οποίος κατατάσσεται στους πιστούς του Κυρίου. Ο Τερτυλλιανός στην Απολογία του πιστεύει ότι ο Πιλάτος είχε γίνει χριστιανός και από εκεί η φαντασία ξεχειλίζει. Επίσης, ο Ευσέβιος πιστεύει το ίδιο και ότι μάλιστα προσπάθησε να πείσει και τον Τιβέριο να γίνει και εκείνος χριστιανός. Σίγουρα σε αυτό έπαιξε σημαντικό ρόλο η μεταστροφή του Κωνσταντίνου στον χριστιανισμό. Με τον τρόπο αυτό ο Πιλάτος έγινε έτσι ένα πρότυπο Ρωμαίου ηγεμόνα.

Συμπερασματικά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι εξωβιβλικές πηγές κυριαρχούνται από διηγήσεις, σε πολλά σημεία των οποίων εισέρχεται το φανταστικό στοιχείο. Αντίθετα, οι βιβλικές πηγές διακρίνονται για τη λιτότητα και τη σοβαρότητά τους στις περιγραφές τους. Παρά ταύτα η χριστιανική παράδοση διέσωσε τα στοιχεία εκείνα εκείνα που συνάδουν με τις περιγραφές των βιβλικών κειμένων και προσέλαβε άλλα που σχετίζονται με στοιχεία προσώπων, συνήθειες της εποχής κ.α. Τέτοια στοιχεία που έλκουν την προέλευσή τους από τα απόκρυφα κείμενα εντοπίζονται, τόσο στην τέχνη, όσο και στην υμνογραφία της εκκλησίας.

Προσεγγίζοντας την εικόνα της Σταύρωσης αισθητικά και ερμηνευτικά

Δημήτρης Χρυσικόπουλος, μαθηματικός - θεολόγος

Η Σταύρωση ως θανατική καταδίκη, αποτελούσε την πλέον ατιμωτική ποινή και ήταν γνωστή σε όλους τους λαούς. Στο Ρωμαϊκό κράτος ήταν νομικά καταχωρημένη, για τους μη Ρωμαίους πολίτες και κυρίως για τους σκλάβους.

Ο καταδικασμένος, μετέφερε στους ώμους του την οριζόντια δοκό, έφερε στο στήθος του πινακίδα με την αιτία της καταδίκης του και μετά από μια δύσκολη πορεία, με προπληκτισμούς και χτυπήματα έφτανε στον τόπο της εκτέλεσης, όπου το κάθετο δοκάρι ήταν μπηγμένο στο έδαφος. Ακολουθούσε η απογύμνωσή του, το κάρφωμα των καρπών στην οριζόντια δοκό, η ανύψωση και στερέωσή του στο κάθετο δοκάρι και τέλος το κάρφωμα των ποδιών του. Ο θάνατος ήταν αργός, από αναπνευστική ανεπάρκεια, με φρικτούς και βασανιστικούς πόνους.

Αρχικά, την περίοδο των διωγμών, δεν υπήρχε ζωγραφική απεικόνιση της Σταύρωσης. Αντ' αυτής ζωγραφιζόταν, συμβολικά, ο αμνός του Θεού (ένα πρόβατο) μπροστά από έναν Σταυρό. Την εποχή του Μ. Κωνσταντίνου αρχίζει η ελεύθερη χρησιμοποίηση του Σταυρού, χωρίς τον Χριστό. Κατόπιν, μετά τις Χριστολογικές έριδες και τη διατύπωση του ορθόδοξου δόγματος περί Χριστού, στις πρώτες οι-

κουμενικές συνόδους, αρχίζει η εμφάνιση του Εσταυρωμένου. Γενικά, τα Θεία Πάθη εμφανίζονται στην τέχνη, στα τέλη του 4ου αιώνα. Από τον 6ο Αιώνα, συναντάμε τη Σταύρωση με τη μορφή που είναι γνωστή σήμερα.

Στα πρώτα στάδια, η Σταύρωση απεικονιζόταν ως ιστορικό γεγονός με τους δύο ληστές, τους στρατιώτες που βάζουν κλήρο και το Γολγοθά να κυριαρχεί. Αργότερα, περνούν οι αγιογράφοι από την εξιστόρηση στη θεολογία και τους συμβολισμούς.

Για την περιγραφή και ερμηνεία της εικόνας της

Σταύρωσης στην παρούσα εργασία χρησιμοποιούνται οι εικόνες του Θεοφάνη του Κρητός, που ιστορήθηκε περί το 1546 μ.Χ. (εικόνα 1) και ένα ευκρινές αντίγραφο της εικόνας του Διονυσίου, που ιστορήθηκε περί το 1600 (εικόνα 2).

Ο Σταυρός του Χριστού κυριαρχεί στην εικόνα. Αποτελείται από μια κάθετη δοκό και από τρεις οριζόντιες κεραίες, τη μεγάλη, όπου καρφώθηκαν τα χέρια, μια μικρή, που χρησιμοποιούνταν ως υποπόδιο και μία ακόμη μικρή, που χρησίμευε ως πινακίδα με την αιτία της καταδίκης, πάνω από το κεφάλι. Η κατακόρυφη δοκός έχει ένα μέρος της μέσα στη γη και το υπόλοιπο, υψώνεται προς τα πάνω. Συμβολίζει την κάθοδο του Χριστού στον κόσμο, το πέρας στον Άδη και την άνοδο του στον Πατέρα μετά την Ανάσταση, ως επίσης και την κοινωνία μεταξύ Θεού και ανθρώπων. Η οριζόντια μεγάλη κεραία, συμβολίζει την κοινωνία μεταξύ των ανθρώπων και τη διάδοση του Ευαγγελίου επί της γης. Η οριζόντια μικρή (στήριγμα ποδιών) συμβολίζει τον ζυγό της δικαιοσύνης, την παλινδρόμηση μεταξύ σωτηρίας και απώλειας. Σε πολλές παραστάσεις είναι ελαφρά κεκλιμένη, ώστε το ανυψωμένο μέρος της είναι προς τη μεριά του σωσμένου ληστή και το χαμηλωμένο προς τον ληστή που λαιμοδούσε το Χριστό.

Ο Γολγοθάς παριστάνεται βραχώδης, χωρίς ίχνος ζωής, λόγω του ρόλου του ως τόπος εκτελέσεων. Το κρανίο του Αδάμ στην εικονογραφία πρωτοεμφανίζεται τον 9ο αιώνα. Έτσι η εικόνα αποκτά έναν ακόμη, δογματικό συμβολισμό. Το κρανίο μας θυμίζει την ματαιότητα και τον εφήμερο χαρακτήρα της ζωής πάνω στη γη. Το αίμα του Χριστού στάζει πάνω στο κρανίο και συμβολίζει το ξέπλυμα των αμαρτιών του Αδάμ αλλά και όλων των ανθρώπων.

Στα δεξιά του Χριστού εικονίζονται η Παναγία και τρεις γυναίκες που τη συνοδεύουν. Σε αυτές αναφέρονται όλοι οι ευαγγελιστές, όμως, οι περι-

γραφές τους δεν μας διευκολύνουν για στην ταύτισή τους. Οι ερευνητές της Καινής Διαθήκης, συγκλίνουν στο ότι είναι οι γνωστές ως «Τρεις Μαρίες»: Η Μαρία του Κλωπά (Ιωάννης) είναι η ίδια με την Μαρία τη μητέρα Ιακώβου και Ιωσήφ (Ματθαίος – Μάρκος). Η Σαλώμη (Μάρκος) ταυτίζεται με την Μαρία τη μητέρα των παιδιών του Ζεβεδαίου (Ματθαίος). Η Τρίτη, η Μαρία η Μαγδαληνή, είναι η μόνη από τις τρεις που διαφοροποιείται και αναγνωρίζεται, από το έντονο κόκκινο χρώμα στο ένδυμα και την πλούσια κόμη. Όλες έχουν καλυμμένο το κεφάλι τους με

μαφόριο και η μία συγκρατεί την Παναγία. Όλες την παρηγορούν και με ελεγχόμενη θλίψη, συμμετέχουν στο Θείο Πάθος.

Η Παναγία, βρίσκεται ανθρωπίνως, σε έσχατη θλίψη, δεν αναλύεται όμως σε δάκρυα. Συμμετέχει στο Πάθος, με αξιοπρεπή στάση. Βρίσκεται σε πλήρη κοινωνία με τον Υίο και Κύριο της, και συγκατατίθεται στην αγάπη Του, που προσφέρεται θεληματικά στη θυσία. Τείνει να αποσπαστεί από τη συντροφιά της και να πλησιάσει στο Χριστό, που και Εκείνος συγκαταβαίνει και κλίνει το κορμί του προς αυτήν. Με το αριστερό χέρι ακουμπά το πρόσωπο της και το δεξί υψώνεται προς τον Σταυρό. Η σταύρωση και ο θάνατος του Χριστού παραμένουν και για τη Θεοτόκο πραγματικό μυστήριο.

Από την άλλη μεριά, εικονίζονται ο νεαρός Ιωάννης και ο Ρωμαίος εκατόνταρχος, Λογγίνος. Η παρουσία του Ιωάννη αναφέρεται από τον ίδιο, στο ευαγγέλιο του, όπου σώζει και την τελευταία ανθρώπινη επιθυμία Του, να πάρει την Παναγία ως μητέρα του στο σπίτι του. Ο Ιωάννης κοιτάζει προς τα κάτω θλιμμένος και συλλογισμένος, με το μυστήριο του Πάθους. Δίπλα στον Ιωάννη, είναι ο Ρωμαίος εκατόνταρχος (Ματθαίος – Λουκάς). Ταυτίζεται με το στρατιώτη, που με την λόγχη κέντησε την πλευρά του Χριστού, απ' όπου εξήλθε αίμα και ύδωρ. Έτσι, η παράδοση τον διέσωσε με το όνομα

Λογχίνος ή μετέπειτα Λογγίνος. Ο Εκατόνταρχος εδώ, αντιπροσωπεύει τα έθνη που δέχονται τον Χριστό ως Θεό. Πράγματι είναι ο πρώτος μη Ιουδαίος, που αναγνωρίζοντας το μυστήριο του Πάθους, αναφώνησε: «Αληθώς, Θεού Υιός ην ούτος» (Ματθαίος). Για αυτό, εικονίζεται με φωτοστέφανο και με υψωμένο το δεξί του χέρι, διακηρύττοντας την αλήθεια αυτή. Φορά πλουμιστή στολή και κρατά στρόγγυλη ασπίδα.

Πίσω από το Σταυρό φαίνονται τα τείκη της Ιερουσαλήμ, λίγο χαμηλά, για να μην «ενοχλούν» οπτικά, το κυρίως θέμα, τη Σταύρωση. Στις αρχαιότερες παραστάσεις, τα τείκη απουσιάζουν εντελώς. Εκεί κυριαρχούσε το βουνό, ο Γολγοθάς. Είπαμε όμως ότι αρχικά, εικονίζονταν καθαρά τα ιστορικά γεγονότα. Αργότερα οι εικονογράφοι, πρόσθεσαν τα τείκη, καθαρά για θεολογικούς λόγους. Ο Χριστός έπαθε έξω από την αγαπημένη πόλη των Ιουδαίων. Η πρώτη εμφάνιση των τειχών, παρατηρείται τον 5ο αιώνα στην Αγία Σαββίνα της Ρώμης. Πάνω από τα τείκη κυριαρχεί ο χρυσός φόντος. Κανένα άλλο φυσιοκρατικό στοιχείο. Επιλέχτηκε αυτό από τους εικονογράφους, γιατί ο Μ. Αθανάσιος και ο Άγιος Ι. Χρυσόστομος, τονίζουν ότι η υπερκόσμια δύναμη του Σταυρού, καθαρίζει την έκταση της ατμόσφαιρας από τις δαιμονικές δυνάμεις.

Από την Παλαιολόγεια εποχή, εικονίζονται αριστερά και δεξιά, δύο μικρογραφημένες γυναικείες μορφές, που ωθούνται από αγγέλους. Η μία, από δεξιά του Χριστού, νέα και όμορφη, κρατά δισκοπότηρο, που συλλέγει το αίμα και ύδωρ από την πλευρά του Χριστού, και συμβολίζει την Καινή Διαθήκη και την ιδρυόμενη εκκλησία, που με το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, συνεχίζει το λυτρωτικό έργο του Χριστού. Η άλλη από αριστερά, φαίνεται ηλικιωμένη και διώχνεται από έναν άγγελο και στρέφει αγωνιωδώς το κεφάλι προς τα πίσω, ατενίζοντας τον Χριστό. Συμβολίζει την Παλαιά Διαθήκη και την

καταργούμενη συναγωγή των Ιουδαίων.

Από τον 6ο αιώνα, στις περισσότερες εικόνες της Σταύρωσης, δεξιά και αριστερά, πάνω από το Σταυρό ζωγραφίζονται οι προσωποποιήσεις του ήλιου και της σελήνης (εικόνα 2). Ο ήλιος κόκκινος και η σελήνη γκρίζα, στρέφουν τις ακτίνες τους προς το Χριστό. Στα Ευαγγέλια, αναφέρεται ότι τη στιγμή της Σταύρωσης, παρόλο που ήταν μεσημέρι, σκοτάδι σκέπασε όλη τη χώρα. Οι προσωποποιήσεις των ουράνιων σωμάτων, φανερώνουν ότι όλη η φύση συμπάσχει. Συνυπάρχουν,

ώστε η Π. Διαθήκη φωτίζεται και γίνεται κατανοητή μέσω της Κ. Διαθήκης.

Συχνά, πάνω από το Σταυρό εικονίζονται δύο άγγελοι θλιμμένοι, που είναι αποτέλεσμα της επίδρασης των λειτουργικών κειμένων στην εικονογραφία. Οι ουράνιες δυνάμεις συμπάσχουν.

Θα κλείσουμε την παρουσίαση και ερμηνεία της εικόνας με το πώς και γιατί ζωγραφίζουμε το Χριστό, πάνω στο Σταυρό.

Ο ορθόδοξος αγιογράφος, δεν ζωγραφίζει το Χριστό στη ανθρώπινη φύση Του απομονωμένα, αλλά σε πλήρη Δόξα. Ως άνθρωπος έπασχε και θανατώθηκε, αλλά η θεότητα έμεινε απαθής. Παρόλο που σωματικά απέθανε, το σώμα του δεν γνώρισε τη διαφθορά, δηλαδή τη σήψη. Γι' αυτό, δεν παρουσιάζεται ρεαλιστικά, ως νεκρό σώμα που κρέμεται άθλια, αλλά, ως Κύριος της ζωής, σε πλήρη Δόξα. Παρότι είναι νεκρός, στηρίζεται ήσυχια στα πόδια ως ζωντανός. Απευθύνεται στο πνεύμα του θεατή και όχι στο συναίσθημα του. Αρχικά, ο Χριστός ζωγραφιζόταν με ανοικτά τα μάτια (εικόνα 3), παρόλο που ήταν νεκρός, για να επισημανθεί θεολογικά, ότι ο θάνατος δεν τον άγγιξε. Μετά όμως την εμφάνιση των Βογομήλων και των Παυλικιανών, που διακήρυτταν ότι ο Χριστός, φαινόταν ότι έπασχε, και όχι ότι έπασχε πραγματικά, πάλι θεολογώντας οι αγιογράφοι, άρχισαν να τον εικονίζουν με

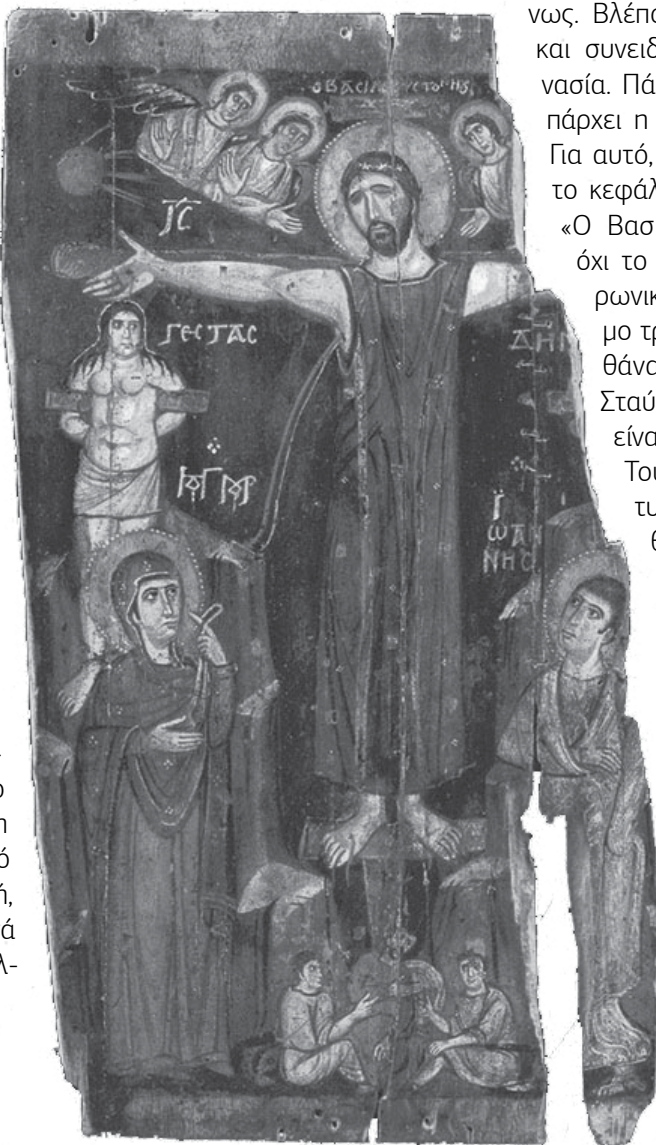
κλειστά τα μάτια (850 μ.Χ.).

Στη Δύση, επικράτησε ο Χριστός να φέρει το ακάνθινο στεφάνι, το οποίο πρωτοεμφανίστηκε στην Αναγέννηση. Τότε, εκεί επικράτησε η φυσικότητα στην παράσταση, γιατί σκοπός της Δυτικής ζωγραφικής, είναι η συγκίνηση του θεατή και όχι η μυστική του ένωση με το τελούμενο και άρα η σωτηρία του. Γι' αυτό στην Ανατολή, ο Χριστός, ήρεμα, γέρνει ελαφρά το κεφάλι Του στα δεξιά, σα να κοιμάται. Έχει το κορμί του μια μικρή κλίση προς τα δεξιά, σημάδι του θανάτου, όμως στηρίζεται ως ζωντανός στα πόδια του, τα οποία είναι καρφωμένα ξεχωριστά το καθένα και όχι το ένα πάνω στο άλλο, όπως ζωγραφίζεται στη Δύση. Από τη δεξιά πλευρά, ρέει αίμα και ύδωρ. Από τις παλάμες και τα πόδια ρέει το ζωοποιό αίμα Του, που διαποτίζει το κρανίο του Αδάμ. Τα χέρια του, εκτείνονται απαλά στο σταυρό και οι παλάμες του, είναι ανοιχτές.

Μέχρι τον 8ο αιώνα ο Χριστός ζωγραφιζόταν όχι γυμνός, αλλά φορώντας ένα ολόσωμο αμάνικο ένδυμα, το κολόβιο (εικόνα 3). Αυτή είναι η ανατολική παράδοση. Από σεβασμό, στην ανατολή, δεν παρουσίαζαν γυμνά σώματα, ούτε ως αγάλ-

ματα ούτε ως ζωγραφιές. Μετά την εικονομαχία, επικράτησε η μορφή που γνωρίζουμε. Το σώμα είναι γυμνό, αλλά σεμνότατο. Νεκρό μεν, αλλά ζωγραφισμένο ως ζωντανό. Μόνο ένα λευκό ύφασμα, καλύπτει την περιοχή της οσφύος, που με τις όμορφες πτυχές του, τονίζει τη ρυθμικότητα της όλης σύνθεσης.

Ο εσταυρωμένος στην ορθόδοξη εικονογραφία, είναι η ενσάρκωση του χαροποιού πένθους, της χαρμολύπης. Είναι Θεός και Άνθρωπος συγχρόνως. Βλέπουμε νεκρό το Χριστό και συνειδητοποιούμε την αθανασία. Πάνω στο Σταυρό συνυπάρχει η Ζωή και η Ανάσταση. Για αυτό, η πινακίδα πάνω από το κεφάλι του Χριστού γράφει «Ο Βασιλεύς της Δόξης» και όχι το ιστορικό αλλά και ειρωνικό Ι.Ν.Β.Ι. Το αναστάσιμο τροπάριο λέει «θανάτω, θάνατον πατήσας». Άρα, Η Σταύρωση του Χριστού δεν είναι αποτυχία του έργου Του, αλλά πλήρης επιτυχία. Είναι η νίκη του θανάτου. Είναι η Δόξα του Υιού και Λόγου του Θεού. Μην ξεχνάμε ότι εκείνη τη στιγμή βρίσκεται στον Άδη και λυτρώνει τους κεκοιμημένους. Αυτό μαρτυρεί και η ορθόδοξη εικόνα της Ανάστασης, δηλαδή «εις Άδου κάθοδος».

ΒΕΡΟΙΑ VEROIA 1900-1975

Από την Οθωμανοκρατία ως τη Μεταπολίτευση:
Φωτογραφίες και Αναμνήσεις

Βούλα Κοτσάλου

Πρόκειται ουσιαστικά για την πρώτη έκδοση φωτογραφικού λευκώματος σχετιακού με την νεότερη ιστορία της πόλης, την οποία ανέλαβε το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας & Πολιτισμού Βέροιας- νεοσύστατο τμήμα της ΚΕΠΑ.

Τα κείμενα και την επιμέλεια της έκδοσης είχε ο Δρ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, ενώ τις μεταφράσεις έκανε η Αναστασία Γ. Ταναμπάση, MSc Ιστορίας και Υπ. Δρ. Παν/μίου Δυτικής Μακεδονίας. Στην επιστημονική επιτροπή επίβλεψης συμμετείχαν ο Ιάκωβος Μιχαηλίδης (Αν. Καθηγητής Α.Π.Θ.), ο Θεοδόσης Τσιρώνης (Δρ. Α.Π.Θ.) ο Χρήστος Σκούπρας (Δρ. Π.Δ.Μ.) Επιστημονικοί συνεργάτες Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας.

Το ιστορικό λεύκωμα «Βέροια 1900-1975» περιέχει φωτογραφικό υλικό, το οποίο προέρχεται από φωτογράφους, επαγγελματίες και ερασιτέχνες, και αποσκοπεί στην παρουσίαση όψεων της τοπικής ιστορίας της Βέροιας, κατά το χρονικό διάστημα 1900-1975.

Η φωτογραφία αποτελεί ένα μέσο το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί με διάφορους τρόπους. Μέσω της φωτογραφίας καταγράφεται η σύγχρονη, για κάθε εποχή, πραγματικότητα και έτσι μεταδίδεται ευκολότερα στις επόμενες γενιές διατηρώντας ενεργή την ιστορική μνήμη και συμβάλλοντας, πολλές φορές καταλυτικά, στην τεκμηρίωση γεγονότων, την ταυτοποίηση προσώπων και γενικότερα στην αναβίωση στιγμών που έχουν παρέλθει. Με βάση τα παραπάνω, η φωτογραφία αποτελεί ένα από τα μέσα καταγραφής της ιστορικής πραγματικότητας, σε συνδυασμό με επιπλέον με αρχειακές πηγές, βιβλιογραφία κ.ά. να συμβάλει στην αποκρυστάλλωση και διάδοσή της.

Το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα επιλέχθηκε με βάση τα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν τη ζωή της πόλης. Κατά το συγκεκριμένο διάστημα η πόλη πέρασε από την οθωμανική κυριαρχία και την Αυτοκρατορία στον εθνικό κορμό του Ελληνικού Κράτους. Ακολούθησαν ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, η Μικρασιατική Καταστροφή, η έλευση των προσφύγων, ένας πολυκύμαντος Μεσοπόλεμος με ρευστή πολιτική κατάσταση που ως αποκορύφωμα είχε τη δικτατορία του Μεταξά, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και ο Εμφύλιος Πόλεμος. Στη συνέχεια, η πόλη προσπάθησε να βρει νέους ρυθμούς ζωής και να ενταχθεί στην ευρύτερη σύγχρονη και διαρκώς εξελισσόμενη πραγματικότητα. Ακολούθησε η Δικτατορία του Παπαδόπουλου, μετά το τέλος της οποίας ξεκίνησε η περίοδος της Μεταπολίτευσης για την Ελλάδα. Όλα τα παραπάνω γεγονότα διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην πορεία και εξέλιξη της πόλης. Στιγμιότυπα των γεγονότων αυτών τα οποία εκτυλιχθήκαν στην πόλη ή σχετίζονται με πρόσωπα της και καταγράφηκαν μέσα από το φωτογραφικό φακό περιλαμβάνονται στο λεύκωμα δίνοντας την ευκαιρία στον αναγνώστη να έλθει σ' επαφή με αυτά. Παράλληλα, στην έκδοση συμπεριλαμβάνονται συνοδευτικά κείμενα, τα οποία παρουσιάζουν, σε γενικές γραμμές, την ιστορία της πόλης, όπως αυτή αποτυπώθηκε σε αρχειακές πηγές, στον Τύπο, αλλά και γενικότερα στη βιβλιογραφία.

Το υλικό είναι κατανομημένο σε τρεις μεγάλες ενότητες καθεμιά εκ των οποίων εξετάζει ένα τέταρτο του 20ου αιώνα. Στη συνέχεια έγινε κατανομή του υλικού σε μικρότερες ενότητες με βάση πλέον την ιστορική πραγματικότητα, προσαρμοσμένη τόσο στα τοπικά ιστορικά δεδομένα, όσο και ευρύτερα σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα, τα οποία σημάδεψαν τη νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας. Η χρονο-

λόγηση του υλικού βασίστηκε, τόσο σε πρωτογενείς πληροφορίες που προέρχονται είτε από τα δημόσια αρχεία, είτε από τους κατόχους των ιδιωτικών συλλογών, όσο και στην ευρύτερη έρευνα σε αρχειακές και βιβλιογραφικές πηγές στην οποία στηρίχθηκε η συνολική τεκμηρίωση του υλικού.

Οι σκοποί και οι στόχοι της παρούσας έκδοσης είναι η ανάδειξη, προβολή και διάσωση της νεότερης ιστορίας της πόλης μέσα από το πλούσιο φωτογραφικό υλικό, η διατήρηση της ιστορικής μνήμης και η μεταλαμπάδευσή της στις νεότερες γενιές.

Η έκδοση στηρίζεται στην έρευνα σε δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές για την ανεύρεση φωτογραφικού υλικού. Εκτός από το φωτογραφικό υλικό, η έρευνα επεκτάθηκε σε αρχειακές συλλογές, καθώς και στην έρευνα των πηγών, του Τύπου, αλλά και της βιβλιογραφίας με σκοπό την αρτιότερη συγγραφή των συνοδευτικών - εισαγωγικών κειμένων και την τεκμηρίωση του φωτογραφικού υλικού. Όλες οι συλλογές, τόσο οι δημόσιες, όσο και οι ιδιωτικές αναφέρονται σε παράρτημα αλφαβητικά.

Από το συνολικό υλικό επιλέχθηκαν οι φωτογραφίες που βρίσκονταν σε καλή κατάσταση και διατηρούν και μεταφέρουν στο παρόν εικόνες του παρελθόντος της πόλης. Τοπία, δημόσια κτίρια, εκκλησίες, σχολεία αλλά και στιγμές από την οικονομική, πολιτική, κοινωνική, θρησκευτική και πολιτισμική ή αθλητική ζωή της πόλης περιλαμβάνονται στο λεύκωμα και δίνουν στον αναγνώστη την ευκαιρία να έλθει σε επαφή με το ιστορικό παρελθόν της Βέροιας, να πληροφορηθεί στοιχεία για ορισμένα από τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα σε αυτήν και τελικά να αποκομίσει μια σφαιρική εικόνα για τη Βέροια του «χθες» και την πορεία της στο «αύριο».

Μια πόλη όπου το νερό κυλούσε κι έδινε ζωή, διασχίζοντας το κέντρο, της σε μπατάνια, κλωστήρια, μύλους. Με μικρά χαμπλά ή δίπατα σπίτια, με αρχοντικά και σοκάκια πετρόχτιστα, με πράσινο και δένδρα στις οδούς της. Με απλούς και καθημερινούς ανθρώπους... με το «Ελληνικό» και το στρατό να φτάνει για να την απελευθερώσει. Με φωτογραφίες οπληρχηγών και Μακεδονομάχων, με φωτογραφίες από αναμνηστικές φωτογραφίες μαθητών και δασκάλων. Αναμνήσεις από βλάχικους γάμους και διπλούς γάμους πχ. στην Ντολιανή και βεροιώτικες πατριαρχικές οικογένειες. Βεροιώτισσες με παραδοσιακές τοπικές ενδυμασίες. Λιτανείες και τελετές Θεοφανείων στα νερά του Τριποτάμου. Παλιές Cartes Postales από εξοχικές τοποθεσίες της πόλης την Μπαρμπούτα, την Καραχμέτ, την γέφυρα στην οποία γίνεται η καταβύθιση του Σταυρού, η Κεντρική οδός, η Παλαιά Μητρόπολις, κ.τ.λ.

Αποψη από τις συνοικίες και τις Πλατείες, ιστορικές φωτογραφίες από την Απελευθέρωση και από τα στρατιωτικά τάγματα, αλλά και από Βεροιώτες που συμμετείχαν στην Μικρασιατική εκστρατεία. Φωτογραφίες και τεκμήρια από τη ζωή και την εκατόχρονη ιστορία της πόλης, μέσα από πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα, πείνα, συσσίτια και προσφυγιά, αλλά και γάμους, αρραβώνες και εκδρομές, με έθιμα και ομάδες καρναβαλιστών αλλά και προσκόπων, καθώς και νέων της πόλης να συμμετέχουν σε ομάδες μπάσκετ και ποδοσφαίρου και στο Φεστιβάλ Παραγωγής. Όλη η ζωή της πόλης αλλά και οι κάτοικοι της, οι δραστηριότητες τους, τα επαγγέλματά τους, η μουσική και ο χορός τους και οι εκδρομές τους, να «παρελαύνουν» μπροστά στα μάτια του αναγνώστη.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η έκδοση είναι δίγλωσση και παρουσιάζεται στην ελληνική και αγγλική γλώσσα, μέσα από 421 σελίδες. Το έργο προλογίζουν οι Θεόδωρος Καράογλου (Υπουργός Μακεδονίας και Θράκης), η Χαρούλα Ουσουλτζόγλου – Γεωργιάδη (Δήμαρχος Βέροιας), ο Νίκος Μαυροκεφαλίδης (Αντιδήμαρχος), Γιώργος Μιχαηλίδης, (Πρόεδρος Κ.Ε.Π.Α.) και ο Γιάννης Καμπούρης (Διευθυντής της Κ.Ε.Π.Α.).

Το Λεύκωμα «Βέροια 1900-1975», ένας σταθμός, ένα σημείο αναφοράς και ένα έργο μοναδικό για την πόλη μας, το οποίο εν τούτοις δεν είναι απλώς εικαστικό και φωτογραφικό, αλλά υπηρετεί την τοπική ιστορία μας, κατά τον άριστο δυνατό τρόπο καθώς συνδυάζει την εικόνα-φωτογραφία με κείμενα-επεξηγήσεις. Αποτελεί δε μία εξαιρετική απόδειξη ότι παρά την κρίση, ο πολιτισμός στην πόλη μας μπορεί και δημιουργεί, προσφέρει, αγωνιά, ενδιαφέρεται και λειτουργεί σε ορθή κατεύθυνση.

Φω γράφικος περίπατος

στα Πολιτιστικά Δρώμενα

Wine Party 2015 12-13 Μαρτίου
Πεζόδρομος Έλλης;

Balkan Festival 19 - 20 Φεβρουαρίου 2015
Πλατεία Ελλής

Περί έρωτος... Μουσική και ανάγνωση
27 Φεβρουαρίου 2015, Αρχοντικό Σαράφoglou

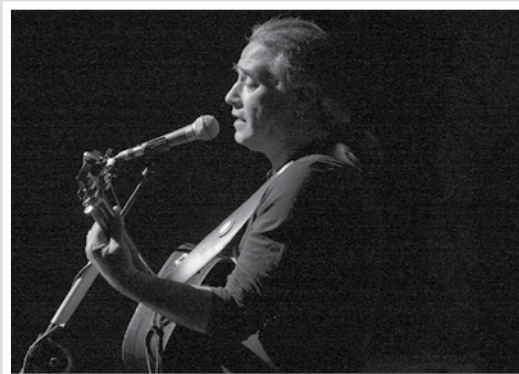
Εβδομάδα Θεάτρου 2015 23-27 Μαρτίου
Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Βέροιας

9ος Πανελλήνιος Διαγωνισμός Χορού
24-26 Απριλίου 2015, Χώρος Τεχνών Βέροιας

Ημέρες κιθάρας... ένα βήμα πριν το Φεστιβάλ
17-18 Απριλίου 2015, Χώρος Τεχνών Βέροιας

Ο Παντελής Θαλασσινός στη Βέροια 29 Απριλίου 2015
Χώρος Τεχνών Βέροιας

Ανοιχτή Πρόσκληση

του Κέντρου Τοπικής Ιστορίας της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας προς τους Τοπικούς Συγγραφείς, Τοπικούς Ερευνητές και προς κάθε ενδιαφερόμενο

Όπως είναι γνωστό το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας ξεκίνησε τη λειτουργία του περίπου ένα χρόνο πριν. Κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες εκδηλώσεις και συνεργασίες του και κυκλοφόρησε το ιστορικό λεύκωμα της πόλης «Βέροια 1900-1975. Από την Οθωμανοκρατία ως τη Μεταπολίτευση. Φωτογραφίες και Αναμνήσεις». Παράλληλα, από τον Οκτώβριο του 2014 τέθηκε σε λειτουργία η ψηφιακή πλατφόρμα VeriaHistory.gr η οποία φιλοξενεί ήδη πάνω από 5.000 τεκμήρια και αναρτήσεις προερχόμενα από το αρχειακό υλικό των συλλογών της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας. Η ψηφιοποίηση αρχειακού υλικού συνεχίζεται με ικανοποιητικούς ρυθμούς και στο επόμενο χρονικό διάστημα η πλατφόρμα θα εμπλουτιστεί με ποικίλο υλικό.

Στο πλαίσιο επέκτασης και εμπλουτισμού της ψηφιακής πλατφόρμας, το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας ζητά τη συμβολή των τοπικών συγγραφέων, των τοπικών ερευνητών και κάθε φιλόστορα ενδιαφερόμενου, ο οποίος θέλει να συμβάλει στο έργο αυτό, το οποίο αποσκοπεί στην αποτύπωση και διάδοση της Τοπικής Ιστορίας μέσω των νέων τεχνολογιών.

Για το λόγο αυτό καλούμε τους τοπικούς συγγραφείς και ερευνητές να καταθέσουν σε ηλεκτρονική μορφή μονογραφίες, μελέτες, άρθρα κ.τ.λ. που σχετίζονται με την τοπική ιστορία της Βέροιας και της περιοχής της. Επίσης, καλούμε τον κάθε ενδιαφερόμενο, κάτοχο αρχειακού, φωτογραφικού υλικού κ.τ.λ. να το καταθέσει σε ηλεκτρονική μορφή ή να το καταθέσει προκειμένου να ψηφιοποιηθεί από το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας και να επιστραφεί.

Μέλημα του Κέντρου Τοπικής Ιστορίας είναι η αποτύπωση όσο το δυνατόν περισσότερων πτυχών της Τοπικής Ιστορίας, η προβολή και διάδοσή τους, μέσω της αξιοποίησης του αρχειακού, φωτογραφικού, έντυπου και ψηφιακού υλικού και όχι η αποκλειστική συλλογή και απόθεση του υλικού σε φυσικά ή ψηφιακά μέσα. Για το λόγο αυτό ζητούμε την υποστήριξη όλων των εμπλεκόμενων στο έργο του Κέντρου Τοπικής Ιστορίας.

Δήμος Βέροιας

Κωνσταντίνος Βοργιαζίδης - Δήμαρχος

Κοινοφελής Επιχείρηση Πολλαπλής Ανάπτυξης

Πρόεδρος

Γιώργος Σοφινίδης

Αντιπρόεδρος

Χρήστος Κούτρας

Μέλη

Νένα Γεωργιάδου

Ευγενία Ιακωβίδου

Βασίλης Λυκοστράτης

Πετρούλα Παπαδίνη

Μαρία Παπαδοπούλου

Θανάσης Σιακαβάρας

Δημήτρης Ταρατσίδης

Μιχάλης Τρανίδης

Νίκος Τσιαμήτρος

ΧΩΡΟΣ ΤΕΧΝΩΝ

Δήμου Βέροιας

Π. Μελά & Μπιζανίου

591 00 Βέροια

T. 23310 78100 - 78120

F. 23310 27914

e-mail: kepa@veriaculture.gr

www.veriaculture.gr

fb ΧΩΡΟΣ ΤΕΧΝΩΝ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Διοικητικό Προσωπικό

Διευθυντής

Γιάννης Καμπούρης

Προϊστάμενος Οικονομικών / Διοικητικών

Δημήτρης Ταρατσίδης

Προγραμματισμός / Οργ. Παραγωγής

Νανά Καραγιαννίδου

Παραγωγή

Παναγιώτης Πελαλίδης

Εκπαιδευτικός Τομέας

Όλγα Μυλωνά

Κέντρο Τοπικής Ιστορίας

Μανώλης Ξυνάδας

Ειρήνη Σαββίδου

Νομική Υποστήριξη

Δημήτρης Σαββουλίδης

Γραμματεία

Δημήτρης Βέρρος

Γιώργος Νιώπας

Υποστήριξη Οικονομικού

Ξένια Πέτρου

Τεχνικός Τομέας

Αντώνης Στεφανόπουλος

Γιώργος Ανδρεόπουλος

Κώστας Τυφλίδης

Λάζαρος Αβραμίδης

Νίκος Νικολόπουλος

Υποστήριξη Παραγωγής

Στέλλα Χρυσοπούλου

Πόπη Χρυσοπούλου

Γεωργία Παμπούκα

Ελένη Παλαπανίδου

Δημοτική Βιβλιοθήκη

Βούλα Κοτσάλου

Δημοτική Βιβλιοθήκη Μακροχωρίου

Μιράντα Σαμαρά

Γενικών Καθηκόντων

Δημήτρης Στεργιόπουλος

Προβολή / Επικοινωνία

Νανά Καραγιαννίδου

